

Kisebbségek a Balkánon

Bevezetés

- Mi a Balkán?

A Balkán Dél-Kelet Európában található. 550.000 km² és 55 millió ember lakja. Ógörög elnevezése: Haemus félsziget.

Történetileg számos kultúra ütközőpontja, pl. a latin és görög kultúra között a római birodalom idején, melyet a szláv beáramlás követett, kialakult az ortodox és katolikus vallások töréspontja, melyhez később az iszlám is csatlakozott, hogy ne említsük az inkvizíció zsidó menekültjeit.

Napjainkban a Balkán nagyon diverzív etno-lingvisztikai régió (több szláv, római, török, görög, albán és egyéb). A történelem során kihalt vagy csak szórványosan maradt fenn a kelta, illír, római, avar, vlach, német és más germán népcsoport nyelve.

Balkanizáció: fragmentáció, erőszak, széthúzás.

A Balkán etnikai szerkezetét nem lehet értelmezni annak földrajzi ismerete nélkül. Hova tartozik?

- keleti blokk 1945-1990 között (kivéve Görögország és Törökország)
- nem tartoznak bele a horvát, magyar és mindazon területek, melyek a Habsburg Birodalom részei voltak, azok közép-európai jellege miatt
- Soward szerint beletartozik Görögország, Bulgária, Jugoszlávia, Románia, Albánia, Magyarország. A történelem során a Habsburg és a török birodalom osztozott rajtuk.
- történetileg azok a területek tartoztak bele, melyek 1699 után is török kézen voltak: Bulgária, Szerbia (Vajdaság nélkül), Macedónia, Albánia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró (Budva nélkül), Koszovó és Görögország.

A földrajz jelentősége:

- ez egy félsziget, háromszög alakú
- hegyek

- folyók

Határai: Adriai-, Földközi-, Égei- és Fekete tengerek

Elszigelet, de **ÉK**-en Románia felől a sztyeppék, ahol behatolható volt, **ÉNY**-on a Dunamedence, Magyar Alföld is sebezhetővé tette, a régió legtöbb népcsoportja ebből az irányból érkezett.

Keleten: Boszporusz, Dardanellák, amely Anatóliához és Ázsiához vezet

Nyugaton: Olaszország

Délen: égei tengeri, földközi tengeri szigetek, Afrika

A Balkán egy igazi átjáróház lenne, de:

A **hegyek** ezt megakadályozzák. A Balkán nevet egy Bulgáriai hegységről kapta, jelentése török eredetű: erdős hegylánc. A hegyek kis egységekre osztják a régiót, ahol a különböző népek egymástól jól elkülönülten élhetnek, így tucatnyi etnikum formálódott itt a történelem során. A hegyek így gátjai az egyesülésnek.

A **folyók** rövidek. Túl kicsik ahhoz, hogy hajózni, szállítani lehessen rajtuk, mégis felosztják, tovább darabolják a már hegyek által fragmentált társadalmakat. Az egyetlen kivétel a Duna. Ez sem lehet azonban a régió egységesítő eszköze, mivel nehéz rajta a közlekedés és folyásiránya nyugatról veszélyforrást jelent.

Etnikai struktúra

Fogalomtisztázás és módszertan

- Milyen kisebbségekről beszélünk?
- Hogyan mérhető a kisebbség száma?
- Hogyan mérik a kisebbségek számát a balkáni országokban?

Kisebbségi definíció

Ethnosz (nép) – **etnicitás** 1. személyes identitás kifejezője, 2. tényleges vagy vélt közös származáson, kulturális jellemzőkön alapuló csoportképződés. Az etnikai kötődés, a belső kohéziós erő különösen felerősödhet az etnikai identitás veszélyeztetettsége idején, pl. idegen etnikum hódítása, migráció, vagy etnikai alapú diszkrimináció idején.

Rassz (emberfajta) az egységes emberi fajon belül kialakult jellegzetes, öröklődő, antropológiai, genetikai tulajdonságokkal jellemezhető embercsoport (europid, negrid, mongolid, stb.)

Az etnikum „olyan emberek történelmileg kialakult együttese, akik közös, viszonylag stabil kulturális vonásokkal rendelkeznek, tudatában vannak egységüknek, valamint más hasonló együttesektől való különbözőségüknek.” (Bromlej)

Latin natus (született) szóból származik a **nemzet** (natio), mely a történelmileg közös származásra vonatkozik, ez a középkorban még a rendi, vallási, regionális (földrajzi) hovatartozást jelentette, származás, nyelv nem számított. Pl. Erdélyben a Natio Saxonia nemzethez tartozott a szász, magyar, román teljes jogú polgárok, míg a Natio Hungarica nemzethez a nemesi rangot elért román, horvát, magyar nemzetiségűek mind beletartoztak a magyar vármegyék területén. Változást hozott a francia forradalom, mely a nemzetnek politikai jelentést adott: azonos állampolgársággal rendelkező emberek csoportja, akik magas fokú politikai és kulturális szervezettséget értek el, melyet közös államuk keretei tartanak egybe. Ez a felfogás volt érvényben az 1800-as években Magyarországon is. Ma azonban a Kelet-Európában elterjedt felfogás jellemző hazánkra is: a nemzet nyelvi, származási, kulturális, vallási alapon értelmezett felfogása.

ET nemzet fogalma 2006/1735-ös ajánlás

Nemzeti kisebbség számszerűséget, a hatalomból való részesedést fejezi ki, van saját nemzetállama, melytől államhatár választja el.

Az **etnikai kisebbség** nem rendelkezik anyaországgal.

Anyanyelv – az elsőként megtanult, legjobban ismert, legtöbbet használt nyelv, mellyel a beszélő magát vagy a környezete őt azonosítja.

Etnikai terület – ahol a kisebbség többséget képvisel.

Kontakt zóna – ahol több nemzetiség találkozik egymással, multietnikus terület.

A kisebbség meghatározása

A kisebbségekkel kapcsolatos leggyakoribb elméleti vita a fogalom-meghatározás körül zajlik, még a mai napig nincs univerzálisan elfogadott kisebbség-definíció, mivel különböző területeket, részelemeket emelnek ki, tartanak fontosnak. A legutóbbi időben azonban már konvergenciát tapasztalhatunk a definíciók tartalmában, melyek nemzetközi dokumentumok vonatkozó részeiből indulnak ki, ilyen az **ENSZ Kisebbségi Nyilatkozatának első és ötödik bekezdése**. Az **1992-es ENSZ Nyilatkozat** a Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi kisebbséghez tartozó személyekről első bekezdése szerint az **államnak meg kell védenie kisebbségei kulturális, nyelvi, nemzeti vagy etnikai és vallási identitását s ennek megfelelő törvényeket kell hoznia**, ötödik bekezdése szerint **a kormány rendelkezéseket és programokat a kisebbségek érdekeinek megfelelően kell megtervezni és végrehajtani, valamint az államok közötti együttműködést is ennek szellemében kell létrehozni** (Riddell, 2002).

A különböző felfogások egyik **vitás** pontja, hogy **a kisebbségeket elkülönülten vagy országhatárokon átívelően vegyék-e tekintetbe**. Ha a fogalom túl tág, elveszíti jelentését, ha pedig túl szűk, globálisan kezelhetetlen lesz. (Thornberry, 1997) **Több országban** el is tekintenek a definícióalkotástól, mivel **nem ismerik el a kisebbségek eltérő és elkülönült létezését**.

Persze ha a kormányok nem ismerik el a kisebbséget mint jogi kategóriát, nehéz elősegíteni és megvédeni a kisebbség bármilyen jogát. Mindezek ellenére az ENSZ kisebbségi ügyekkel foglalkozó munkacsoport vezetőjének sikerült áttörést hoznia a kérdésben, ma már Francesco **Capotorti (1991)** munkadefinícióját széles körben elismerik és hivatkoznak rá. A definíció nemcsak **a kisebb létszámot, hanem a nem domináns helyzetet is a kisebbség meghatározásához kapcsolja, felsorolja azokat a jegyeket - etnikai, vallási, nyelvi -, melyek megkülönböztetik őket a társadalom többségben lévő tagjaitól, valamint kiemeli a hallgatólagos szolidaritás jelentőségét, melyet a kisebbség tagjai kultúrájuk,**

hagyományaik, nyelvük vagy vallásuk iránt mutatnak. Szintén fontos definíciónak számít **az EBESZ 1997-es meghatározása, mely a kultúrát is a megkülönböztető jegyek sorába helyezi, emellett pedig a csoport-identitás megőrzésének jelentőségét hangsúlyozza ki.** A **társadalmi fejlődés 1995-ös csúcstalálkozójának nyilatkozata** már a **kisebbségek állam általi elismerésére is kitér**, magában foglal olyan rendelkezéseket az államok részéről, melyek megkönnyítik a kisebbségek teljes részvételét társadalmuk politikai, gazdasági, társadalmi, vallási és kulturális életének minden vonatkozásában, valamint országuk gazdasági és társadalmi fejlődésében.

A pozitív nemzetközi példák azonban elvreznek a nemzeti szintű törvénykezelésekkel szemben, a nemzetközi egyezményeknek ugyanis nincs akkora súlyuk, hogy kötelezhetnék az államokat, így azok önkéntes alapon fogadják el, vagy utasítják el őket.

A nemzeti kisebbség terminushoz szorosan kötődik a kizártság, mely egy nem-domináns etnikai, nyelvi, kulturális és/vagy vallási csoportot jellemez.

A kisebbséghez tartozás meghatározása többnyire ön-identifikáció és önkéntes alapon működik, a nemzetközi intézmények mindenesetre ezt a megközelítést támogatják. Ezt azonban összhangba kell hozni a mérhetőséggel, hogy az állam a valóban arányos közéleti részvételt tudja biztosítani számukra.

Népcsoportok

Albánok – illírek i. e. 1200 körül telepedtek le a mai Albánia és Jugoszlávia területén. Az albán olyan indoeurópai nyelv, amelynek nincsenek rokonai, de az illírekről nagyon kevés történelmi emlék maradt fenn, írásos emlék nincs. Az albánok kb. 5 millióan vannak, ebből 3,5 millió Albániában, 1,7 millió Koszovóban, 0,5 millió Macedóniában. Főként muszlimok, de van köztük keleti ortodox és katolikus is. Koszovó: kulturálisan Szerbiához tartozik, a sok középkori emlék miatt, ma azonban albánok élnek ott többségben; e terület jó példája a Balkánon folyó területi versengésnek, ókor illírek, középkor szerbek, ma?

Görögök – A 19. századi felfogások szerint három különböző korban, három különböző népcsoport jelent meg a térségben, ma már két másik elmélet tartja magát: folyamatosan kisebb népcsoportok vagy fegyveres harcosok törtek be a területre, de beolvadtak a helyi kultúrába, mely időről időre újabb, kisebb változásokon ment keresztül.

Szlávok – 500-700 között érkeztek

Magyarok – 895

Románok – gót és római népekből jött létre a dák nemzetiség

Ország	Népesség (2007)	Etnikai megoszlás	Legutolsó mérés	Vallás	Nyelv
Albánia	3,6 millió	Albanian 95%, Greek ¹ 3%, other 2% (Vlach, Roma (Gypsy), Serb, Macedonian, Bulgarian)	1989	Muslim 70%, Albanian Orthodox 20%, Roman Catholic 10% ²	Albanian (official - derived from Tosk dialect), Greek, Vlach, Romani, Slavic dialects
Bosznia-Hercegovina	4,5 millió	Bosniak 48%, Serb 37.1%, Croat 14.3%, other 0.6% ³	2000	Muslim 40%, Orthodox 31%, Roman Catholic 15%, other 14%	Bosnian, Croatian, Serbian
Bulgária	7,3 millió	Bulgarian 83.9%, Turk 9.4%, Roma 4.7%, other 2% (including Macedonian, Armenian, Tatar, Circassian)	2001	Bulgarian Orthodox 82.6%, Muslim 12.2%, other Christian 1.2%, other 4%	Bulgarian 84.5%, Turkish 9.6%, Roma 4.1%, other and unspecified 1.8%
Görögország	10,7 millió	Greek 93%, other (foreign citizens) 7%	2001	Greek Orthodox 98%, Muslim 1.3%, other 0.7%	Greek 99% (official), other 1% (includes English and French)
Horvátország	4,5 millió	Croat 89.6%, Serb 4.5%, other 5.9% (including Bosniak, Hungarian, Slovene, Czech, and Roma)	2001	Roman Catholic 87.8%, Orthodox 4.4%, other Christian 0.4%, Muslim 1.3%, other and unspecified 0.9%, none 5.2%	Croatian 96.1%, Serbian 1%, other and undesignated 2.9% (including Italian, Hungarian, Czech, Slovak, and German)
Koszovó	1,9-2,2 millió	Albán 90%, szerb 5%, bosnyák és gorán 3%, török 1%, roma 1%	2005		
Macedónia	2 millió	Macedonian 64.2%,	2002	Macedonian Orthodox	Macedonian

¹in 1989, other estimates of the Greek population ranged from 1% (official Albanian statistics) to 12% (from a Greek organization)

²percentages are estimates; there are no available current statistics on religious affiliation; all mosques and churches were closed in 1967 and religious observances prohibited; in November 1990, Albania began allowing private religious practice

³ Bosniak has replaced Muslim as an ethnic term in part to avoid confusion with the religious term Muslim - an adherent of Islam

		Albanian 25.2%, Turkish 3.9%, Roma (Gypsy) 2.7%, Serb 1.8%, other 2.2%		64.7%, Muslim 33.3%, other Christian 0.37%, other and unspecified 1.63%	66.5%, Albanian 25.1%, Turkish 3.5%, Roma 1.9%, Serbian 1.2%, other 1.8%
Montenegró	685.000	Montenegrin 43%, Serbian 32%, Bosniak 8%, Albanian 5%, other (Muslims, Croats, Roma (Gypsy)) 12%	2002	Orthodox, Muslim, Roman Catholic	Serbian (official; Ijekavian dialect), Bosnian, Albanian, Croatian
Szerbia	10,1 millió	Serb 82.9%, Hungarian 3.9%, Romany (Gypsy) 1.4%, Yugoslavs 1.1%, Bosniaks 1.8%, Montenegrin 0.9%, other 8%	2002	Serbian Orthodox 85%, Catholic 5.5%, Protestant 1.1%, Muslim 3.2%, unspecified 2.6%, other, unknown, or atheist 2.6%	Serbian 88.3% (official), Hungarian 3.8%, Bosniak 1.8%, Romany (Gypsy) 1.1%, other 4.1%, unknown 0.9% ⁴
Szlovénia	2 millió	Slovene 83.1%, Serb 2%, Croat 1.8%, Bosniak 1.1%, other or unspecified 12%	2002	Catholic 57.8%, Muslim 2.4%, Orthodox 2.3%, other Christian 0.9%, unaffiliated 3.5%, other or unspecified 23%, none 10.1%	Slovenian 91.1%, Serbo-Croatian 4.5%, other or unspecified 4.4%

A történelem során problematikus, üldözött népek:

Albánia	Görög, vallási közösségek
Bosznia-Hercegovina	keresztények
Bulgária	Keresztények, muszlim, török, görög, zsidó
Görögország	Török, albán, muszlim, zsidó, bolgár
Horvátország	Albán, zsidó
Macedónia	Albán, görög, muszlim, szerb
Montenegró	muszlim
Szerbia	Zsidó, albán, kutzo-vlach, német, magyar
Szlovénia	német

⁴ Romanian, Hungarian, Slovak, Ukrainian, and Croatian all official in Vojvodina; Albanian official in Kosovo

Románia	Zsidó, német
Törökország	Keresztények, görög, albán ortodox

A táblázatban szereplő országok nemzetiségi összetétele rendkívül sokszínű. Rengeteg az átfedés, egymást metsző halmazokként értelmezhetjük őket. Hogy említsünk néhány példát: albánok élnek Macedóniában, Montenegróban, Szerbiában, bosnyákok minden korábbi jugoszláv tagköztársaságban, míg a magyarok megtalálhatók a térség szinte összes országában, eltekintve Boszniától, Macedóniától és Montenegrótól. Némelyik nemzetiségi csoport jelentős számban van jelen több országban is, bár kisebbségben élnek. A nemzetiségi és etnikai arányok is színes képet mutatnak, mégis az országok három csoportba sorolhatók a tekintetben, hogy nemzeti és etnikai kisebbségeik milyen politikai erővel rendelkeznek:

1. Unipoláris államok, ahol egy nemzet alkotja a jelentős többséget; (Horvátország, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia)
2. Bipoláris államok, ahol két meghatározó nemzeti csoport vetélkedik egymással a multidimenzionális társadalomban; (Macedónia, Montenegró)
3. Tripoláris államok, ahol három meghatározó nemzet alkotja a multidimenzionális társadalmat⁵; (Bosznia-Hercegovina, Szerbia)

Bár az unipoláris államokban jelentős többséget alkot egy nemzet, vannak más nemzetek vagy etnikai csoportok, melyek szintén a társadalom részét alkotják. Némelyiküknek számottevő esélye van az állam politikai életében való belépésre és részvételre mint a magyar kisebbségnek mindazokban az országokban, ahol kisebbséget alkotnak, de léteznek olyan kisebbségek is, melyek egyáltalán nem rendelkeznek politikai hatalommal kisebbségiként, mint a bosnyákok, horvátok, macedónok és szerbek Szlovéniában.

A térség bipoláris államaiban létezik egy erősebb és egy gyengébb pólus. A kisebb létszámú etnikai kisebbségek támogatják a többségi nemzetet a nagyobb létszámú kisebbségi csoporttal szemben, az éles interetnikai konfliktusok pedig potenciálisan instabilitáshoz vezetnek.

Bosznia-Hercegovina a politikaelméleti tanulmányok legjobb példája a tripolaritásnak, pedig harmadik nemzeti csoportja, a horvát, sokkal kisebb az első két nemzeti csoportnál, így

⁵ Bangura, Y. (2005)

elméleti alapon Szerbiát is a tripoláris államok közé sorolhatnánk, hiszen a szerbek mellett területileg is különálló egységben jelentős számú albán él Koszovóban, míg nagy történeti hagyományokkal rendelkező magyar kisebbség él a Vajdaságban. De a valóságban Szerbia unipoláris államként működik.

Albánia

Különbséget tesz a nemzeti kisebbségek: görög, macedón, montenegrói és a nyelvi kisebbségek között: roma, aromán, vlach. Ez a különbségtétel az alkotmányban is megjelenik. Egyiptomiakat el sem ismerik kisebbségként, mivel olyan magasnak ítélik az asszimiláció mértékét esetükben.

A legutolsó népszámlálási adat 1989-es, a 2001-es nem tért ki a kisebbségi kérdésre, így nincs róluk új statisztika.

Görögország

Szintén különbséget tesz a kisebbségek között: a muszlimokat elismeri Nyugat-Trákiában, de ezen belül nem különbözteti meg a török, pomák és roma csoportokat és más etnikai csoportokat sem az ország más területein.

- Hogyan mérhető a kisebbség száma?

Kétféle adatforrás létezik:

1. népszámlálás (többé-kevésbé rendszeres, szabályos időközönként folytatják le).

Történeti koronként és országoként különböző mélységű és megbízhatóságú.

Ismérvek: -állampolgárság

-nyelvi, etnikai, nemzeti, nemzetiségi hovatartozás

- vallás

Általában Nyugat-Európában nem kérdezik, míg Kelet-Európában részletesen végigkérdezik. Magyarországon az anyanyelvre 1880-2001 között, a nemzetiségre 1941-2001 között, a vallásra pedig 1869-1949 között kérdeztek rá. 2001-ben ezekre a kérdésekre a válaszok nem voltak kötelezőek.

2. etnikai, földrajzi mikroregionális vagy települési felmérések

- Hogyan mérik a kisebbségek számát a balkáni országokban?

- **Állampolgár – Nemzet (ET nemzet fogalma)**
- **Az Európa Tanács 2006/1735-ös ajánlása a nemzet fogalmáról**
- 2003-ban a gyűlés megvitatta az anyaországok által előnyben részesített nemzeti kisebbségek kérdését a magyar Státustörvénnyel kapcsolatban, mely 2001 június 19-én lépett hatályba. A törvény preambulumban szerepel a nemzet fogalmának meghatározása, melyre felfigyelve az ET megjegyezte, hogy Európában nincs közös jogi definíciója a nemzet fogalmának.
- kell egy olyan terminológia, mely lefedi az etnikai, nyelvi, kulturális kapcsolatokat a különböző államokban élő állampolgári csoportok között, különösen sajátos történelmi és politikai kontextusban hogyan alkalmazható a nemzet fogalma újragondolt és modern változatában arra, hogy segítse a nemzeti kisebbségek és azok jogainak kérdését a 21. századi Európában.
- néhány ET tagországban a „nemzet” fogalmát az **állampolgárság** jelölésére alkalmazzák, amely a törvényes kapcsolat az állam és az egyén között, függetlenül attól, hogy az egyén milyen etnokulturális háttérrel találkozik;
- míg más országokban a „nemzet” fogalma egy **organikus közösséget** jelöl, mely egy bizonyos nyelvet beszél, és egy sor hasonló kulturális és történelmi hagyomány jellemzi, hasonló felfogásuk van a múltjáról, hasonló elképzeléseik jelenéről és jövőjéről.
- a „nemzet” fogalma bármikor is jelentsen állampolgárságot, minősíti a természetes személyt és az állam szerződéses kapcsolatát,
- mikor a „nemzet” fogalma az etnokulturális közösséget jelenti, egyfajta kulturális realitást (egy kulturális tény vagy egy kulturális állapot) minősít, amely a természetes személyt közösségéhez szabad és unilaterális szövetség köti, és csak a közösség tagjai közötti kapcsolatokat foglalja magában.
- Egy nemzet kulturális értelmezésében csak akkor válik a (akár nemzetközi) törvény tárgyává, ha nemzetközileg elismert államként eredezteti önmagát.
- A Gyűlés megállapítja, hogy a nemzetépítés és a nemzetszületés nagyon összetett folyamatában a modern európai államok legitimitásukat mind a polgári, mind a kulturális jelentésre is alapozták.
- A nemzet-állam fejlődésének általános trendje a pusztán etnikai vagy etnocentrikus államtól a polgári állam felé való elmozdulás és a pusztán polgári államtól a multikulturális állam felé való elmozdulás, ahol specifikus jogokat ismernek el, nem csak természetes személyeket, hanem kulturális vagy nemzetiségi közösségeket is.

- A 19. században és a 20. század elején a nemzet-állammá formálódás módja miatt, és a második világháború és a hideg háború vége utáni nemzet-állami határváltozások miatt is az **ET tagállamainak legtöbb területén számos csoport él, akik ugyanahhoz a polgári nemzethez és államhoz tartoznak, de egy másik kulturális nemzethez tartoznak.** A többséghez tartozó, azonos etnokulturális háttérű állampolgárokhoz képest ezeket a csoportokat, akik relatíve kisebb csoportot alkotnak, **nemzeti kisebbségnek nevezik.** Ezek a nemzeti kisebbségek vagy közösségek gyakran **államhatár-változások következtében válnak kisebbségi csoporttá,** államalkotó részei a nemzet-államnak, melynek állampolgárai, joguk van megőrizni, kifejezni és előmozdítani nemzeti identitásukat, ahogy a Gyűlés 1993-as 1201-es ajánlása is támogatja, valamint a 2003-as 1623-as Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (ETS 157) és a Regionális vagy Kisebbségi nyelvek Európai Kartája (ETS 148). A nemzeti kisebbség mint olyan nem rendelkezik jogi személyiséggel, így nem köthetnek szerződéseket. Mégis tárgyai kell, hogy legyenek kollektív védelemnek és tagjaik **kell legyen egyéni vagy valamilyen egyéb keretű jogi személyisége, hogy megvédélmezhesék nemzeti kisebbségként identitásukat és kulturális jogaikat. Ezek a jogok nem kötődnek területhez** és elismerésüket és védelmüket mind állami, mind nemzetközi szinten meg kell adni. A nemzeti kisebbségek identitásának megőrzésében a legnagyobb szerep az államé, melynek a nemzeti kisebbségek állampolgárai. Az ET ajánlja a tagállamoknak, hogy a pozitív diszkrimináció elvét kövessék.
- Szükséges megerősíteni minden európai állampolgárban azt a felismerést, hogy mindannyiunknak van kötődése identitásához, kultúrájához, hagyományaihoz és történelméhez, és meg kell engedni minden egyén számára, hogy egy kulturális „nemzet” tagjaként határozza meg magát tekintet nélkül állampolgárságára, a polgári nemzetre melyhez állampolgárként kötődik és különösen ki kell elégíteni a kisebbségek növekvő igényeit, melyek egy meghatározott kulturális nemzethez tartozónak érzik magukat.** Ami igazán fontos, mind politikai, mind jogi szempontból, hogy bátorítsunk egy az eddigiekhez képest sokkal toleránsabb megközelítést az állam és a nemzeti kisebbségek közötti ügyek viszonyához, **ami magában foglalja minden egyén jogát, hogy ahhoz a nemzethez tartozzon, amelyhez akar, akár állampolgárságával, akár nyelvében, kultúrájában és hagyományaiban.** (elfogadva 2006 január 26)

Irodalom

CIA Factbook (2007)

UN országjelentések

Colleen French, (2004) Informal International Consultative Meeting in the Area of Minority Issues, Flensburg, Germany 17-18 September 2004, ECMI (European Centre for Minority issues) Report # 51, October 2004

Steven W. Soward, (1996) Twenty_five Lectures on Modern Balkan History, Lecture 1: Geography and ethnic geography of the Balkan to 1500

Kocsis Károly, Etnikai földrajz, in. Általános társadalomföldrajz I. Szerk. Tóth József és Vuics Tibor, Dialóg Campus 1998. 277-298. o.

Kisebbségelmélet

Kisebbségelméleti fogalmak

- Autonómia (személyi, területi, kulturális, politikai)
- Identitás (regisztráció)
- Asszimiláció
- Integráció
- Esélyegyenlőség
- Pozitív diszkrimináció
- Antidiszkrimináció
- Multikulturalizmus

Kisebbségelméleti kérdések

univerzális vagy partikuláris

egyéni vagy kollektív

antidiszkrimináció vagy pozitív diszkrimináció

szubjektív vagy objektív

Kisebbségelméleti ideológiák

Liberalizmus

Republikanizmus

Nacionalizmus

Szocializmus/kommunizmus

Szociáldemokrácia

Kommunitarianizmus

Regionalizmus

Az etnokulturális csoportok társadalomfilozófiai alapja

A világ etnokulturális csoportjainak száma nyolcezerre tehető, s mindössze kétszáz állam területén helyezkednek el, ez a körülmény önmagában is konfliktusok sorát hordozza

magában, hiszen azonos elv vezérli az etnokulturális csoportokat és az államokat. Mindkét szerveződési forma a fennmaradást tűzi ki célul azonos területen, ami **sokszor a gyengébb kizorításával, bekebelezésével, felmorzsolásával jár. Az etnokulturális csoport fenyegeti a nemzetállam egységét, míg a nemzetállam fenyegeti az etnokulturális csoport sajátos identitását.** A konfliktusok megoldásában egészen a **XX. századig a nemzetállami érdek érvényesítése dominált**, a nemzetállamok megszilárdulásával és a **liberális alapelvek** elterjedésével az etnokulturális csoportok érdekei is helyet kaptak és egyre nagyobb súllyal szerepelnek. A **társadalomirányító ideológiák** etnokulturális csoportokhoz való viszonyulása is változáson ment keresztül a XX. század második felében, az újonnan kialakuló ideológiáknak pedig már szerves részét képezi az etnokulturális csoportok társadalomban való elhelyezése. Pozíciójuk erősödését azonban több tényező is hátráltatja, a még mindig **erős mono-kulturális hagyomány, a speciális kisebbségi jogok mértékének meghatározásában mutatkozó eltérő gondolkodásmódok, az egyén autonómiájának konfliktusa az etnokulturális csoportok jogaival, sőt magának az etnokulturális csoportnak a definiálása is** sok nehézségbe ütközik.

A **kisebb etnokulturális csoportok hátrányos helyzetben vannak érdekérvényesítésük terén a többségi társadalom más tagjaival szemben**, hogy részt vehessenek **egy többségi társadalom számára kialakított politikai rendszerben**, nagy kihívásokkal kell szembenéznük. Hátrányos helyzetük felismerése és elismerése igen új keletű, s számtalan formában létezik. **A különbözőségek alakítója a többségi társadalom aktuális vezetésének ideológiája, a nemzetközi kényszer és a nemzetiség érdekérvényesítő ereje.** E három fő alakító tényező súlya általában nem egyezik, Franciaország és Görögország esetében az állami vezetés ideológiájának súlya szinte kizárólagos, Belgiumban a nemzetiségek érdekérvényesítő ereje a döntő, míg ahol a kisebbségek önmagukban képtelenek beleavatkozni az állami vezetés nemzetiségeket érintő szabályozásába, a nemzetközi kényszer ér el kisebb-nagyobb eredményeket. **Mindent összevetve az állami vezetés attitűdje általában a mérvadó, a másik két tényezőnek egyelőre kevesebb szerep jut.** A különböző **társadalomfelfogások, ideológiák azonban mindhárom alakító tényezőre befolyást gyakorolnak**, így hogy megismerjük e tényezők belső működését, először a társadalom felosztását és működését előíró, szabályozó azon világnézeteket tekintjük át, melyek a kisebbségben lévő etnokulturális csoportokra is kitérnek.

Politikai ideológiák a kisebbségről

Nem minden ideológia tartalmaz etnikulturális kisebbségi csoportokra vonatkozó célkitűzéseket, programokat, ezért vagy más hátrányos helyzetű csoportoknak megfelelően kezeli őket, mint a szociáldemokrácia, vagy valamelyik más ideológiától veszi át teljes egészében vagy átfórmálva e csoportokra vonatkozó nézeteit, mint a konzervativizmus.

Az alábbiakban áttekintjük az ideológiák etnikulturális csoportokra vonatkozó nézeteit a következő szempontok alapján:

- Egyéni vagy közösségi alapon közelítik meg az etnikulturális csoportokat;
- Elnyomó, semleges, vagy támogató attitűd jelenik meg az ideológiában az etnikulturális csoportokkal kapcsolatban.

Liberalizmus

A négy jellemző kisebbség-szervező jegy közül (nemzetiségi, vallási, nyelvi, kulturális) a **kulturális elemet** emeli ki a liberalizmus. A **kulturális különbözőség elkerülhetetlen** Rawls, Nozick, vagy akár Dworkin szerint, mivel **az egyének szabadon és önállóan dönthetnek életükrol, s ez folytonos különbözőséghez vezet.** A liberálisok azonban nem vizsgálják az egyén történeti és kulturális gyökereit, a civil társadalom kulturális pluralitását kizárólag az egyéni szabadság tiszteletben tartásának evidenciájaként fogják fel. **Az állam nem avatkozhat be a közös vallási, morális és kulturális értékek meghatározásába, semlegesnek kell maradnia e tekintetben.** Vagyis a **liberalizmus elvben elismeri a kisebbségeket, de csak az egyes ember szintjén nyújt számukra aktív támogatást,** a kollektív jogok és egyéb speciális többletjuttatások azonban más egyének hátrányát okozhatják, ezért nem azokat támogatják.

Nacionalizmus

Egy nemzetet a közös nyelv, kultúra, öröklött értékek és a meghatározott nemzetiséghez való tartozás tesz egységgé. A nemzeti identitás fogalmához hozzátartozik a **valahova tartozás érzése.** A nemzet tehát egy **sajátos kultúrájú és önrendelkezésre törő közösség,** a **nacionalizmus pedig a nemzet és az állam határainak egybeesésére irányul.** Az egység elérhető kizáró, a politikai közösségben való teljes jogú tagságot egy vagy több kedvezményezett nemzet tagjaira korlátozó politikával is. A **nemzeti érzület nagyban hozzájárult a törékeny modern demokrácia megerősödéséhez azzal, hogy közös identifikációs alapot adott egy közösség tagjai számára, melyet a társadalom meghatározott közintézményei tovább erősítettek.** Ez a gondolat nem új, Durkheim is

összekapcsolta a társadalmi stabilitást a nacionalizmussal, míg Montesquieu, Smith és Toqueville is úgy gondolták, hogy a monarchista államhoz vagy egy domináns vallási hithez való kapcsolódás egyaránt élénkíti a demokratikus konszolidációt. **Az inklúzió ilyen típusú érzése csökkenti az értékek konfliktusát és növeli a lojalitás érzését,** mely az állam folytonosságának kulcsa. **A 19. században a kultúra, nemzetiség és állam magasra emelése fejlődést eredményezett.** Az állampolgárság és a nemzetiség egymásba kapcsolódott, a jó polgár patriótává vált, a nacionalizmus virágzott. A szavazati jog kiszélesítésével a tömeges alsóbb osztály is beintegrálódott a politikai életbe. **Napjaink nacionalizmusa már nem ennyire pozitív kicsengésű. A modern állam a tömeges oktatási rendszerek felállításával tömeges munkaerőt volt képes előállítani az ipar számára,** mely egyenlőtlenül elterjedve aláássa a hagyományos életmódokat, **számos embert szakítva ki az otthonos, kisléptékű társadalmi struktúrákból, névtelen városi környezetbe vetve őket.** A városok új lakói a **külföldi bevándorlókkal kiegészülve nem asszimilálódnak a domináns kultúrába, hanem megőrzik sajátjukat, ezért a kultúrák közötti különbségek nacionalizmushoz vezetnek.** Ez a fajta **nacionalizmus jelentkezik manapság Nyugat-Európában.**

Denise Helly a nacionalizmus két ágát különbözteti meg a modern államban kialakuló belső feszültség törésvonala mentén, mely az univerzális vagy globális kulturális alap és egy meghatározott területen élő sajátos társadalom között feszül. **A polgári vagy pozitív nacionalizmus⁶** a francia, brit, holland, görög, svájci, kanadai, amerikai társadalmi gondolkodásban van jelen és befogadó a globális kulturális értékek iránt, a **romantikus vagy etno-kulturális nacionalizmus** pedig, amely a közös leszármazáson alapul, ázsiai, német, közép-európai és keleti országokban jellemző, ahol kevésbé toleránsak az idegen kultúra térhódításával szemben.

A nacionalizmus **négy típusát** különbözteti meg **Hetcher⁷, az államépítő, a periférikus, az irredenta és az egyesítő nacionalizmust.** Az **első az állam kulturálisan különböző területeit igyekszik asszimilálni,** a multikulturális társadalom kulturálisan homogénné tétele, vagy erre való tudatos törekvés. Többnyire kulturálisan befogadó jellegű, de a kulturálisan idegen lakosság elűzésével vagy kiirtásával is járhat. **Második: egy adott kulturálisan sajátos terület ellenáll egy másik terjeszkedő ország betagozódásának, vagy próbál**

⁶ Denise Helly, Cultural Pluralism: An Overview of the Debate since the 60s, The Global Review of Ethnopolitics, Vol. 2 no. 1, September 2002, 75-96

⁷ Michael Hetcher, A nacionalizmus megfékezése. 1. o.

www.hhrf.org/magyarkisebbség/m030121.html

elszakadni tőle, önálló kormányzatot létrehozni. **Harmadik: egy állam meglevő határait egy szomszédos állam többnyire azonos nemzetiség által lakott területeinek bekebelezésével próbálja kiterjeszteni** (ez a státustörvény kapcsán érdemes ismét felhozni). **Negyedik: politikailag megosztott, de kulturálisan egynemű terület egyetlen államban való egyesítése.** Hetcher a **nemzetet szolidaritás-csoportnak** nevezi.

A nacionalizmusból négy további irány is kifejlődött: 1. A **fasizmus** a nemzetet vagy fajt az egyén fölé helyezi, 2. a **rasszizmus** egy nemzet többiek feletti elsőségét hirdeti, ami konkrétan 3. a **nácizmus** esetében az árja szupremáciáját jelenti. Ezek az irányzatok mára teret vesztek, s csak marginális csoportoknál jelennek meg, a mérsékeltebb 4. **nemzeti konzervativizmus** viszont napjainkban egyre elterjedtebb, támogatja a nemzeti érzelmeket, a kulturális és nemzeti identitást, ellenzi az Európai Uniót és a bevándorlást. Az Európai Unió országaiban több nemzeti konzervatív párt működik, a Szabadság Párt Ausztriában, a Vlaams Belang Belgiumban, a Haladó Párt Norvégiában, a Dán Néppárt Dániában, a Nemzeti Front Franciaországban, a Nemzeti Szövetség és az Északi Liga Olaszországban, a Lengyel Család Liga Lengyelországban, a Nagy Románia Párt Romániában, a Liberál-Demokrata Párt Oroszországban, vagy a Szerb Radikális Párt Szerbiában.

Nacionalista pártok főként a már kialakult, rögzült állami keretek között működnek, főként a más államoktól való különbözőség érzékeltetése a céljuk, főbb programjaik: a **nemzeti egység megerősítése**, nemzeti üdvözülés válság idején, a nemzeti identitás kihangsúlyozása, külföldi hatásokkal szembeni ellenállás, kulturális konzervativizmus, xenofóbia, **a nemzet területén az idegen populáció korlátozása**, vagyis a bevándorlás megszigorítása, szélsőséges esetekben etnikai tisztogatás, terület annektálása, melyet a nemzeti anyaföldhöz tartozónak gondolnak, ez az **irredentizmus**, mely először az olasz mozgalomra volt jellemző. **Gazdasági nacionalizmus**, amely a nemzeti érdekeket védi a gazdaságpolitikában, különösen a **protekciónizmussal** és a szabad kereskedelem korlátozásával. Nacionalizmus nemcsak Európában honos, a cionizmus, valamint a pán-arab és pán-afrikai mozgalmak is ebbe a kategóriába tartoznak.

Republikanizmus

A képviseleti demokráciában **általános közönyt eredményez a hatalom polgároktól való eltávolodása.** A republikánusok abból indulnak ki, hogy az **ember természeténél fogva szenvedélyes, mindent önmagára vonatkoztat és engedetlen, ezért valószínűleg nem szívesen járul hozzá a társadalmi élet befektetéseéhez;** e jelenséget az államnak a **társadalmi egyenlőségen keresztül kell kiegyensúlyoznia az állampolgárok együttesének**

megmozgatásával, a közösség iránti szeretetre való neveléssel, mely közösséghez ők is hozzátartoznak. A demokrácia központi erénye nem az a képesség, amellyel korlátozható valaki szabadsága, hanem hogy a közös érdeket a személyes érdekek és vélemények elé helyezzük, és elutasítsuk a korrupciót, a demagógiát, autoritarianizmust és egyenlőtlenséget. A közös javak iránti szeretet a moralitás kulcsa, melynek előfeltétele a közösségi életben való aktív részvétel. De ez a szeretet nem természetes, ezért az embereket állampolgárokká kell átváltoztatni, olyan intézményekben képezni, melyek politikai közösségüket testesítik meg. A republikánus eszme támogatja a közösségek létezését, békés egymás mellett élését, bár a közösségek közötti egyenlőtlenségek kiegyensúlyozására nem törekszik. Az angolszász vonal szerint a helyi ügyek feletti közvetlen ellenőrzés szétaprózza az erős államot, ezért a helyi vezetés felel a közös jóért. A francia republikánus vonal viszont az erős központosított állam elsőségét hirdeti, mely közvetlen kapcsolatban áll az állampolgárokkal. További, radikális eleme a francia republikánizmusnak, hogy a gondolkodás szabadságát nem a különböző vallások szabad gyakorlásában látja, hanem minden transzcendencia elvetésében. Vagyis a francia republikánusok leginkább csak egy közösséget ismernek el, a francia állampolgárok közösségét, minden más szervező erőt a nem hivatalos, magánszférába utalnak.

Szocializmus

Ez az ideológia **a társadalmat két osztályra bontja**, melyben a hátrányosabb helyzetben lévő munkásosztály alkotja a társadalom többségét, a kiváltságos helyzetűek pedig kisebbségben vannak. Vagyis a szocializmus inverz módon **törekszik a hátrányos helyzetben lévők felemelésére, egyenjogúsítására, innen azonban inkább az egységesítés, homogenizálás következik**, a gyakorlatban pedig a hegemon népcsoport képére való formálás történt orosz kifejezések mindennapi szóhasználatba integrálásával (kolhoz, gulág) a kötelező orosz nyelvoktatással, mely az általános iskolában indult és a tanulmányok befejezéséig tartott, a szovjet kultúra és irodalom terjesztésével, a tehetséges fiatalok Moszkvában történő képzésével és a Moszkvából kiinduló politikával.

A szocializmus fő erénye a társadalmi egyenlőség és az egyenlő elosztás hirdetése, mely a társadalom egészének érdekeit szolgálja. De a társadalomnak csak egy dimenziós felosztását adja, melyben az elnyomott munkásosztályt hivatott felemelni. **Ám azzal, hogy mindenki számára egyenlő hozzáférést biztosít a gazdasági és kulturális lehetőségek kiaknázásához, a kisebbségek közösségi jogai számára értelmezhetetlenek, hiszen az kulturális egyenlőtlenséghez vezethet, illetve ebből adódóan akár társadalmi-gazdasági**

egyenlőtlenségekhez is. A szocializmus végcélja a kommunizmus, amely egy osztály és állam nélküli társadalmi szerveződés, a közös tulajdon jellemzi.

Szociáldemokrácia

Bár másodgenerációs ideológiaként tekinthetünk a szociáldemokráciára, hiszen a szocializmus és a liberális demokrácia elveit ötvözi magában, azért kap helyet a felsorolásban, mivel jelentős szerepet játszik a pártpolitikai rendszerben. A kisebbségekkel külön nem foglalkozik, viszont az egyenlőtlenségek humánus feloldására törekszik. **Három alapelven** nyugszik: 1. **szabadság**, ami nemcsak egyéni szabadságjogokat takar, hanem megkülönböztetéstől való szabadságot és mind a termelőeszközök tulajdonosától, mind az elnyomó politikai hatalomtól való függőségre vonatkozó szabadságot is; 2. **egyenlőség** és **társadalmi igazságosság**, nemcsak jogi értelemben, hanem gazdasági és társadalmi-kulturális egyenlőség is, valamint egyenlő lehetőségek a mentálisan, fizikailag, vagy társadalmilag hátrányos helyzetűek részére is; 3. **szolidaritás**, megértés és részvét azok iránt, akik az igazságtalanság és az egyenlőtlenség áldozatai. **Vagyis annak ellenére, hogy a kisebbségeket külön nem nevesíti, komoly kisebbségvédelmi és kisebbségeket támogató politikát lehet rá alapozni.**

Összevetés

Az áttekintett ideológiák leírása két szempontra helyezte a hangsúlyt. A kisebbségek egyéni, illetve közösségi szinten való értelmezésére, valamint arra, hogy az ideológiák milyen előjellel közelítik meg a kisebbség kérdését. Az első szempont szerint csoportosítva az ideológiákat, hatalmas aránytalanságot tapasztalunk, hiszen egyedül a liberalizmus tekint a kisebbség tagjaira egyéni szereplőként, az összes többi ideológia közösségként képzei el a társadalom tagjait, csak a közösségszervező elv tesz különbséget közöttük, ami a nacionalizmus esetében a kulturális inklúzió és exklúzió, a republikanizmus az állami nevelést tartja hatékony társadalomszervező erőnek, míg a szocializmusnál újra megjelenik az inklúzió, de a társadalmi különbségekből fakadóan felosztott csoportok alapján, végül a szociáldemokrácia ismét inkább egyéni alapon veszi a kisebbségeket, de mint már szó volt róla, ez a megközelítési mód valójában liberális alapokon nyugszik. Bár számszerűleg több ideológia képezi közösségbe a társadalom tagjait, az egyéni szabadságot hirdető liberalizmus uralja a nemzetközi politikai intézmények és a modern demokratikus államok alapdokumentumait, s a politikai pártok is átvették számos elemét, bár a tisztán liberális pártok napjainkban nem tartoznak a főbb társadalomirányító erők közé.

A második szempont alapján az etnourális csoportokat hátrányosan kezelő ideológiák vannak többségben, mindamelllett, hogy vannak olyan ideológiák, melyek nem egyértelműen kezelik hátrányosan a kérdést, mivel tartalmaznak támogató elemeket is, vagy semleges módon nyilatkoznak meg. Egyértelműen kisebbségeket támogató ideológiának egyedül a szociáldemokráciát nevezhetjük, amiért a társadalmi egyenlőtlenségek feloldására törekszik, nem pusztán az egyenlőség, hanem a társadalmi igazságosság elvén is, mely elvben megenged többletjogokat és többletlehetőségeket az etnokulturális csoportok számára. Ez az elv ellentmondásban áll a liberális alapeszmével, amely az egyén szabadságát hirdeti, hiszen nemcsak beleavatkozik az emberek életvitelének irányításába, de az egyének között különbséget is tesz. A liberalizmus elveti az egyének közötti mesterséges megkülönböztetést, legyen az pozitív vagy negatív előjelű, emellett a kisebbségek közösségként való kezelését sem tartja helyesnek a társadalom többi egyénének kirekesztése miatt, ezért inkább nevezhető a kisebbségekre nézve hátrányos ideológiának. A nacionalizmus ezzel szemben egy domináns közösség, vagyis a nemzet kizárólagosságát hirdeti, a kisebbségben lévő etnokulturális csoportokkal szemben kirekesztő vagy beolvasztó magatartást mutat. A republikanizmus angolszász ága semleges az etnokulturális csoportokat illetően, a francia ág viszont a semlegesség nevében valójában hátrányosan kezeli ezeket a csoportokat. Végül a szocializmusról szintén elmondhatjuk, hogy elvben semleges a kérdésben, ha az egyenlőség elvének érvényesüléséről van szó, többletjogok hozzárendelését és az etnokulturális csoportok társadalmat megosztó közösségként való kezelését azonban elveti, így tulajdonképpen a kisebbségekre nézve hátrányos ideológiának tekinthetjük.

E 18-19. században kialakult ideológiák még napjainkban is uralják a politikai mezőt, az újonnan alakuló XX. századi ideológiák azonban egyre több teret hódítanak el tőlük. Az új ideológiák a fentebb tárgyalt alapeszmékből merítkeznek, de új elemeik közé sorolható, hogy az etnokulturális csoportokra, illetve e csoportok életkörülményeire fokozott figyelmet fordítanak. Az új ideológiák közé soroljuk a kommunitarianizmusból kiinduló multikulturalizmus és a regionalizmusban gyökerező kulturális pluralizmus és etnoregionalizmus elméleteket.

Kommunitáriusok

Az emberi természet esendőségéből és tapasztalati következtetésekből indul ki a kommunitárius elv, miszerint a **társadalmi szerződés nem az ésszerűségen alapszik, és az identitás is inkább tapasztalatra épül, mint kész kötődésekre. Az egyén ugyanis természeténél fogva nem autonóm, elkülönült entitás, aki képes magától cselekedni és**

választani. Ellenkezőleg, mikor az egyén társadalmi-politikai értelemben szerződik, e szerződés helyességéről pozitív megerősítést vár másoktól. A kulturális inklúzió (beletartozás), vagy bármilyen csoporthoz való tartozás döntően befolyásolja az egyén cselekvéseit és döntéseit azzal, hogy értékek egy meghatározott sorát állítja elé, melyet az egyén beazonosíthat, valamint biztosítja őt, hogy vitathatalanul e közösséghez tartozik. Ez az inklúzió a szabadsághoz hasonlóan hozzájárul ahhoz, hogy az egyén kiteljesedhessen saját autonómiájában. De a szabadságot sem kapjuk készen születésünknel, mint ahogy a liberálisok és republikánusok gondolják, a **szabadság olyan jellemvonás, melyet a személy életkörnyezetében szerez meg.** E megközelítés szerint a társadalmi tézis (az egyén társadalmi és kulturális alapja) több különböző formában létezik.

Az állam kulturális semlegessége csak mítosz, valójában megerősíti a kulturális többség befolyását, továbbvíve a gondolatot, pusztán tévhit, hogy a **kulturális orientáció személyes választás lenne, amely kizárólag a magánszférához tartozik.** A komunitáriusok kizárólag közösségben élő személyekben gondolkodnak, így a közösségi elv és közösségi jogok mellett állnak. A komunitárius gondolkodás megkülönböztet egymástól közösségeket, elismeri egy közösség kulturális dominanciájának lehetőségét más közösségek felett, ami azonban nem a többi közösség felszámolásával, ellehetetlenítésével jár.

Multikulturalizmus

A liberalizmus komunitárius alakja elfogadja a liberalizmus alapfeltevéseit, de módosítja az etnokulturális közösség elismerésével. A **Kanadában** erős hagyományokkal rendelkező, **Kymlicka** által elméletileg kidolgozott, liberális alapokon nyugvó komunitárius multikulturalizmus szerint az alkotmányos hagyomány nem a klasszikus republikánus demokrácián alapul, vagyis **a kulturális diverzitás és a demokrácia összeegyeztetése nem lehetetlen,** mint ahogy azt a francia gyakorlat mutatja. Ellenkezőleg, **a különböző csoportokat hivatalosan elismerheti az állam, ami bátorítja őket arra, hogy megőrizzék etnokulturális identitásukat és csak minimális kötelezettséget ír elő a közös kanadai identitás megőrzésére.** Ez az alapja az állam valamennyi dokumentumának, mely elismeri a kisebbségi jogok érvényesülését, és figyelembe veszi, hogy a különböző identitású közösségek korlátozott módon fogadják be az újonnan jött hatásokat és kötelezően rájuk kényszerített eltérő identitást. **A közös társadalomszervező erőt a multikulturalizmus az állampolgárság jelentésének kiterjesztésében látja. Az állampolgárság fogja össze, szervezi egységbe a különböző identitású etnokulturális csoportokat, állampolgári szinten szűnik meg a különbség az eltérő közösségek tagjai között, a közösségek**

tagjainak ilyen jellegű egyenlősítése így „vak” a különbségekre. Az állampolgárság magába foglalja a politikai közösségben való részvételt, így a kisebbségi jogok egészen új értelmezést kapnak. A multikulturalizmus az állampolgárság jelentőségének felértékelésével szünteti meg az etnikulturális csoportok állammal szembeni, vagy egymás közötti politikai konfliktusának elvi lehetőségeit. Egyszerre értékeli fel a kulturális jegyek közötti különbségek kihangsúlyozásának lehetőségét és az állampolgárság jelentőségét, ami közös nevezője lehet az egy területen, egy államban élő különböző etnikulturális csoportoknak, s ezzel párhuzamosan el is választja egymástól a társadalom etnikulturális és politikai dimenzióját. Az állampolgárok számtalan etnikulturális csoportosulásban élhetnek egymás mellett, a politikai dimenzióban azonban egységesek, vagyis egyszerre két közösséghez tartoznak, ami úgy valósítható meg, hogy a két közösség szervező ereje más elven nyugszik, más dimenziót érint, az etnikulturális és a politikai dimenziót, s ezzel a közösségi és az egyéni dimenziót is elhatárolja egymástól. A politikai dimenziót erősíti, hogy az állampolgárság tapasztalatával az egyéni élettörténet összekapcsolódik egy szélesebb kulturális diskurzussal. Az állampolgárságnak tehát van egy kulturális dimenziója is, amely túlmegy a politika intézményein. Ez a szélesebb kulturális dimenzió fogja át a közös nyelvet, a közös kulturális modelleket, a közös diskurzusokat arról, hogy milyen értelmezésünk van a társadalomról, hol helyezük el magunkat benne, s élesen szembenáll az etnikulturális dimenzióval, mivel az állampolgárokat egyéni szinten szólítja meg. Az állampolgárság azonban nemcsak az egyén szempontjából fontos, mivel a társadalmi struktúra közvetítője is egyben, ami által az egyéni fejlődés kollektív fejlődésbe megy át és társadalmi intézményekben valósul meg.

A multikulturalizmus legnagyobb hibájának tartják, hogy nem képes kezelni az egyén és az etnikulturális közösség konfliktusából adódó szélsőséges eseteket, melyek az egyént védő liberális alapelveket is súlyosan sértik. A patriarchális etnikultúra megőrzése például hátrányos helyzetbe hozza a nőket. **A multikulturalizmus magában foglalja a kulturális relativizmust, ami megakadályoz minden beleavatkozást az etnikulturális csoport magángyakorlatába,** vagyis szemet húnny afelett, hogy az a nőket körülmetélje, kényszerházasságba erőltesse, kötelezze olyan ruha viselésére, amely egész testüket elfedi, vagy megtiltsa képzésüket. Ez ellentétben áll a liberális eszmével, amely kulturálisan jelöletlen közvetítőként védelmezi az egyéni jogokat. **Feltehetjük a kérdést: meddig mehet el az etnikultúra védelme a kulturális és értéksemlegességgel szemben?**

Regionalizmus

A fogalom egy földrajzi régió belüli államok közötti értelmezésében a közös identitás és szándék érzésének kifejezésére utal, olyan intézmények felállításával és működtetésével, melyek kifejezik ezt a sajátos identitást és alakítják a kollektív cselekvést. Egy állam határain belül, szubnacionális szinten az alulról építkező regionalizmus, vagy felülről irányított regionalizáció olyan folyamatot jelöl, amely felosztja a politikai testet kisebb területi egységekre, és a központi hatalom hatáskört ad át a régióknak.

Többféle régiófogalom létezik: mindegyikük egy olyan közös szervező erőt emel ki, mely az adott régióra, vagy régiók egy csoportjára jellemző, így beszélhetünk gazdasági, történelmi-etnokulturális, igazgatási-tervezési, valamint politikai régióról. Az utóbbi években kezd elterjedni a zöld mozgalom bioregionális elképzelése is, amely szerint egy közös természeti egység fogja át a regionális kapcsolatokat (ilyen a Duna-menti Régió, vagy az Alpok-Adria Régió).

A regionalizmus gyökerei a 19. századba nyúlnak vissza. A korai regionalisták szembekerültek a modern nemzetállammal, vagyis a korai építő nacionalizmussal, azzal, hogy a közös történelmi, nyelvi, vallási jellemzőik alapján megkülönböztették magukat a nemzetállam hivatalos kultúrájától. A nemzetállamok megszilárdulása idején az asszimilációval, az univerzális liberális alapelvek elterjedésével pedig az egyenlősítő politika okozta rombolással kellett a természetes közösségi struktúráknak szembenézniük, a regionalizmus így e tendenciák reakciójaként jelentkezett. Az 1980-as évektől kezdődően azonban egy új típusú regionalizmus kezd kibontakozni, mely a korábbi reakciós attitűdöt elhagyja és progresszív alakot vesz fel. Az alulról építkező régió már nem a nemzetállammal szemben határozza meg magát. Ebben segít az is, hogy a nemzetállami törekvések sem olyan erősek már, új értelmet kapnak a liberális alapelvek is, valamint a nemzetállamok fölé épülő, liberális alapokon nyugvó nemzetközi szerveződési hálózat, mely államok közötti, vagy akár államok feletti formákat is ölt. Az új regionalizmus ebben az új és megváltozott erejű szereplőket felvonultató rendszerben a nemzetállamon belül, vagy akár egy nagyobb rendszeren belüli egységként képzelel el magát, ahol a közös értékek mellett sajátos politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális különbségeket igyekszik kihangsúlyozni, melyhez autonóm irányítást igényel. A közös regionális identitást a normák és értékek közössége és a kapcsolati háló erősítik. Egy régió sajátos jegyei közé tartoznak a közös társadalmi és kulturális értékek, normák, a közös vagy hasonló politikai attitűd, a politikai önállóság meghatározott foka közös intézmények működtetésével, gazdasági önállóság saját piacokkal, végül közös probléma-megoldó magatartásforma.

Európát a regionalizmus egyik legfontosabb példajaként említhetjük.

Kulturális pluralizmus

A nemzetállam működésének hibái rámutatnak arra, hogy a kisebb területi egységben gondolkodó **regionalizmus sok esetben hatékonyabban reagál a társadalmi-politikai problémákra**. Az erősödő internacionális és transznacionális rendszerben, ami különösen Európára jellemző, felértékelődik a régiók szerepe, s a **nemzetállam alternatívájaként** jelenik meg. **Különösen a több etnokulturális közösséget átfogó államok vezetése látta be**, hogy az egy nemzetet preferáló, s annak a többit alárendelő magatartásforma nem tartható, hiszen számtalan konfliktus forrása, valamint az állam egységét is veszélyezteti. Ezért a nemzeti, nemzetiségi identitás hangsúlyozása hivatalosan is szubnacionális szintre helyeződött át.

A regionalizmus felszámolja a nemzetállami törekvés hibáit. A nemzetállam egy nemzet kultúrájának dominanciáját segítette elő, a regionalizmus viszont kulturális pluralizmushoz vezet, így **képviselheti azt az autentikus identitást**, amit a nacionalizmus már nem képes képviselni, sőt **lebontja a köztársasági állam totalitáriánus jegyeit** is.

A bővülő nemzetközi tér ellenhatásaként **egyre fontosabbá válik a területi identitás**, s az **egyéni jogokból való kiábrándultság egy kisebb közösségi szervező erő köré csoportosul**. A területi alapon szerveződő regionalizmus nagy előnye, hogy nemcsak az egy földrajzi egységben élők közös történelmi-kulturális hagyományaira épül, hanem szorosabbá teszi a kötődést a gazdasági, politikai és intézményi háló erősítésével is. A regionális identitás így multidimenzionálisan működik.

Etnoregionalizmus

A liberálisok szerint **a regionális identitás a demokratikusabb elszámoltathatóság és a liberális jogok tiszteletben tartásának irányába mutat**, valamint megvéd a gyengébb nacionalizmussal szemben. Ezt azonban cáfolja a **francia Új Jobboldal** és az **olasz Lega Nord**, melyek új megvilágításba helyezik a nemzetállamot felváltó regionalista „Népek Európája” víziót. Ez a jobboldali megközelítés a **regionalizmus etnikai dimenzióját hangsúlyozza túl**. **Az etnoregionalizmus célja egy kulturálisan homogén közösség egy földrajzi egység területén való kizárólagos elhelyezése**. A polgáritól az etnoregionális identitáshoz való eltérés elsősorban a **liberális korporatista intézményektől való elfordulás** (a liberális alapelveken nyugvó intézmények nem szüntetik meg az emberek közötti egyenlőtlenséget, sőt a kapitalizmus inkább növeli a különbségeket), **a kulturális**

relativizmus idegenszerűségének (egy területen egyre több, egymástól alapjaiban különböző kulturális magatartásforma tolerálásának képtelensége, amit a bevándorlók rovására írnak) és a politikai exklúzió paramétereit újradefiniálásának (a nemzeti szintű nacionalizmust egy kisebb területi egység etnokulturális dominanciája váltja fel) eredménye.

Az etnoregionális ideológia két problémára is szolgáltat megoldást: a republikánus elvű integracionista ideológiára, mely Franciaországra jellemző és a globalizáció hozadékaként megjelenő kulturális gyarmatosításra. A **politikai exklúziót humánusabbnak tartják a republikánus integrációs politikánál**, melynek célja az etnokultúrák egyidejű integrálása és repressziója. A francia republikánus nemzetben az egyén értékét állampolgári helyzete képviseli. Az állampolgárság eszméje univerzális érték, melyet mindenki elnyerhet nemzetiségi, kulturális hovatartozására való tekintet nélkül. Az etnokulturális közösségek autonómiájára azonban nem szentel kellő figyelmet.

A liberális multikulturalizmus pedig növeli mind a kulturális gettók kifejlődésének, mind a kulturális identitás elvesztésének veszélyét akár az integrálandó bevándorlók körében, akár az integráló társadalomban. Az etnoregionális identitás viszont alapot teremt egy új típusú exklúzionizmus számára anélkül, hogy a régi típusú rasszista nacionalizmusra támaszkodna, ugyanakkor az etnoregionális folyamat kiszélesítésével az Európa eszme alternatíváját adja a liberális maastrichti Európával szemben.

A két „új” ideológia, a multikulturalizmus és a regionalizmus több szempontból is összevethető:

- a multikulturalizmus működése kizárólag felülről irányított módon képzelhető el, míg a regionalizmus felülről irányított és alulról építkező példái egyaránt megtalálhatók.
- A multikulturalizmus az etnokulturális csoportokhoz kulturális autonómiát rendel, a regionalizmus viszont területi, kulturális, politikai vagy akár ezek együttes autonómiáját is rendelheti a különböző földrajzi egységeken élő közösségek számára. A nagyobb autonómia azonban több veszéllyel is jár.
- Mindkét ideológia szembehelyezkedik a nacionalizmussal, de eltérő módon, a regionalizmus két választ ad rá: 1. A kulturális pluralizmussal strukturálisan erodálja jelentőségét. 2. Az etnoregionalizmus viszont csak határait szabja át. A multikulturalizmus viszont olyan megoldást szolgáltat, amely kivédi a nacionalizmus megjelenésének lehetőségét azzal, hogy egy nemzet elsőbbsége helyett egyenrangú etnokulturális csoportok egymás mellett élését teszi lehetővé.

Kisebbség elméleti terminusok

Autonómia (területi, személyi, kulturális, politikai)

Identitás (regisztráció)

Asszimiláció

Integráció

Pozitív diszkrimináció

Esélyegyenlőség (történeti háttér, 1957 Római Szerződés – Bíró Anna-Mária)

Multikulturalizmus

Milyen ideológiai megközelítések köthetők a kisebbségekhez

Elméleti megközelítések

A kisebbség meghatározása

A kisebbségekkel kapcsolatos leggyakoribb elméleti vita a fogalom-meghatározás körül zajlik, még a mai napig nincs univerzálisan elfogadott kisebbség-definíció, mivel különböző területeket, részelemeket emelnek ki, tartanak fontosnak. A legutóbbi időben azonban már konvergenciát tapasztalhatunk a definíciók tartalmában, melyek nemzetközi dokumentumok vonatkozó részeiből indulnak ki, ilyen az ENSZ Kisebbségi Nyilatkozatának első és ötödik bekezdése. Az 1992-es ENSZ Nyilatkozat a Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi kisebbséghez tartozó személyekről első bekezdése szerint az államnak meg kell védenie kisebbségei kulturális, nyelvi, nemzeti vagy etnikai és vallási identitását s ennek megfelelő törvényeket kell hoznia, ötödik bekezdése szerint a kormány rendelkezéseket és programokat a kisebbségek érdekeinek megfelelően kell megtervezni és végrehajtani, valamint az államok közötti együttműködést is ennek szellemében kell létrehozni (Riddell, 2002).

A különböző felfogások egyik vitás pontja, hogy a kisebbségeket elkülönülten vagy országhatárokon átívelően vegyék-e tekintetbe. Ha a fogalom túl tág, elveszíti jelentését, ha pedig túl szűk, globálisan kezelhetetlen lesz. (Thornberry, 1997) Több országban el is tekintenek a definícióalkotástól, mivel nem ismerik el a kisebbségek eltérő és elkülönült létezését. Persze ha a kormányok nem ismerik el a kisebbséget mint jogi kategóriát, nehéz elősegíteni és megvédeni a kisebbség bármilyen jogát. Mindezek ellenére az ENSZ kisebbségi ügyekkel foglalkozó munkacsoport vezetőjének sikerült áttörést hoznia a kérdésben, ma már Francesco Capotorti (1991) munkadefinícióját széles körben elismerik és hivatkoznak rá. A definíció nemcsak a kisebb létszámot, hanem a nem domináns helyzetet is a kisebbség meghatározásához kapcsolja, felsorolja azokat a jegyeket - etnikai, vallási, nyelvi -, melyek

megkülönböztetik őket a társadalom többségben lévő tagjaitól, valamint kiemeli a hallgatólagos szolidaritás jelentőségét, melyet a kisebbség tagjai kultúrájuk, hagyományaik, nyelvük vagy vallásuk iránt mutatnak. Szintén fontos definíciónak számít az EBESZ 1997-es meghatározása, mely a kultúrát is a megkülönböztető jegyek sorába helyezi, emellett pedig a csoport-identitás megőrzésének jelentőségét hangsúlyozza ki. A társadalmi fejlődés 1995-ös csúcstalálkozójának nyilatkozata már a kisebbségek állam általi elismerésére is kitér, magában foglal olyan rendelkezéseket az államok részéről, melyek megkönnyítik a kisebbségek teljes részvételét társadalmuk politikai, gazdasági, társadalmi, vallási és kulturális életének minden vonatkozásában, valamint országuk gazdasági és társadalmi fejlődésében.

A pozitív nemzetközi példák azonban elvéreznek a nemzeti szintű törvénykezésekkel szemben, a nemzetközi egyezményeknek ugyanis nincs akkora súlyuk, hogy kötelezhetnék az államokat, így azok önkéntes alapon fogadják el, vagy utasítják el őket.

Univerzális vagy partikuláris?

Az 1993-as Bécsi Nyilatkozat kimondja, hogy egyik emberi jog sem értékelhető fontosabbnak a másiknál, nem lehet hierarchiát felállítani közöttük. A kisebbségi jogok jogrendszerbe való betagolásakor azonban megjelenik ez a probléma. A nemzetközi jog több intézménye (ENSZ, ET, EBESZ) ma már emberi jogokként ismerik el a kisebbségi jogokat, de hosszú viták előzték meg ezt az állapotot, az emberi jogok egyik kitétele ugyanis, hogy univerzálisan érvényesnek kell lenniük minden emberre vonatkozóan, a kisebbségi jogok viszont csak a kisebbségekre vonatkoznak, vagyis partikulárisak. Többek között ez az érv is elhangzott azon országok részéről (Franciaország, Spanyolország, Görögország), melyek nem támogatták a kisebbségi jogok felvételét az Európai Unió alkotmányába, mely elsősorban emberi jogokat foglal magába (tegyük hozzá, Franciaországban és Görögországban egyáltalán el sem ismerik a kisebbségeket).

Egyéni vagy kollektív?

Fontos kérdés, hogy a csoport tagjait egyéni vagy kollektív jogokkal ruházzák fel. Thornberry (1997) szerint ha az alkotmány népekre és nem egy népre hivatkozik, akkor a lakosság könnyebben fogadja el a kisebbségek jogait. De melyik a magasabb rendű, a csoportos jog vagy a csoporton belüli egyének joga? Az egyéni jogok mellett érvelők szerint az egyének jogvédelme már kiépített rendszerben működik, a csoportos jogok pedig a rendszer több pontjával összeütközésbe kerülhetnek, sőt sértik a demokrácia legfontosabb elvét, a

jogegyenlőséget, mivel a többséghez tartozó egyének számára nem rendelnek hasonló kollektív jogokat. Ezenkívül, gyakran előfordul, hogy mikor egy kisebbség tagjainak sikerül jó anyagi körülményeket biztosítaniuk maguk és családtagjaik számára, és különösen mikor sikerült elismertetniük magukat a többségi társadalmon belül, kevésbé érzik fontosnak kollektív jogaik érvényesítését. A másik oldal szerint viszont döntő fontosságúak a kollektív jogok az identitás és a jogok kapcsolatában, a kisebbséghez tartozó egyének ugyanis egyedül nem képesek képviselni érdekeiket a többségi társadalommal és annak intézményeivel szemben, ezért van szükség a kisebbségek csoportos fellépésére. “A részvételhez való jog mint minden nagy jelentőséggel bíró jog, a jogok kiteljesedését szolgálja, felhatalmazza az embereket arra, hogy megvédjék alapvető érdekeiket. Talán a legfontosabb e versengő jogok között a kollektív cselekvéshez való jog. Mivel a szegény emberek egyénileg általában gyengék és történetileg kívül rekedtek, a részvétel egyedül csak endogén, önrányító szervezetek formációi által fejleszthető és gyakorolható.” (Paul,1989, 84)

A kollektív jogok védelmezői is elismerik, hogy e jogok sérthetnek egyéni jogokat, ezért a Holland Emberi Jogi Tanácsadó Bizottság (1997) három feltételt határozott meg a kollektív jog-alkotás és az egyéni jogok összeütközésének elkerülése érdekében: 1. Bármely kollektív jog olyan jog legyen, amely nem egyediesíthető; 2. az egyéni emberi jogok gyakorlatát kell erősítenie; 3. semmilyen esetben sem kerülhet szembe a már elismert emberi jogokkal.

Ethnicity, Law ad Human Rights (1998, 95-96) című tanulmányában Poulter érzékelteti az egyéni és a kollektív jogok közötti feszültséget: “A csoportos jogok fogalmán alapuló közösségi szolidaritás nem korlátozhatja az egyének kifejezéshez való szabadságát, a közösségen kívüli házasságot, vagy hitet és a vallás megváltoztatásának vagy elhagyásának szabadságát...A kultúra formálható természetét méltányoló szükség létfontosságú...A megoldásoknak egyensúlyt kell teremteniük a csoportok és az egyének között elismerve, hogy mindkettő fontos szerepet játszik az emberi boldogságra és beteljesedésre való törekvésben.” Egyetért Kymlicával (1995) abban, hogy az egyéni és a csoportos jogok között megkerülhetetlen ellentét feszül. Az embereket tisztelet illeti mint állampolgárokat, és mint a kulturális közösség tagjait. Sok helyzetben ez a kettő teljesen összeegyeztethető és egybe is eshet. De kulturálisan plurális társadalmakban differenciált állampolgári jogok szükségesek, hogy azok megvédjenek egy kulturális közösséget a nem kívánt dezintegrációtól. Ebben az esetben az állampolgárság és a kulturális tagság igénye eltérő irányba húz. Mindkettő lényeges és egyik sem vezethető vissza a másikra.

Pozitív diszkrimináció

A kisebbségek mindenekelőtt diszkrimináció-mentességet kívánnak elérni a társadalomban. Ez azonban sokszor nem elegendő az egyenlő feltételek biztosításához, ezért mégis igényelnek valamilyen fajta pozitív megkülönböztetést. Ez az előnyös helyzet, mely a kisebbségek számára többletjogokat biztosít a többségi társadalom egyéni tagjainál, jogegyenlőtlenséghez vezet az ellenzők szerint. Támogatói viszont úgy vélik, a társadalomban élő individuumok érvényesülési lehetőségei attól még nem egyenlőek, hogy egyenlőek a jogaik. Az egyedi körülmények eltérő kiinduló helyzeteket eredményeznek, a kisebbségben élők pedig általában hátrányosabb helyzetből indulnak a többségi társadalom tagjaihoz képest, ezért a pozitív diszkrimináció az egyenlőtlen feltételek kiegyensúlyozásának eszköze.

Minimális kisebbségpolitikai intézkedésnek számít a törvény előtti egyenlőség biztosítása és a kisebbségekkel szembeni diszkriminációt tartalmazó törvények érvénytelenítése. Erre épül rá a kisebbségeknek kedvező bánásmód, melyet szintén vitás területnek tartanak számon. Poulter (1998, 75) az albán kisebbségi iskolákat szabályozó törvénnyel kapcsolatban a következőket állapítja meg: "A törvény előtti egyenlőség eleve kizárja a diszkrimináció bármilyen formáját, jóllehet az egyenlőség valójában magában foglalhatja a különböző bánásmód szükségességét olyan eredmény elérése reményében, mely egyenlőséget teremt különböző helyzetek között. Könnyű elképzelni olyan esetet, amikor a különböző helyzetű többséggel és kisebbséggel szembeni egyenlő bánásmód valójában egyenlőtlenséghez vezethet...A többség és a kisebbség közötti egyenlőség valóban eredményes egyenlőség kell, hogy legyen..." A speciális jogok és rendelkezések tehát nem feltétlenül vezetnek kivételezéshez, a kivételes bánásmód és a csoportos jogok elvetésével viszont a kisebbségek emberi jogai nem érvényesíthetők (Alfredsson,1998).

Szubjektív vagy objektív?

Ki határozza meg, hogy egy személy melyik nemzethez, nemzetiséghez tartozik? A történelem során népek emelkedtek fel és tűntek el, államot alkottak vagy belolvadtak más népcsoportba. Egyes csoportok nemzetnek tekintik magukat annak ellenére, hogy nem formálnak önálló államot. Az etnicitásnak nincsenek általánosan elfogadott alap jellemzői, a fő törésvonalat a külső és a belső meghatározás közötti ellentét adja. Az objektív szemlélet külső jegyek alapján sorol valakit egy adott népcsoportba, mint a bőrszín, nyelvtudás, stb., a szubjektív szemlélet szerint viszont az tartozik egy adott népcsoportba, aki e csoport tagjának vallja magát. Mindkét szemléletet sok kritika éri. Utóbbival kapcsolatban a visszaélés és ellenőrizhetetlenség a leggyakoribb vád. Az objektív szemlélethez tartozik az ún. primordialista nézet, mely szerint az etnicitás kizárólag a genetikához kötődik. Ez a nézet

azonban nem számol az etnogenezis dinamikájával, szerteágazó, néha követhetetlen fejlődésével, és nem magyarázza meg az etnikai csoportok identitásának külső és belső szerkezetét sem. Ezt a hiányosságot igyekszik pótolni az a nézet, mely az etnicitást a kultúrához kapcsolja (Riddell, 2002). A kultúra ugyanis az a közeg, amelyen belül az alap normák és szokások átadódnak, átöröklődnek, s tartják fenn az etnikai identitást és annak folytonosságát. Bár a kulturális minták változnak, az etnikum központi magját alkotó alapminták generációról generációra reprodukálódnak. Minden így meghatározott etnikai csoport megkülönböztethető más csoportoktól kultúrája vagy legalább bizonyos kulturális elemei alapján. Az etnocentrizmus felfogása benne rejlik a kultúra fogalmában, vagyis hogy azok, akik belül vannak, különbeknek és kiválóbbaknak képzelik magukat azoknál, akik kívül vannak.

Az etnikai csoportokat persze nemcsak a kultúra határozza meg, sőt a strukturalisták szerint a kulturális tartalom irreleváns, nem képes értelmezni a "társadalmi szervezeteken keresztüli határmezsgye formálását" (Ridell, 18); a komplex kapcsolati hálók - melyek mentén a csoportok formálódnak, elhatárolódnak és meghatározódnak - szabályozzák, hogy mely egyéneket engedik be vagy zárják ki. A kulturalizmus nem magyarázza meg sem az eredetet, sem az etnikai változások dinamikáját, változékonyságát, sem pedig a csoportok közötti kapcsolati hálók szabályait.

Ezzel ellentétben a strukturalizmus a különböző etnikai csoportok dinamikus kapcsolataira és interakcióira fókuszál, különösen a történeti, gazdasági és társadalmi kapcsolatokra. Ez a megközelítés alkalmasnak bizonyult az inter-etnikus kapcsolatok tanulmányozására a kolonizáció és a bevándorló közösségek keretében is (Stavenhagen, 1996). Igaz, nem támasztja alá azt a felkapott modernizációs elméletet, mely előre megjósolja az etnikai csoportok vagy nemzeti szint alatti identitások gyors eltűnését a gazdasági fejlődés, nemzet- és államépítés folyamatában. Szintén elvet számos posztmodern megközelítést, melyek szerint az etnikai diskurzus pusztá látszat, a társadalomtudósok, politikusok, bürokraták és ideológusok a semmiből kreálnak etnikumokat és töltik meg őket mesterséges élettel. Úgy vélik, ha az emberek nem beszélnének annyit róla, az etnicitás eltűnne (magától).

Stavenhagen alapján a strukturalista és kulturalista felfogások ötvözésében tűnik az etnicitás leginkább megragadhatónak: a kultúra határozza meg azt az életutat, mely megkülönbözteti az egyik etnikai csoportot a másiktól, de csak addig a pontig, amíg a kultúra dinamikus tényező az átformálódásban, a kulturális változások ugyanis feltételeket szabnak az etnikai csoportok identitásának és életképességének. Az etnikumok tehát társadalmi struktúrákon (intézmények és társadalmi kapcsolatok) alapuló kulturális csoportok. Ez a megközelítés ugyan nem

tartalmaz szubjektív jegyeket, mégis maximálisan figyelembe veszi őket azzal, hogy a kisebbségek életvezetéséből, életformáiból indul ki, s az objektív körülményeket is egy folyamat részeként ábrázolja.

Mint látni fogjuk, a kisebbségi törvény nem mélyed el túlságosan a kisebbségelmélet útvesztőiben, különösen a regisztráció kérdésével kapcsolatba hozható kisebbség meghatározásnál és a kisebbséghez tartozás kritériumainak megadásánál. Ennélfogva meglehetősen egyszerű javaslattal él a kisebbségek létszámának rögzítésére szolgáló regisztráció kialakításánál, s nem a kulturális vagy strukturalista megközelítéseknek, vagy maguknak a kisebbségek igényeinek kíván megfelelni, hanem inkább arra ügyel, hogy egyéb emberi jogokat ne sértsen, mint az adatvédelemhez való jog vagy a részrehajlás kiküszöbölése. A legitimitáció sérelmével azonban nem számol, az időközben leköszönt köztársasági elnök viszont igen, ezért a pozitív diszkrimináció és a kisebbségek emberi jogi besorolásának kérdése a kisebbségek politikai részvétele kapcsán hosszabb tárgyalásra kerül a kisebbségi törvény részletesebb vizsgálata során.

Irodalom

Bieber, Florian (2006) - *EU policy in South-East Europe*, In Snjezana Bokulić, Florian Bieber, Anna-Mária Bíró, Emelyne Cheney, *Minority Rights Advocacy in the European Union*, Minority Rights Group International, 43-62.

Bíró, Anna-Mária (2006) - *EU standards on minority protection*, In Snjezana Bokulić, Florian Bieber, Anna-Mária Bíró, Emelyne Cheney, *Minority Rights Advocacy in the European Union*, Minority Rights Group International, 63-92.

Gerencsér, Balázs – Juhász, Albin, (2004) A kisebbségvédelem megvalósítása a nemzetközi szervezetekben (ENSZ, ET, EBESZ, KEK), *Kisebbségkutatás 2004*, <http://www.hhrf.org/magyarkisebbség/0201/m020124.html>

Mihr, Anja (2005) *Minority Rights and Political Movements*, epsNet Conference paper 2005

Szalayné, Sándor Erzsébet, (2003) *Nemzetközi jog a kisebbségvédelem szolgálatában 1919 és 1950 között*, *Kisebbségkutatás 2003/1*

Vermeersch, Peter (2003) - *Minority Policy in Central Europe: Exploring the Impact of the EU's Enlargement Strategy*, *The Global Review of Ethnopolitics*, 2004/2, 3-19.

B. Destani, ed. *Ethnic Minorities in the Balkan States*

Nemzetközi kisebbségvédelmi kötődések

„Ha igaz volna, hogy nincs nemzetközi jogrend, és az államok nemzetközi közösségében mindenki mindenkinek természetszerű ellensége, akkor nem töltené el bennünket akkora nyugtalansággal, ellenérzéssel és felháborodással az a felismerés, hogy ma a világbéke nagyjából csupán hatalmi és érdekénevezők pillanatnyi és labilis egyensúlyán nyugszik (Bibó, 1990: 109)”

Nemzetközi kisebbségvédelmi intézmények

Berlini Kongressus 1878

Népszövetség (LoN)

ENSZ (UN)

Európa Tanács (CoE)

Európai Unió (EU)

EBESZ/EBEÉ (OSCE)

Közép-Európai Kezemenyezés

Bilaterális egyezmények (kérdés, milyen bilaterális egyezmények születtek: első világháború után és a hidegháború után a térségben?)

Andrássy György, Nyelvi jogok. Pécs, 1998

A kisebbségi jogok a demokrácia néhány eszmei alapzatán nyugszanak.

1. Egyéni jogok elve
2. Jogegyenlőség elve
3. Diszkrimináció tilalma

A kisebbségnek speciális többletjogokra van szüksége, mind egyéni, mind kollektív formában, ami pozitív diszkriminációt jelenthet, vagyis sérül mindhárom felsorolt jog. Erre több helyütt is hivatkoznak a kisebbségi kérdés ellenzői.

A nemzeti és etnikai kisebbség fogalma sohasem választható el a kulturális, nyelvi vonatkozásaitól, hiszen ezek a jegyek, sajátosságok különböztetik meg, tüntetik ki az adott kisebbséget. Ugyanígy összekapcsolható a vallási jegyekkel is (49. oldal), hiszen a nemzeti és etnikai kisebbségek védelme a reformáció után jelent meg először, mikor a katolikus keresztény vallás egyeduralma megszakadt, s az eltérő vallások is kezdtek teret nyerni, vagyis vallási kisebbségvédelemből indult a nemzeti kisebbségek védelme. (Vesztfáliai béke - akié a

föld, azé a vallás Cuius Regio Eius Religio elv) Ez többször sérült, mivel a meghódított területek lakóinak sikerült megtartaniuk vallásukat “azonos vallású fejedelmektől támogatva”, az ezeket biztosító szerződéseket tekinthetjük nemzetközi kisebbségi jog első példáinak. (A vesztfáliai béke előtt már a bécsi béke is garantálja a Habsburg Birodalom területén élőknek a vallásszabadságot.) E szerződések Európa szinte valamennyi országát bevonták a nemzetközi kisebbségvédelembe. Az első valóban nemzeti kisebbségi jogokat a lengyelek kapták az 1815-ös bécsi kongresszuson, mely kisebbségi (politikai, vallási) autonómiát garantált számukra.

Az első világháború után jelentős területi változások következtek be - a népek önrendelkezésének elve alapján. De a gyakorlatban nem sikerült az államhatárokat egyben nemzeti és etnikai határokká is tenni, így a régi és az új államokban is jelentős nemzeti és etnikai kisebbség maradt, ezért kényszerültek a szövetséges hatalmak a kisebbségvédelmi rendszer kiépítésére. A vegyes etnikai összetétel is nehezítette az államhatárok meghúzását. Ezenkívül a kisebbségvédelmi rendszer egyoldalúsága miatt (csak a szerződésekben szereplő országokat kötelezte) a kisebbségekkel szemben és az országok egymás közötti kapcsolatában feszültségekhez vezetett.

Sem a jogelőd Nemzetek Szövetségének Egységokmánya, sem az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya nem említi a kisebbségeket. Viszont az emberi jogok védelméről az 55. cikkben rendelkezik. S a két világháború között működött egy kisebbségvédelmi rendszer az NSZ védelme alatt. 1946-ban létrejött az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága, amelynek keretein belül 1947-ben működni kezdett a Diszkrimináció Megelőzésével és a Kisebbségek Védelmével Foglalkozó Albizottság. Itt került először napirendre a kisebbség fogalmának meghatározása, mely azonnal meg is született, azóta is sok vita és elemzés tárgya, de elfogadott definíciója a kisebbségeknek. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatába azért nem került be, mert egyes érvelések szerint (Eleanor Roosevelt) a kisebbségvédelem “nem általános jelentőségű”, leginkább “csak Európára vonatkozik”. (Bruhács, 198.) 1948-ban felkérték az Albizottságot egy kisebbségvédelmi határozat megfogalmazására. Az Albizottság nemzetközi kisebbségi joggal kapcsolatos munkája aztán egyre inkább ellehetetlenült, “munkájuk súlypontja” ezért “áthelyeződött a diszkrimináció problémájára” (Andrássy, 90.). Az UNESCO viszont 1960-ban elfogadta az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezményt”. (Andrássy, 90.)

1966-ban a már kötelező erejű Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya már tartalmaz egy kisebbségekkel kapcsolatos cikket (27.), melyet az Albizottság már 1953-ban elkészített. Tehát az ENSZ az emberi jogok keretein belül értelmezi a kisebbségvédelmet.

Azóta sem (1998) szerepel kisebbségvédelmi kötelező erejű nemzetközi szabályozás, csak ez.

27. Cikk (PPJEO)

“Olyan államokban, ahol etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják”.

Kisebbség definíciója:

“Egy ország nem domináns csoportjai, amelyek, miközben a többséggel egyenjogúak kívánnak lenni, bizonyos mértékben differenciált elbánást igényelnek, hogy ily módon megőrizhessék azon jellemzőiket, amelyek őket a lakosság többségétől megkülönbözteti.” (UN. Doc. E/CN 4/52 sec. V., 1947)

Capotorti definíciója:

“Kisebbség az a csoport, amely számát tekintve kisebb, mint az állam lakosságának többi része, nincs domináns helyzetben és amelynek tagjai olyan etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket a lakosság többi részeinek sajátosságaitól és összeköti őket a kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk és nyelvük megőrzésére irányuló szolidaritás érzése.” (E/CN.4/Sub. 2/384/Rev. 1.96.oldal)

A 27. Cikk alapján a kisebbségi jogok partikulárisak (vagyis nem mindenkire vonatkoznak), egyéni (vagyis nem közösségi) jogok - emiatt megkérdőjelezhető, miért az emberi jogok között szerepel, melyek valóban univerzális jogok.

Az ENSZ kisebbségvédelmi nyilatkozatát az Albizottság 1978-ban kezdte kidolgozni. Ezt nehezítette a kisebbség definícióval kapcsolatos vita, bár hamar elkészült a jugoszláv kisebbségvédelmi-nyilatkozat-tervezet. A kilencvenes évek történései azonban sokat lendítettek a munkájukon, így 1992-ben végre elfogadták “A nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól” című dokumentumot. Mely a 27. Cikk tulajdonképpeni értelmezése, bár nem kötelező erejű és bizonyos részei nem vezethetők le a 27. Cikkből. A Nyilatkozatban szereplő saját valláshoz, saját kultúrához, saját nyelvhez való jog egyéni jogok, ez közös a Ny-ban és a 27-esben. Különbség közöttük, hogy

a Nyilatkozatban bővül a kör a nemzeti kisebbségekkel, valamint határozottabb, egyértelműbb és kevésbé szűkkeblű megfogalmazás. Itt a kisebbségek joga kiterjed már a közéletben, magánéletben, gazdasági életben való gyakorlására is, sőt részvételi lehetőséget állapít meg azokban az országos és adott esetben regionális döntésekben, amelyek arra a kisebbségre vonatkoznak, amelyhez tartoznak, illetve azokra a területekre, amelyeken élnek (2. Cikk 3. Pont); saját egyesület alapítás (2.4), kapcsolatépítés csoportjuk más tagjaival, más kisebbségekhez tartozó személyekkel, más államok polgáraival, akikhez nemzeti vagy etnikai, vallási vagy nyelvi kötelék fűzi őket (2.5). Ezek már közösségi jogok is.

Kollektív kisebbségi jog: Albánia, Ausztria, Finnország, Görögország (muzulmánoknak), Horvátország, Kanada (őslakosoknak), Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Spanyolország, Szlovénia.

Egyéni jogok bizonyos kollektív aspektusokkal: Belgium, Kanada, Hollandia, Svájc, Svédország.

Egyéni jogok, ennek ellenére vannak területi, közigazgatási autonómiák az állam területén belül: Dánia, Nagy-Britannia, Franciaország.

Csak egyéni jogok: Lengyelország, Luxemburg, Románia, Szlovákia, Törökország

(Kovács Péter)

Az ET Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája megkerülve, de kötelező erővel védi magukat a kisebbségeket is. Egy kisebbségvédelmi egyezmény megkötésére ugyanis a nemzetközi légkör kedvezőtlen lett volna. Depolitizálja a nyelvi - kulturális kérdésfeltevés a kisebbségekkel szembeni ellenérzést, melyet azokból az államokból válthat ki, akiket "nyugtalanít a területükön élő etnikai csoportok esetleges mozgódása (209.).

Nyilatkozat:

Meghatározza a kisebbségek jogait, ezekkel kapcsolatos elveket

Az államok kötelezettségeit is előírja

Meghatározza a kisebbséggel kapcsolatos államközi együttműködés bizonyos szabályait

Kisebbségvédelmi normák és egyéb nemzetközi jogi normák közötti összhang problémájára

kitér

Kötelezi az ENSZ szerveit a nyilatkozatban foglalt jogok és elvek teljes megvalósításában való közreműködésre.

Az ET Emberi Jogok Európai Egyezménye 1950. November 4., 1953-ban már hatályba lépett: diszkrimináció ellenesség a nemzeti kisebbségekkel szemben (többet nyújt a nyilatkozathoz képest).

1961 ajánlás: EJEE második jegyzőkönyvét egészítsék ki egy pozitív kisebbségvédelmi rendelkezéssel, végül mégsem kerül be.

Aztán a Parlamenti Közgyűlés 928. Sz. ajánlásának elfogadásával (1981) változás történt a kérdésben. Általános megoldásra azonban nem volt mód, mivel az egyes esetek nagyon különböznek egymástól, s inkább tagállami szabályozást igényel. Ennek ellenére elkészül a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, bár nem az ET, hanem az Európai Regionális és Helyi Közhatóságok (Önkormányzatok) Állandó Konferenciája keretein belül. De ET 1988-ban megerősítette. 1992-ben írták alá és 1998-ban lépett hatályba.

A Parlamenti Közgyűlés 1990-ben elfogadt AZ 1134. Sz. ajánlást a kisebbségek jogairól - egy kiegészítő jegyzőkönyv elkészítéséről az EJEE-hez vagy egy külön egyezményt a kisebbségek jogairól. 1992-ben a Közgyűlés nemzetközi közvetítő mechanizmus létrehozását javasolta a kisebbségi kérdésben. 1993-ban a közgyűlés elfogadja az 1201. Sz. ajánlást, mely újból javasolja egy kisebbségvédelmi tárgyú jegyzőkönyv elkészítését, mely kiegészítené az EJEE-t.

ET államfő és kormányfő találkozón (Bécs 1993) egy kisebbségvédelmi keretegyezmény és egy kiegészítő jegyzőkönyv elkészítéséről döntenek - egyéni kisebbségi jogokkal. A jegyzőkönyv megakadt, de a keretegyezmény 1998-ban hatályba lépett. Elveket és nem jogokat tartalmaz: az államok vállalják, hogy nemzeti törvényhozásukban és kormányzati politikájukban megvalósítják a keretegyezmény elveit. Ami többnyire egyéni jogokat tartalmaz, de már a nemzeti kisebbségeket mint kollektív entitásokat is védi. Viszont emberi jogként határozza meg, vagyis tesz egy visszalépést az egyéni jogok felé.

Kisebbség objektív felfogása: a kisebbséghez tartozás valamely objektív kritérium, pl. az anyanyelv alapján állapítható meg.

Kisebbség szubjektív felfogása: a kisebbséghez tartozás választás kérdése, az érintett egyén döntése.

EU - 1991. Luxembourgi kormányfő találkozón: kisebbségek védelme a demokrácia előfeltétele. 1993-ban az EU részt vett az ET Bécsi ülésén. Maastricht-ban kiterjesztették az Unió hatáskörét a kultúrára is.

ed. B. Destani, Ethnic Minorities in the Balkan States

A balkáni államok: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Dalmácia, Görögország, Horvátország, Koszovó, Macedónia, Moldávia, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovénia, Transzilvánia (Erdély), Törökország.

A 19. században még nem létezett olyan nemzetközi képződmény, mint a Nemzetek Szövetsége, ezért akkor még kérvényeket, petíciókat intéztek a Nagyhatalmakhoz, különösen Nagy Britanniához, melynek érdekeltségei voltak a Balkánon a 19. század elejétől. Számos népesség, etnikai csoport helyzetét az **1878-as Berlini Kongresszus** szabályozta, ám utána rosszabbodott helyzetük a különböző politikai és nacionalista területi követelések miatt, melyek nem engedtek teret a kisebb etnikai csoportok érdekei számára. Ekkor kezdtek formálódni az új önálló államok, ahol a kisebbségek elszigetelődtek, és problémáik egyre növekedtek. Ezzel ellentétes törekvései voltak a **Nagykövetek Konferenciájának Londonban 1913-ban, az 1919-20-as béketárgyalásoknak, a Lausanne-i Konferenciának és az ehhez kapcsolódó Kisebbségi Egyezménynek 1923-ban**, ám mindezek mérsékelt eredményhez vezettek. De számos példa akad rá, hogy a Nemzetek Szövetsége égisze alatt olyan nyilatkozatok születtek, melyek kisebbségi és emberi jogi vonatkozásúak voltak.

A török birodalom első felosztása 1878-ban a növekvő nacionalizmussal párosult. A második török hatalmi erők visszaszorítására az 1912-13-as Balkáni Háború idején került sor. Ezt a Bucharesti Békeegyezmény zárta 1913-ban, ahol Bulgária, Görögország, Montenegró, Románia és Szerbia kísérelte meg növelni területeit a török birodalommal szemben, annak felosztásával. Ezek a határok nem maradhattak sokáig változatlanok. A fenti országok felosztották Albániát és Macedóniát, mely a kisebbségek számára katasztrofális következményekkel járt. Az első világháború csak tovább fokozta a helyzetet, több atrocitással, erőszakkal, pl. a muszlimok erőszakos keresztény hitre térítésével, lakosságcserekkal. A Versailles-i béke után gyakorlatilag felbomlott mind az osztrák-Magyar Monarchia, mind a Török Birodalom, ami radikális változást hozott a Balkán politikai térképén. Az új államok létrehozása, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, erőszakos térfoglalásokkal is járt. 1920-ban elfoglalták Macedóniát és Koszovót. Albánia 1913-ban jött létre, de csak 1920-ban ismerték el, ám a lakosság közel fele Görögországhoz csatolódott,

Erdélyt felosztották Magyarország és Románia között, Macedóniát pedig Bulgária, Jugoszlávia és Görögország között. 1920-ban a Nemzetek Szövetsége égisze alatt a kisebbségek helyzetét újra kellett értékelni, de inkább jogi, mint politikai válaszok születtek. Eredménye az 1923-as Kisebbségi Egyezmény, amit az államok aztán nem tartottak be. Erre példa a zsidók helyzete szerte a Balkánon, a szerbeké Boszniában és Horvátországban, az albánoké Görögországban és a németeké a Vajdaságban, akiket kitelepítettek onnan. A második világháború után a Balkán-félsziget nagy része a keleti blokkba esett, a kisebbségek jogait megnyirbálta. Kitelepítések: zsidók Romániából, Pomakok Bulgáriából, albánok Jugoszláviából, folytatódtak egészen az 1960-as évekig és az 1980-as évek végén is újraerősödött, ami hozzájárult a konfliktusok felerősödéséhez.

Szalayné Sándor Erzsébet

1919 végére a nyugati nagyhatalmaknak sikerült az utolsó **vonakodó közép-, illetve kelet-európai államot is kisebbségvédelmi szerződés aláírására rábírn**i. A szerződéseket olyan eszköznek tekintették, amellyel biztosítani tudják az **1918-1919-es területi változásokat**, és amellyel elkerülhető lesz az **európai béke** veszélyeztetése. Az a veszély pedig, amely az európai békét bármely pillanatban lerombolhatta, minden reálpolitikus számára nyilvánvalóan a **nemzeti önrendelkezés** elvének részleges alkalmazása volt Közép- és Kelet-Európában. Ekkor sem igazán egy pozitív kisebbségvédelem célja lebegett az adott korszak meghatározó politikusainak szeme előtt, hanem a szerződésekben rejlő lehetőség, amely előkészíti az átfogó nemzeti beolvadást, asszimilációt. Látható lett, hogy a remények valóra válása, amelyek a **kisebbségvédelmi kötelezettségek** megfogalmazásakor azok **megvalósulásához** és hatékonyságához fűződtek, szinte **kizárólag a mindenkori politikai hangulat függvénye** lesz. A **volt központi hatalmak** az új államok függetlenségének elismerése, illetve az átcsatolt területekről való lemondás fejében ezzel **egyfajta garanciát kaptak** arra, hogy az ezentúl kisebbségként az új államokban élő valamikori állampolgáraik védelmére az érintett államok nemzetközi kötelezettséget lesznek kénytelenek magukra vállalni. E garanciáknak a békeszerződésekbe való felvételének célja az volt, hogy **azok az államok** – vagyis Ausztria, Magyarország, Bulgária és Törökország – **is hivatkozhatnak az ún. kisebbségvédelmi szerződésekre**, tehát panasszal fordulhatnak a Nemzetek Szövetségéhez, amelyek egyébként **nem voltak aláírói ezen kisebbségi szerződéseknek**, hiszen ez utóbbiak csupán az új, illetve területileg megnövekedett államok és a szövetséges és társult főhatalmak között hoztak létre jogviszonyt.

A Nemzetek Szövetségének garanciájától független szerződések

Jugoszláv-román egyezmény (Belgrád, 1933. március 10.) a jugoszláviai román és a romániai jugoszláv kisebbség kölcsönös védelméről.

Bolgár-görög egyezmény (Neuilly, 1919. november 27.) a kölcsönös ki-, illetve bevándorlásról.

A kisebbségek nem rendelkeztek perképeséssel, jogsérelem esetén saját maguk létezésével nem válhatták ki a Tanács védelmét, kérelmük, petíciójuk csupán informáló jellegűnek számított, aminek ismeretében a Tanács valamelyik tagja esetleg felhívhatta a figyelmet a védelmi eljárás szükségességére. Az eljárás során félként tehát csakis tanácstag vehetett részt, de akkor sem a kisebbségek nevében, hanem csupán azok érdekében.

A második világháborút követően megfogalmazódott az átmenet a kisebbségvédelemről az emberi jogok védelmére: a korábbi, közvetlen kisebbségi jogi rendelkezések helyét az **indirekt kisebbségvédelem** vette át. Már nem csupán egyes kisebbségek tagjai minősültek a nemzetközi jog által védendőnek, hanem az emberi személyiség önmagában.

A Nemzetek Szövetsége közismerten Európa-központú volt, tevékenysége igen nagy részét a kisebbségi rendelkezésekkel érintett államok kötötték le. Az ENSZ munkája ezzel szemben már az elején is inkább a többi kontinens felé fordult, már csak azért is, mert e szervezet az alapokmányának 1. cikk 2. pontjában megfogalmazott önrendelkezési elvet csak a gyarmatokra, a korábbi mandátumterületekre és gyámsági területekre korlátozta. Természetesen a Nemzetek Szövetsége kisebbségvédelmi rendszerének részleges sikertelensége sem merült feledésbe. A kisebbségi kérdés fontosságát látszólagossá tette az a tény, hogy a háború idején és közvetlenül a háborút követő években számos kisebbség a megszűnés közelébe került, vagy legalábbis létszámának erőteljes csökkenését volt kénytelen átélni olyan intézkedések és események következtében, mint amilyenek a szervezett lakosságcserek, tömeges kiutasítások, deportációk és menekülthullámok voltak. **Még nyomatékosabbá tette a direkt kisebbségvédelemmel szembeni ellenállást egyes államoknak attól való félelme, hogy a kisebbségi szerződéseken keresztül, melyeket szuverenitásuk csorbításának fogtak fel, beavatkozási lehetőséget kínáltak más államoknak.**

Az 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata az előzetes tervek szerint tartalmazott volna egy kisebbségvédelmi tárgyú cikket, de a tervezet elkészítésével megbízott munkacsoport egy tagja, Eleanor Roosevelt ellenállása miatt kimaradt belőle. Szerinte a kisebbségi kérdés ugyanis „nem általános jelentőségű”, és „csak Európára vonatkozik”. Roosevelt ezzel a kijelentéssel hozzájárult ugyan ahhoz, hogy a kérdés ebben a formában lekerült a napirendről, de bizonyos szempontból érthető az álláspontja: ha a történelmi eseményeket végiggondoljuk, a klasszikus értelemben vett kisebbségi kérdés – különösen a nemzeti kisebbségeké – valóban európai kérdés. Az általában vett kisebbségi kérdés azonban természetesen nem korlátozható egyetlen földrészre sem. Így ugyanebben az időpontban a Közgyűlés elfogadott egy olyan határozatot is, amelyben kijelentette, hogy az ENSZ számára nem lehet közömbös a kisebbségek sorsa, és felszólította a Gazdasági és Szociális Tanácsot, hogy adjon megbízást egy alapos tanulmány elkészítésére. A jelentés, amelyet Francesco Capotorti neves olasz nemzetközi jogász professzor készített el, 1979-ben látott napvilágot. Nem rajta és nem is az ECOSOC Emberi Jogi Bizottságának kisebbségvédelmi albizottságán múlt, hogy a megbízástól a megjelenésig 31 év telt el. Az ok az államok által tanúsított közömbösségben volt keresendő: még 1972-ben is, amikor az ENSZ Titkársága a kisebbségvédelmet illetően kérdést intézett akkori 132 tagjához, csak 19 kormánytól kapott választ.

Így tehát 1947-ben a kisebbségvédelem kollektív formáját, melyet a Nemzetek Szövetsége hozott létre, az ENSZ annak politikai hatékonyságára hivatkozva lecserélte az **Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával, mely egyéni emberi jogokon és szabadságokon, s a diszkrimináció tilalmán valamint az egyenlőség alapelvein nyugszik.** E nézet szerint ha diszkriminációt tiltó intézkedéseket hatékonyan végrehajtják, külön rendelkezésekre már nincs szükség a kisebbségek védelmére. De nagyon hamar kénytelenek voltak felismerni, **hogy mégiscsak szükség van a kisebbségekhez tartozó személyek védelmére, a diszkrimináció mentesség és identitásuk megőrzése érdekében.** Ezért később létrejöttek kimondottan kisebbségvédelmi egyezmények is az ENSZ égisze alatt.

Az **Egyesült Nemzetek Szervezete** olyan nemzetközi intézmény, melynek célja az együttműködés előmozdítása a következő területeken: nemzetközi jog, nemzetközi biztonság, gazdasági fejlődés, társadalmi fejlődés, emberi jogok. **1945-ben** jött létre, hogy betöltse a Népszövetség helyét, annak reményében, hogy **beavatkozhat a nemzetek közötti konfliktusokba,** s ezáltal megelőzheti a háborút. **Biztonsági Tanácsának** öt állandó tagja

van, mindegyik rendelkezik vétójoggal a BT határozatain (ezek a második vh nagyobb nyertesei): Kína, Franciaország, Oroszország, Egyesült Királyság, Egyesült Államok. Ma 192 tagállama van, New York a székhelye. 2007. január 1-én nevezték az új főtitkárt, a dél-koreai **Ban Ki-Moon-t**.

- UN Working Group on Minorities reviewing the implementation of the UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious or Linguistic Minorities, 1992. december 18. 47/135. *Nyilatkozat a nemzeti vagy etnika, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól*, az államra háruló kötelezettség, nemszerepel benne az autonómia, bár utal a területiségre: az államok védik a területükön élő kisebbségek létét és nemzeti vagy etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitását, valamint bővítik ezen identitás előmozdításának feltételeit.
- **CERD** The Committee on the Elimination of Racial Discrimination monitoring the **ICERD** International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination
- **CESCR** The Committee on Economic, Social and Cultural Rights monitoring the **ICESCR** International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
- **HCR** The Human Rights Committee monitoring the ICCPR International Covenant on Civil and Political Rights
- **ICEDAW** The Committee on the Elimination of Discrimination against Women, monitoring the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
- **CAT** The Committee against Torture monitoring the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
- **CRC** The Committee on the Rights of the Child monitoring the Convention on the Rights of the Child

1949 – Emberi Jogok Európai Egyezménye, 14. bekezdés (ET)

1951 – Fajirtás elleni Egyezmény (ENSZ)

1966 – Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezménye, 27-es bekezdés (ENSZ)

1969 – A Faji Diszkrimináció minden formájának elvetéséről szóló Egyezmény (ENSZ)

1981 – Az Intolerancia és Valláson vagy Egyéb Hiten Alapuló Diszkrimináció Minden Formájának Eltörléséről szóló Nyilatkozat

A hidegháború alatt a biztonságpolitikai érdekek háttérbe szorították a kisebbségi kérdések tisztázását. A keleti blokk felbomlása után, az **1990-es években azonban számos jelentős nemzetközi kisebbségvédelmi egyezmény, határozat született.** Minthogy a nemzetállamokról kiderült, hogy a politikai akarat és érdek általában ellentétes az állam (a többségi etnikum nemzetállama) és a kisebbség között, az európai nemzetközi intézményekre hárult a feladat, hogy megoldják e problémákat. 1991/1992 után a legtöbb kelet-európai állam független lett.

1989 – Bécsi Dokumentum (EBESZ)

1990 – Koppenhágai Dokumentum (EBESZ)

1990 – Párizsi Karta (EBESZ)

1991 – Genfi Értekezlet (EBESZ)

1992 – Regionális és Kisebbségi Nyelvi Jogok Európai Kartája (ET)

1992 – Nemzeti, Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez Tartozó Személyek Jogainak Nyilatkozata (UN)

1992 – Európai Nemzeti Kisebbségek Főbiztosa (EBESZ)

1993 – A Nemzeti Kisebbségek Védelmének Bécsi Nyilatkozata, Cselekvési Programja és Bizottsága (ET)
Velencei Bizottság

1993 – a bővítés Koppenhágai Kritériumai (EU)

1995 – Nemzeti Kisebbségek Védelmének Keretegyezménye (ET)

1996 – Kisebbségi Jogok Védelméről szóló Okmány (KEK), 1990-ben alakult meg a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó munkacsoportja; kérdés: ki nem tagja a balkáni államok közül? (Görögország)

1998 – Oslói Ajánlások (EBESZ)

1999 – Lundi Ajánlás a Nemzeti Kisebbségek Közéleti Hatékonyabb Részvételére (EBESZ)

Az **Európa Tanács** az európai integráció legrégebb intézménye, **1949**-ben alapították. Bár azonos zászlaja és himnusza az Európai Unióval, mégsem azonos szervezetről van szó. **Strasburgban** van a székhelye. Létrejöttének oka a második világháborút követő jelentős embervesztés, vagyis politikai kihívásai és célja **Európa népeinek kibékítése** volt, majd pedig az **európai integráció**. **Winston Churchill** 1946-os, Zurich-i Egyetemen elhangzott beszédében az Európai Egyesült Államok létrehozását sürgette, valamint az Európa Tanács felállítását. Alapelvei az európai integráció, a jogrend, a demokrácia érvényesülése, az emberi jogok és szabadságok. Legfontosabb egyezménye az Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950), egyik legfontosabb intézménye az Emberi Jogi Bíróság (Strasburg). Tevékenységei:

- a demokrácia védelme (választási monitoring, Velencei Bizottság);
- a jogrend védelme nemzetközi egyezmények megfogalmazása és abban együttes közreműködés szorgalmazásával

- az emberi jogok védelme (Emberi Jogok Európai Egyezménye, Kínzás elleni Európai Bizottság, Európai Szociális Karta, Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, a Nemzeti Kisebbségek Védelmének Keretegyezménye, Média Szabadság)
- A kulturális együttműködés és kulturális diverzitás előmozdítása
- A képzéshez való jog védelme (különösen Bologna folyamat)
- Doping-ellenes Egyezmény az egyenlő esélyekért a sportban
- A diák-csere programok segítése Európában.

Felvételre jelentkező: Belorusszia, Kazahsztán.

- **FCNM** Framework Convention for the Protection of National Minorities and the Advisory Committee
- **ECRI** The European Commission against Racism and Intolerance
- The European Charter for Regional and Minority Languages
- European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Court of Human Rights

A kisebbségvédelem EU-standardje

Az EU sajátos figyelmet szentel a kisebbségvédelemnek a csatlakozási folyamatban. Európában a kisebbségvédelem kapcsán **két megközelítés** fejlődött ki: **anti-diszkrimináció** és **kisebbségi jogok**. A két fontos kockázatra felelnek: **kirekesztés és asszimiláció**. A kirekesztés ellen az antidiszkriminációs intézkedésekkel felelnek, míg az asszimilációs nyomást a kisebbségi jogok megadásával lehet enyhíteni. Egyéneknek és csoportoknak is adható, hogy megőrizzék és fejlesszék sajátos identitásukat. **A kisebbségi jogok olyan intézkedéseket foglalnak magukban, melyek védik és előmozdítják a kisebbségi identitást (nyelv, kultúra, képzés/oktatás és vallás), valamint a közösségi, gazdasági, társadalmi és kulturális életben való részvételt.** Vagyis egyenlő állampolgárság és az **identitás megőrzése és támogatása.** A legtöbb **2004-ben csatlakozott ország** elsőként a kisebbségjogi rendszerüket építették ki, antidiszkriminációs törvénykezéseüket viszont csak a csatlakozási feltételek részeként teljesítették. A régi tagországok közül ezzel

ellentétes módon néhányban csak antidiszkriminációs törvénykezés van, néhány esetben pont ezt használják fel a kisebbségi jogok elvetésére. **EU szinten a kisebbségi jogokat nem kodifikálták, de erős antidiszkriminációs keretet állítottak fel.** A 2004-es csatlakozás és a *lehetséges nyugat-balkáni bővítés megváltoztathatná a két megközelítés közötti dinamikát*, nagyobb hangsúlyt helyezve a kisebbségi jogokra. Ennek fényében Bíró Anna-Mária három lehetséges alternatívát állít fel: 1. **spillover**: az újonnan érkezők kisebbségjogi érdekei új lendületet adnak az EU szintű kodifikációnak; 2. **konszenzus a nem cselekvésről**; 3. a **kisebbségi jogokat a meglévő antidiszkriminációs kereten belül formálják** és az EU-n belüli szélesebb konszenzus keretében menedzselik az etnikai és kulturális diverzitást. Az utolsó alternatíva tűnik legvalószínűbbnek.

Kisebbségvédelem a bővítés tükrében – **Az Európai Tanács által 1993-ban meghatározott Koppenhágai Kritériumoknak meg kellett felelniük a KKE országoknak a csatlakozás előtt. Ez tartalmazta a kisebbségvédelmet is.** A Koppenhágai Kritérium célja (EU nem volt képes megállítani a balkáni válságot, és az erőszak továbbgyűrűzésétől tartva) a **politikai stabilitás fenntartását** célozta meg jövőbeni területén. **A Koppenhágai politikai kritériumok pontosan: a demokráciát biztosító intézmények stabilitása, jogrend, emberi jogok és a kisebbségek védelme és tisztelete.** (egyébként négy kritériumpont van, politikai, gazdasági, közös célok és értékek, EU kapacitás az integrációra). Ehhez demokratikus intézményi reformok szükségesek, melyek összhangban vannak az általánosan elismert emberi és kisebbségi jogi standarddel. **A KK függelékében szerepelnek elemek a kisebbségvédelem területének vizsgálatára, a kulturális és nyelvi jogok tekintetében, illetve a kisebbségekhez tartozó menekültek és kitelepítettek védelmére vonatkozóan.** Az EU tehát mióta elfogadták a Koppenhágai kritériumokat, a felvétel egyik feltételévé tette a kisebbségvédelmet, bár konkrét mértéket nem határozott meg. Nagyon általános maradt, bár a SAp-feltétel, ami a menekültek visszatelepítéséről szól, részletesnek tekinthető. **Az általánosan elfogadott emberi és kisebbségi jogi standardre hivatkozik**, melynek forrásai lehetnek Bíró szerint: a nemzetközi standardek: **az ET Nemzeti Kisebbségek Keretegyezménye (FCNM) ratifikálása, mely a lefőbb irányadója a KK-nak, a másik nagyon fontos az Európai Regionális Kisebbségi Nyelvi Charta (ECRML); ET és EBESZ kisebbségvédelmi monitoringja** (ET: Tanácsadó Bizottság – FCNM-hez, Európai Bizottság a Rasszizmus és az Intolerancia ellen – ECRI; EBESZ: főmegbízott a nemzeti kisebbségek ügyében – HCNM); **nemzeti törvényhozás a kisebbségvédelem és a hozzá kötődő politikában, kisebbségi tv és nemzeti programok, pl. roma integráció; végül bilaterális kisebbségvédelmi egyezmények.** Az EU részéről nem történt kísérlet e

nemzetközi standardek értelmezésére és rendszerezésére. Bár átfogó megközelítést fejlesztett ki a kisebbségi ügyek értékelésére mind az antidiszkriminációs, mind a pozitív kisebbségi jogok tekintetében (**Berlin a szabadság negatív és pozitív értelmezése:** ugyanez a megközelítés a nyugati kisebbségvédelmi kultúrában hogyan jelenik, tudva, hogy Berlin liberális volt) létük védelme, identitásuk támogatása és hatékony részvétel. **Az Európai Bizottság 2005-júniusában közleményt adott ki: Anti-diszkrimináció és esélyegyenlőség mindenkinek – Keret-stratégia: kimondja, hogy a kisebbségvédelem a politikai kritériumok közé tartozik, és hogy a tagállamoknak követniük kell az EU törvénykezést az anti-diszkrimináció és az esélyegyenlőség területén.** A kisebbségvédelem behozatala hosszabbtávú politikai megfontolásból került bele a politikai kritériumok közé, **stabilitási okok miatt.** A 2004-es csatlakozóknál a figyelem a korábbi jelentésekben a nemzeti kisebbségekre irányult, mert őket gondolták a régió potenciális instabilitási forrásainak. **Később a fókusz a romák felé terelődött, részben a régi tagállamokba beáramló roma menekült-áradat miatt.** A nyugat-balkáni országok esetében a romák az érdeklődés középpontjában maradnak. Emellett a nagyobb kisebbségek, mint a szerbek Koszovóban és Horvátországban. A kisebb létszámú kisebbségek, melyek sem nem az instabilitás, sem nem a migráció forrásai, gyakorlatilag nem kapnak semmilyen figyelmet a KKE és NYB jelentésekben. Az eredmények azt mutatják Bíró szerint, hogy az Európai Bizottság kisebbségvédelmi jelentései változásokat indukáltak és katalizátorként működtek a nemzeti szinten. Vermeersch véleménye ettől különbözik! A jelentési folyamatnak bemutatja az erős és gyenge pontjait is.

Erősek: felhasználta az ET kisebbségvédelmi nemzetközi normáit; a csatlakozó országok politikai napirendjén tartotta a kisebbségvédelem kérdését és alakította a róla szóló társadalmi diskurzus hangnemét, retorikáját; a kisebbségeket közvetlenül érintő törvényekben indukált változást.

Gyengék: mivel az EU maga nem rendelkezik kisebbségvédelmi standarddel, nem mutatható irányt; a kettős mérce miatt a csatlakozó országok sem voltak olyan szolgálatkészek a kisebbségvédelem terén; az EU-s jogszabályi hiány a kisebbségvédelem területéről, és a létező nemzetközi standardre való hivatkozás hiánya nem mutat irányt és ezáltal „megengedte” néhány országnak, hogy minimum standardet állítson fel, így marginalizálva a kisebbségi célokat a területi autonómiára és a hatalom-megosztási megállapodásokra; végül egyáltalán nem vagy csak nagyon ritkán egyeztettek a jelentés készítői a kisebbségek képviselőivel a kisebbségi adatgyűjtés folyamatáról, amely erősíti a

kisebbségek marginalizálását az őket közvetlenül érintő ügyek döntéshozásában. **Így az EU szerepét nem szabad túlértékelni.**

Kisebbségvédelem az EU-ban

Az EU még nem építette ki kisebbségvédelmi rendszerét. Számos oka van ennek. 1. a kisebbségvédelem soha nem volt prioritás az EU belső napirendjén, így a tagállamok belső kompetenciájában maradt. A kisebbségi jogok veszélyesek lehetnek a hatalom-megosztás és az állami identitás hagyományos ellenőrzésének felépített mintáira, így a legtöbb tagállam megőrzi saját kompetenciájában és nem adja transznacionális szintre. Fenntartják továbbá, hogy számos nemzetközi fórum létezik már a kisebbségvédelem és a kisebbségi jogok megőrzésére Európában, ET, OSCE, stb. Ennek a nemzetközi keretnek elégnek kell lennie, és az EU törvénykezést nem fogadják szívesen ezen a területen. Nem ez a helyzet az antidiszkrimináció területén, amely nagyrészt nem is foglalkozik azokkal a kérdésekkel, melyek az identitás megőrzésével és támogatásával foglalkoznak. 2. állami szinteken nagyon széles skálájú a gyakorlat, egészen az alkotmányosan garantált hatékony politikai részvételtől, mint a területi autonómia, a nem-elismerésig, sőt létezésük tagadásáig. Ezért a tagállami gyakorlatok összehangolása lehetetlennek tűnik, jelenleg. 3. még nem sikerült megegyezni azon sem, hogy kik az őshonos és kik az új kisebbségek, csak az állampolgárok vagy a nem állampolgárok is jogosultak a kisebbségi jogokra. A rengeteg nyilatkozat, amit az FCNM ratifikciója mellé csatoltak az államok, mutatja, hogy mennyire eltérőek a nézetek kisebbségi jogok jogosultjainak meghatározására. **Az EU a régi kisebbségek tekintetében csak a kisebbségek és kevéssé használt nyelvek megőrzésére vonatkozó projekteket támogatott.** Az EU antidiszkriminációs kereténe belül elsőbbséget élvez az új kisebbségeknek egyenlő állampolgárság adására való törekvés.

A kisebbségi jogokat az EU nem kodifikálta, bár mint az emberi jogok szerves része, szerepel az EU alapvető jogai között 6. paragrafus (Treaty of EU), 1 bekezdés. FCNM első pontjára pedig a TEU 49-es pontja vonatkozik. **Az EU alapjogi karta és az alkotmány az implicit kisebbségi jogi alapelvet részletesen kibonthatta volna, ez azonban elmaradt.** *Karta: nem tartalmaz kisebbségjogi vonatkozást, viszont a 21. pontban feltünteti a nemzeti kisebbséget azok között, akikkel szemben tiltott a diszkrimináció.* Ha a karta teljesen konkrét lenne, az veszélyeztetné azokat az EU politikákat, melyek megkülönböztetik közvetve vagy közvetlenül a nemzeti kisebbségeket. **A karta 22-es pontja tiszteletben tartja az EU-ban létező kulturális, vallási és nyelvi diversitást.** *De nem tér ki arra, hogy az államokon belüli vagy az államok közötti diversitásra vonatkozik-e.* Az EU Alapvető Jogokkal foglalkozó

Független Szakértői Hálózata 2002-es életbe lépése óta, úgy értelmezte a 22-es pontot, mint kisebbségvédelmi klausulát, és jelentett állami gyakorlatokról a nemzeti kisebbségekkel szembeni diszkriminációval kapcsolatban. 2005 áprilisában a Hálózat jelentést tett az EU-n belüli kisebbségvédelemről a 25 tagországban, ez az első ilyen vizsgálat. De a hálózat politikai befolyása igen korlátozott. **Az alkotmány kezdeti váza egyáltalán nem tartalmazott semmilyen kisebbségvédelemre vonatkozást. Végül, nagyrészt köszönhetően a magyar kormány nyomásának, az 1-2 pontokat módosították, melyek az EU alapvető jogait sorolják fel, és belekerült azoknak a személyeknek a joga, akik kisebbségekhez tartoznak.**

„Az Unió az emberi méltóság, szabadság, demokrácia, egyenlőség, a jogrend és az emberi jogok tiszteletének - beleértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait is - értékein alapszik. Ezek a tagállamok közös értékei olyan társadalomban, ahol a pluralizmus, az anti-diszkrimináció, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás és egyenlőség érvényesül nők és férfiak között.”

A politikai akarat azonban hiányzik a kisebbségi jogok szélesebb megalapozásához. Sem a karta, sem az alkotmány nem köti a nemzeti törvényhozásokat, az alkotmányos egyezmény jövője pedig bizonytalan. Maga a kisebbségvédelem területe olyan, hogy nem valószínű, hogy a közeljövőben széleskörű konszenzus lesz felette.

EP 2005 júniusi határozat a kisebbségvédelemről: az EU-nak nem kell várnia a törvényi eszközökkel a kisebbségvédelmet illetően, amíg az alkotmányos egyezmény nincs hatályban. Hiszen számos más EU egyezmény alkalmas az FCNM megvalósítására: TEC mozgás szabadsága és a tartózkodáshoz való jog 18. pontja, TEC 49. pontja a szabad szolgáltatásokról, 151. pontja a kultúrpolitikáról, 65. pontja civil ügyekben való együttműködésről, 31. pontja a bűnügyek bírói együttműködésről, 149. pontja az oktatáspolitikáról, 137. pontja a munkáltatásról és társadalmi exklúzióról és 163. pontja a kutatás politikáról.

1950 november 4, Rómában aláírt Európai Alapvető Emberi Jogi Egyezmény (ECHR) 14 pontja tiltja a nemi, faji, szín, nyelvi, vallási, nemzeti/társadalmi származási alapú, valamint a nemzeti kisebbséggel való egyesülés alapján való megkülönböztetést, de csak az egyezményben meghatározott jogok tiszteletben tartásával. Bár a 12-es protokoll az ECHR-hez tartalmazza a megkülönböztetés általános tiltását, **előnyben részesítve az ECHR az egyenlőség védelmét** a viszonylag korlátozott 14-es ponttal szemben. **A 12-es protokollt 2005 áprilisában lépett hatályba, miután 10 ország ratifikálta. 2006 júniusáig 13 ország**

ratifikálta (köztük Albánia, BiH, Horvátország, Macedónia, Szerbia és Montenegró, míg Bulgária nem!)

ECHR 8-as pontja (a családi élethez való jog), 9-es pontja (vallásszabadság), 10-es pontja (véleménynyilvánítás szabadsága), 11-es pontja (egyesülés szabadsága), stb. mind az ECHR maga, mind a protokoll szigorúan az antidiszkriminációs megközelítést követi. Nem tartalmazzák a politikai részvételt például, mint speciális kisebbségi jogot. **Egyedül Franciaország nem írta alá az FCNM-t, és Belgium, Görögország, Luxemburg nem ratifikálta. Hogy nem az összes állam ratifikálta, kérdéssé teszi, hogy formálisan hivatkozási alapja lehet-e az EU standardnek. Vagyis legitim módon csak irányadó lehet EU kontextusban. A csatlakozási folyamatban viszont kulcsszerepe van a csatlakozandó országok EU követelmény rendszerében. További fontos jogforrás az 1966-os ENSZ Polgári és Politikai Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (ICCPR) 27-es pontja. Ezt minden EU tagállam ratifikálta, bár Franciaország a 27-es ponthoz kifogást emelt. Emellett minden EU tagállam tagja egyben főbb kormányközi szervezeteknek, mint az ENSZ, az ET és az EBESZ. Az ENSZ kisebbségi nyilatkozata (UNDM) és a releváns EBESZ eszközök, mint az 1990-es Koppenhágai Találkozó az Emberi Dimenzióról 4. fejezete, vagy az 1991-es Nemzeti Kisebbségek Szakértőinek Genfi találkozójának jelentése, a HCNM Hágai, oslói és a lundi ajánlásai. Ezeket az EU törvénykezés irányadónak tekinti amellet, hogy azoknak nincs jogi kényszerítő ereje az EU-ban.**

Az antidiszkriminációs keret

Az **egyenlőség** mindig fontos szerepet játszott az közösség létrehozása óta. Az **1957-es Római Szerződés** már tartalmazott a női és férfi egyenlőségről szóló pontot a munkabérrrel kapcsolatban. Emellett tartalmazott **rendekeéseket a nemzetiségi alapú hátrányos megkülönböztetés tilalmáról, ami EU terminológiában az állampolgárságot jelenti, és a munkások szabad mozgását** garantálta a közösségen belül. Csak a **90-es évek közepén alakult ki konszenzus az antidiszkriminációs alap kiszélesítésének igényére** és hogy egy átfogóbb jogalpus egyenlőség-elv felé mozduljanak el. Továbbá, felismerték, hogy a koherens és integrált közeledés az antidiszkriminációs fejlesztés felé szükséges.

A TEU-be bekerült a 13-as pont az **1997-es Amszterdami Szerződéssel**, mely 1999-ben lépett hatályba. 13-as pontban szerepel: az **EU harcol a nemi, faji, származási, vallási, hit, megváltozott képesség, kor vagy szexuális orientáció alapú diszkrimináció ellen.** A Bizottság 2000-ben elfogadta a Faji Egyenlőség Direktívát és az Egyenlő munkavállalás Direktívát. A „**European Years**” keretén belül a társadalom különböző dimenzióiban az egyenlőségre hívják fel a figyelmet: **2007: Egyenlő lehetőség mindenkinek Európai éve;**

2008: Az interkulturális dialógus éve. Tagállamai számára pedig egy közös jogi minimum szintet ajánl a hátrányos megkülönböztetéssel szemben. Köti is a tagállamokat, a régi tagállamoknak 2003-ig kellett felvenniük a nemzeti törvényhozásukba, míg az új tagállamoknak a 2004 május 1-i csatlakozásig. A felsorolt öt alap közül kettő fedi a hagyományos kisebbségi helyzetet: faji vagy etnikai származás és a vallás vagy hit.

Az EU törvények megközelítése minden esetben individuális, ezért nem lehet elegendő keret a kisebbségek teljes védelmére. Inkább a hátrányos megkülönböztetéstől való szabadságra és nem az egyenlőség előmozdítására fókuszálnak. Megengedik a pozitív akciót, de ez opcionális marad.

Az EU rendszeres jelentései az emberi jogok és a kisebbségek védelméről röviden foglalkoznak az antidiszkriminációs esetekkel a polgári és politikai jogok esetén, a társadalmi és gazdasági jogok esetén, a kisebbségi jogok esetén, a kulturális jogok és a kisebbségvédelem esetén. **A 2005-ös jelentések a diszkrimináció elleni védelem szintjét a csatlakozni kívánó nyugat-balkáni országokban az EU szint alatt határozták meg. A Balkánon csak Koszovónak és Bulgáriának van antidiszkriminációs törvénye.**

EU Rasszizmus és idegengyűlölet figyelő központ (EUMC) kap feladatokat a hátrányos megkülönböztetés figyelésére az EU-ban. 1998-ban hozta létre a Bizottság, Bécsben. Az EUMC tanácsadó és kutató bizottság, amely elsősorban a bevándorlókkal és a romákkal foglalkozik. 2003 decemberében kiterjesztették hatáskörét és az Alapvető Jogok Ügynöksége nevet kapta.

Az 1998-as Amszterdami Szerződés bevezetett számos olyan rendelkezést, amely a férfiak és a nők közötti egyenlőség előmozdítását célozza.

Bulgáriában 2004-ben hozták az antidiszkriminációs törvényt, amely elsősorban a romák elhelyezkedési és szolgáltatási helyzetén javít.

Az EU kormányzás új módjai, melyek érintik a kisebbségeket

1998- akcióterv a rasszizmus ellen: előmozdítja a pozitív üzenetet a diverzitásról, megfelelő feltételek biztosítása a tolerancia és a multikulturális társadalom tisztelete felé. A következő területeken: *kommunikáció, kultúra, oktatás, foglalkoztatási stratégia, információs társadalom, igazságügyi és belügyi együttműködés, kutatás, közbeszerzés, strukturális alapok és az EU személyzeti politikája!*

Európai Bizottság 2001-es döntése: ezután minden jogi aktust az EU alapvető jogi kartájának figyelembevételével és azzal összeegyeztethetően alkotnak meg.

Jelenleg a kisebbségvédelem elsősorban az EU új kisebbségeire irányul és antidiszkriminációs perspektívája van. Ezt a releváns nemzetközi jog egészíti ki. Az EU

perspektívája a kisebbségvédelemről nem hatékony, mivel az egyenlő állampolgárság ígérete nem helyettesíti a jogi megállapodást a kisebbségi identitás megőrzésére. Mégis a legutóbbi releváns EU szintű fejlesztések azt jelzik, hogy a kisebbségvédelemhez kapcsolódó ügyeket **szabályozni fogják az antidiszkriminációs kereten belül**, talán megengedve több olyan mércét, mely magába foglalja a kisebbségeket is. **Ugyanakkor az EU a kisebbségvédelemhez kötődő átfogó megközelítését továbbra is a bővítési monitoring részeként alkalmazza.**

Dél-Kelet-Európa országainak kisebbségpolitikája az EU csatlakozás tükrében

Albánia – 2003-ban kezdte meg a tárgyalásokat és **2006-ban írta alá.** A kisebbségi és emberi jogok nagyrészt **intézményi gyengeségtől** szenvednek és az adminisztratív kapacitás hiányától az érdekérvényesítés terén. **Hiányzik a megfelelő, kisebbségek számát adekvátan mutató népszámlálás mióta 1989-ben felmérték a kisebbségeket.** A volt jugoszláv államokkal szemben, **Albániában a kisebbségi ügyek nem képezik integráns részét a demokratikus stabilitás kérdéseinek.**

Bosznia-Hercegovina – **még semmilyen megállapodása nincs az EU-val,** mivel **meghatározott reformokhoz kötik a tárgyalásokat,** mint pl. az integrált rendőrség. Az ET Velencei Bizottságának 2005-ös döntése megállapította, hogy az **ENSZ főmegbízott hatalmának csökkenésére van szükség** ahhoz, hogy az EU integráció tovább folytatódhasson. 2005-ös jelentés megállapította a **kisebbségek semmibe vételét,** különösen a **romákét** a kormányzati intézményekben, probléma adódik abból, hogy az etnicitás nagy hangsúlyt kap, megkülönböztetik ugyanis az államalkotó népeket, akik számszerűleg jobb pozícióban vannak. **Parlamenti szinten vetik el az alkotmányos reformokat.**

Bulgária – 1995-ben írta alá a csatlakozási kérelmet, 2000-ben kezdte meg a tárgyalásokat, mely 2004-ben zárult. A csatlakozási egyezményt 2005-ben írták alá és **2007-ben csatlakozott.** A kisebbségek ügyében hatékonyabb törekvéseket kellene tenniük a **romák** társadalmi integrációja érdekében. A romákat továbbra is **diszkrimináció** éri. A közigazgatás és a bíróság további reformja szükséges.

Horvátország – A tárgyalásokat **2005-ben kezdték meg,** miután 2004-ben jelentkeztek a tagságért. Kevésbé hatékony a **háborús bűnösökkel** foglalkozó nemzetközi bírósággal való

együttműködés. A nemzetközi figyelem elsősorban a kisebbségi jogokra fókuszál. Nem a romák helyzetével foglalkoznak, hanem a **szerb menekültek** visszatelepülési folyamatával, az ő jogi védelmük megerősítése, a diszkrimináció legyőzése a céljuk.

Koszovó – Az EU és Koszovó viszonya nem függ a Szerbiával való tárgyalások kimenetelétől, külön európai partnerséget alakított ki velük az EU. **Elsődleges fókusz a kisebbségben élő szerbek biztonságán van.** Más kisebbségek részvételét kizárják: roma, askaéli, egyiptomi. Bár ezek mind cigányok.

Macedónia – az ország stabilitását az **Ohridi keretegyezmény** szellemében fogatosították: amely alkotmányos és jogi reformokat sürgetett az EU tagság feltételeként. A törvényi változások **nagyban érintették a kisebbségek ügyét.** Hiányosság a jogrend gyengesége és az intézmények hatékonytalansága.

Montenegró – **2006-ban nyerte el függetlenségét.** Az EU tárgyalások már korábban is párhuzamosan folytak, hiszen különbözött már akkor is gazdasági, politikai és jogi rendszerük. **A háborús bűnösök kiadása sem hátráltatja a csatlakozást. A kisebbségi törvényt a függetlenségi referendum előtt fogadta el a parlament.**

Szerbia – csatlakozás eddigi hátráltatói **Koszovó megoldatlan státusza, Montenegró 2006-ig. A tárgyalásokat 2005-ben kezdték.** A koppenhágai politikai kritériumok terén hiányosságok: emberi jogi bírósággal való nem megfelelő közreműködés, a demokratikus intézmények és közigazgatás hiányossága. **2006-ban felfüggesztették a tárgyalásokat, mivel Szerbia nem adta ki Ratko Mladićot.** Fejlődést várnak el az országtól a kormányzat különböző szintjei közötti együttműködésben, a roma integráció végrehajtásában, a kisebbségi bizottságok megerősítésében, az internetikus kapcsolatok és képzés előmozdításában és a kisebbségek nagyobb részvételi arányában a bíróságokon és a rendőri szerveknél.

EBESZ EBEÉ

Biztonsági és együttműködési Szervezet (korábban Értekezlet)

Az ENSZ regionális szervezete, a politikai dialógus fórumaként működik. A régió stabilitásának demokratikus biztosítása a célja, feladatai: figyelmeztetések, konfliktus

megelőzés, krízis-menedzsment és konfliktus utáni rendezés. 56 tagállama van, főként Európából. Még a hidegháború idején hozták létre a Kelet és a Nyugat kommunikációjának fórumául. **1973-ban először EBEÉ, Helsinkiben.**

A kommunizmus bukása után új feladatot kapott: a Párizsi Kartát 1990-ben írták alá. 1995-ben új nevet is kapott: EBESZ, az 1994-es budapesti konferencia után. **1999: Isztanbul**, az Európai Biztonsági Karta elfogadása, mely Csecsenföld politikai rendezéséért szólított fel. Ezután **Oroszország véleménye megváltozott** az EBESZ-ről, mely már nem Európa közös akaratát fejezi ki, hanem a Nyugat eszköze a demokrácia kikényszerítésére. 13 demokrata képviselő petíciójára a 2004-es választások monitoringjára az USA meghívta az EBESZ-t.

Célok:

- Az emberi jogok és alapvető szabadságok biztosítása, a demokrácia építéséhez szükséges alapelvek előmozdítása, a demokratikus intézmények védelme.
 - Csempészet megakadályozása (emberek, drogok, fegyverek)
 - Demokratizáció (demokratikus intézmények védelme)
 - Képzés a konfliktus megelőzésre és a konfliktus utáni rendezésre.
 - Választások ellenőrzése
 - Nemi egyenlőség
 - Emberi jogok (mozgás szabadsága, vallásszabadság, kínzás megelőzése, emberkereskedelem)
 - Sajtószabadság
 - **Kisebbségi jogok** (a kisebbségek közötti konfliktusok nagy skálán mozognak Európaszerte, az EBESZ szerepe e feszültségforrások beazonosítása és korai megoldása és a kisebbségekhez tartozó személyek jogainak egy bizonyos szintet elérni, biztosítani.
-
- High Commissioner on National Minorities
 - Human Dimension Implementation Meeting of the Office for Democratic Institutions and Human Rights
 - The OSCE Missions in candidate and potential candidate countries
 - Special Advisor on Roma and Sinti Issues

Közép-Európai Kezdeményezés

17 ország politikai, gazdasági, kulturális és tudományos együttműködése, **1991/1992**-ben jött létre a Pentagonale csoport utódaként. **Közép-Európa gazdasági fejlődése a célja**, a nem EU-tagállamokban is. Központja Trieszt.

Részt vett Bosznia és Hercegovina rekonstrukciós projektjeinek kidolgozásában.

Bilaterális egyezmények 1990 után a térségben

Osztrák – olasz, Párizs, 1946

Horvát – magyar, Eszék, 1995. április 5.

Horvát – olasz, Zágráb, 1996. november 5.

Magyar – román, Temesvár, 1996. szeptember 16.

Magyar – Szerbia-Montenegró, Budapest, 2003. október 21.

Magyar – szlovák, Párizs, 1995. március 19.

Szlovén – olasz, Londra, 1954, Osimo, 1975

Magyar – szlovén, Ljubjana, 1992. november 6.

Magyar – ukrán, Budapest, 1991. május 31. (kisebbségvédelmi), Kiev, 1991. december 6. (jósomszédási)

Kérdés: milyen bilaterális egyezmények születtek az első világháború és a hidegháború után a térségben?

Kisebbségek az alkotmányban

“A szabályozásokról általában elmondható, hogy deklaratív jellegűek, a jogok tényleges érvényesülésének mechanizmusai és garanciái általában nem épültek ki, illetve nem szabályozottak.”

A következő elemekre épülnek:

- “hátrányos megkülönböztetés általános tilalma;
- az általános emberi, illetve állampolgári jogok biztosítása, illetve ezek speciális jogokkal való kiegészítése;
- a pozitív diszkrimináció, azaz a jog az etnikai, kulturális, vallási identitás megőrzésére;
- határokon túli népcsoportokkal való kapcsolattartás;
- hivatali nyelvhasználat;
- oktatás, média, kultúra,
- egyesülési jog,
- politikai-közhatalmi érdekképviselés.

Bulgáriában nincs kisebbségi törvény, de bizonyos pozitív elmozdulásnak lehetünk tanúi.

1993 óta - az alkotmányos szabályozás alapján - oktatnak törökül, örményül néhány iskolában, s az önkormányzati törvény szerint a területi tagolódást a helyi sajátosságok mentén kell alakítani. Ugyanakkor a párttörvény tiltja az etnikai alapon történő szerveződést, miután a politikai tevékenység keretében csak a pártot jelöli meg, így a kisebbségek politikai érdekérvényesítési lehetősége kizárt.

A **román** alkotmány szerint Románia egységes nemzetállam, ugyanakkor rögzítették a kisebbségek kulturális, nyelvi identitáshoz, az anyanyelven való tanuláshoz való jogát is. Az identitáshoz való jogról rendelkezve hozzáteszi az alkotmány, hogy az identitást védő intézkedéseknek a többi román állampolgárhoz viszonyítva meg kell felelnie az egyenlőség és a megkülönböztetésből való mentesség elvének. A kisebbségi szervezeteknek joga van a választásokon részt venni, ugyanakkor egy kisebbséget csak egy szervezet képviselhet.

Horvátországban a pártalapítás szabadsága adott a nemzetiségek számára is. A nemzetiségi törvény speciális limitet biztosít a kisebbségeknek a parlamenti választások során, míg az önkormányzatokban minden nemzetiséget megillet az arányos képviselet joga. A

parlamentben a kisebbségeknek a második kamarában állásfoglalási joga van, s külön kisebbségi bizottság is működik. A kormány önálló irodát hozott létre a kisebbségi kérdések számára, sőt a jelentősebb arányú nemzetiségi lakta régiókban is kell ilyen irodát működtetni. Két autonóm terület tevékenykedik a hágai konvenció szerint, amelyek saját hatáskörökkel rendelkeznek a térség irányításában. Az autonóm területek feletti felügyeletet kormánybiztos gyakorolja.

Jugoszlávia alkotmánya nem kerüli meg a kisebbségi kérdést: kinyilvánítja jogukat az anyanyelvi oktatásra, saját nyelvükön a tájékoztatásra, közművelődési, művelődési és vallási szervezetek, egyesületek alapítására, amelyek jogot adnak kapcsolatteremtésre saját szervezetük tagjaival, de nem az ország kárára, és részt vehetnek nem állami nemzetközi szervezetek munkájában is.

A **szerb** alkotmányos szabályozásról elmondható, hogy a korábbi 1974-es jugoszláv föderatív alkotmányhoz képest mindenképpen a szűkítés irányába halad, annak ellenére, hogy a területi autonómia elve fennmaradt. Az alkotmány szerint nemzetiségi hovatartozását mindenki szabadon kinyilváníthatja, anyanyelvét használhatja. A két autonóm tartományban (Vajdaságban és Koszovóban) garantálják a hivatali és oktatási anyanyelv használatot, korábbi, törvényalkotásra is kiterjedő jogaikat azonban jelentősen korlátozták az utóbbi időben. A kisebbségekre vonatkozóan az érdek-képviselési rendszerben nincs speciális szabályozás, ugyanakkor engedélyezett a nemzetiségi alapon szerveződő pártok működése. Szerbiában jelenleg egy olyan folyamat megy végbe, mikor is egy kisebbség szervezett politikai mozgalmával ki akar válni az államtestből, ahol kisebbséget képez. Ennek során szem előtt kell tartani, hogy 34 %-os kisebbségeivel Európában Észtország után Szerbia következik (mint amelyben legnavógyobb számú kisebbségi lakos él).

Ugyanakkor meg kell említeni, hogy Jugoszlávia másik tagköztársasága, Crna Gora, 1992. évi alkotmányában kötelezővé teszi a nemzeti kisebbségek arányos képviselését az állami szervezetben és a közszolgálatokban. A Crna Gora-i szabályozás a legliberálisabb az egész országban, és Szlovéniához hasonlóan a nemzeti kisebbség helyett a “nemzeti és etnikai közösség” terminus a hivatalos.

A **szlovák** alaptörvény kiemeli az általános diszkriminációt kizáró esetek mellett a nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozás miatti megkülönböztetés tilalmát, majd külön szól a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok jogairól. Mindkét megoldás nemzetiségi kisebbséghez fűződik. Az etnikai csoporthoz való

tartozás nem jelenthet senki számára hátrányt: joguk van kultúrájuk fejlesztéséhez, anyanyelvükön az információ terjesztéséhez és befogadásához, az egyesüléshez, művelődési és kulturális intézmények alapításához és fenntartásához. Törvényi feltételek mellett biztosított a jog az anyanyelven való művelődéshez, anyanyelvük hivatalos kapcsolatokban való használatához és az őket érintő ügyek megoldásában való részvételhez. E jogok gyakorlásának keretei itt is rögzítettek: az ország szuverenitása, területi integritása.

A **szlovén** szabályozás mindenképpen a legliberálisabbak közé tartozik. Sajátos, hogy az alkotmányozás folyamatában a nemzeti kisebbség terminust is megváltoztatták nemzeti közösségre. Ehhez az alkotmányban a kisebbségeknek biztosítható külön jogok leggazdagabb tárházára találunk:

A nemzeti jelképek szabad használatának joga,

Nemzeti azonosságuk megőrzése céljából való szervezetalapítási jog;

Gazdasági, kulturális és tudományos-kutatói tevékenységük fejlesztésének joga;

Jog a nyilvános tájékoztatásra és könyvkiadásra

A törvénnyel összhangban jog a saját nyelvükön való nevelésre és oktatásra, azok

kialakítására és fejlesztésére, törvény állapítja meg a kötelező kétnyelvű oktatás területeit;

Jog az anyanemzetekkel és azok országaival való kapcsolatok ápolására, megvalósítását az állam anyagilag és erkölcsileg támogatja;

Ahol nemzeti közösségek élnek, érdekvédelmük biztosítására önkormányzat-alapítási jog - javaslatukra állami feladatok átruházásának lehetőségével, az ehhez szükséges eszközbiztosítással;

Közvetlen képviselet a helyi önkormányzat szerveiben és az országgyűlésben, pozitív diszkriminációra épülő speciális szabályozás alapján;

A közösségek helyzetének és jogai megvalósítási módjának szabályozása.

A közösségi és egyéni jogok létszámukra tekintet nélkül biztosítottak, s az alkotmányban megállapított jogokra, helyzetükre vonatkozó törvény, más jogszabály, általános aktus csak képviselőik beleegyezésével fogadható el. E jogokat kizárólag az őshonos olasz és magyar nemzeti közösségek számára deklarálják, mégpedig autonóm kollektív jogként, míg például a roma közösség helyzetét és sajátos jogait külön törvény szabályozási tárgykörébe utalják.

	Alkotmány éve	Területi integritásra vonatkozó utalás	Kisebbség megnevezése
Albánia	1998	+	Kisebbség, nemzeti kisebbséghez tartozó személyek
Bulgária	1991	+	-
Bosznia Hercegovina	1995	+	Államalkotó népek: bosnyák, horvát, szerb
Görögország	1975	-	-
Horvátország	1990	+	Autochton nemzeti kisebbségek tagjai: szerb, cseh, szlovák, olasz, magyar, zsidó, német, osztrák, ukrán, ruszin, egyéb,
Macedónia	1991	-	nemzetiségek: albán, török, vlach, roma, egyéb
Montenegró	1992	+	Nemzeti és etnikai csoportok
Szerbia	2006	-	Nemzeti kisebbséghez tartozó személyek
Szlovénia	1991	-	Autochton olasz és magyar nemzeti közösségek

	Többségi társadalom megnevezése	Vallás	Pártalapítás
Albánia	Albán nép	Vallásszabadság, államtól elkülönült	+
Bulgária	Bolgár állampolgár	Vallásszabadság, megkötésekkel	Nem!
Bosznia Hercegovina	Bosnyákok, horvátok, szerbek	-	+
Görögország	görögök	Állami egyház, görög-keleti ortodox	- (nincs róla szó)
Horvátország	Horvát nemzet	vallásszabadság	+
Macedónia	Macedón nép	-	- (nincs róla szó)
Montenegró	Montenegrói nép	Ortodox, iszlám és katolikus, elkülönült	+ megkötéssel
Szerbia	Szerb nép	Vallásszabadság, megkötésekkel	+ de tiltott ha sérti a kisebbségek jogait
Szlovénia	nép	Vallásszabadság, államtól elkülönült	- (nincs róla szó)

	Egyenlőség	Diszkrimináció tilalma	Pozitív jogok
Albánia	+	+	Szabad megvallás, nyelvtanulás, egyesületalapítás, identitás megőrzése
Bulgária	+	+	Anyanyelvtanulás másodikként a bolgár mellett
Bosznia Hercegovina	+	+	Arányos képviselet, a kisebbségekről semmi
Görögország	+	- (nincs róla szó)	- (nincs róla szó)
Horvátország	+	- (nincs róla szó)	Speciális politikai jogok, nyelvhasználat, kulturális autonómia
Macedónia	+ Etnikai egyenlőség	- (nincs róla szó)	Identitás, kulturális, művészeti, tudományos intézmények alapítása, nyelvhasználat, nyelvtanulás általános és középiskolában
Montenegró	+ népek közötti	- (nincs róla szó)	Politikai, nyelvi, képzési – általános és sokrétű
Szerbia	+ esélyegyenlőség	- (nincs róla szó)	Politikai, nyelvi, képzési – általános és sokrétű
Szlovénia	+ megkötéssel	+	Politikai, gazdasági, kulturális, nyelvi intézmények, kétnyelvű iskola, anyagi támogatás

A kisebbségi jogok foka

Európában, nem számítva Bosznia-Hercegovinát és Montenegrót, minden országban található egy olyan nemzet, mely többséget alkot a társadalomban. A relatív nemzeti-etnikai homogenitás a 18. és 19. században végbement erős nemzetépítő törekvések következménye, melynek során az államot nemzeti homogenizáló eszközökkel határozta meg. Az univerzális liberális alapeszmék terjedése és annak egyenlősítő és individualizáló hatása is sok kárt okozott a természetes közösségi struktúrákban. Mára azonban az állam és a kisebbségi csoportok közötti viszony alkotó elemei megváltoztak. A kisebbségek már nem annyira az állammal szemben, mint az államon belül határozzák meg önmagukat. Ezt a folyamatot erősítik a nemzetállamot erodáló körülmények, mint az internacionalizmus és a transznacionalizmus, valamint a liberális eszmék is új megvilágításba kerültek, melyek szerint a csoport-alapú kisebbségi jogok és a nem-domináns csoportok politikai képviselete egyre nagyobb támogatásra talál.

A kisebbségvédelem nemzetközi formái és szereplői már nemcsak az egyéni, hanem a kollektív nemzetiségi jogokat is elismerik a Jugoszláv-háború után. Ezért az utódállamok a nyugati államok vigyázó szemei előtt olyan új politikai rendszereket alkottak, melyek már az új típusú kisebbségvédelmi jegyeket tartalmazzák.

A térség minden alkotmánya megemlíti a kisebbségeket, érdekes módon a sajátos körülményekhez igazodva a kisebbségek megnevezése is változik. A kategória különböző elnevezései egyrészt sokszínűségről árulkodnak, másfelől a kisebbségek elismertségi fokát is jelzik. A legmagasabb elismertség Bosznia-Hercegovina alkotmányában található, amely a *nemzeti csoportokat* meg is nevezi, bosnyákok, szerbek, horvátok. A macedón alkotmány is felsorolja *nemzetiségeit*. Horvátország alkotmányában egyaránt megtaláljuk a *nemzeti és etnikai közösségek és kisebbségek*, valamint a *nemzeti közösségek* kifejezéseket. Szerbia új alkotmányában már *etnikai közösségekről* beszél a szerb nép mellett, ami nagy előrelépés az 1990-es jugoszláv alkotmány *nemzeti kisebbségeihez* képest, ám a montenegrói alkotmány még ennél is fejlettebb képet mutat, hiszen *nemzeti és etnikai csoportokról* beszél, vagyis nem tesz hierarchikus különbséget a társadalmat alkotó csoportok között. De ha a szlovén alkotmányt nézzük meg, láthatjuk, hogy két őshonos *etnikai közösséget* is megnevezi, az olaszt és a magyart, de a romákat már más kategóriába helyezi, s említést sem tesz a volt jugoszláv tagköztársaságokból érkezett jelentős számú kisebbségről. Magyarország megkülönbözteti a *nemzeti és etnikai kisebbségeket*, a tizenhárom őshonos kisebbséget azonban csak kisebbségi törvényében sorolja fel név szerint. Szlovákia *nemzeti és etnikai csoportokat* használ, míg Románia *etnikai kisebbségeket*. Ezek az elnevezések individualista és kollektivisták megközelítésekre utalnak, valamint arra, hogy a kisebbségeket vajon egy zárt rendszerben kategorizálják, vagy valamilyen utalással a kisebbségek anyanemzetére.

A kisebbségvédelemben meghatározó helyen álló alkotmányok (pl. finn, belga, brit) megadják kisebbségeik számára az egyéni és kollektív jogokat, kisebbségi önkormányzatot (kulturális autonómiát), a kisebbségi nyelven folyó oktatáshoz való jogot az állami oktatási rendszeren belül, az oktatási és kulturális intézmények létrehozásához és fenntartásához való jogot, a kisebbségi nyelv hivatalos használatához való jogot, az anyanyelven való tájékoztatáshoz és tájékozódáshoz való jogot, garantálja a pozitív diszkrimináció és a független intézmények létrehozásának lehetőségét, valamint a negatív diszkrimináció tilalmát, a kisebbségi alapú szervezetalapítás jogát, a közigazgatásban való részvétel jogát, az anyanemzettel való kapcsolattartás jogát, a területi önkormányzat létrehozásának jogát, stb.

A jugoszláv utódállamok többségében a régi individualista és nacionalista értékeket felváltották a kollektivisták, multikulturális elemek, míg Szerbia, Románia és Szlovákia alkotmányaiban a nemzeti integritás megkérdőjelezhetlensége még mindig jelen van.

A pozitív diszkrimináció egyik speciális formája a területi autonómia, melyet Bosznia-Hercegovina és Macedónia is garantál. A kisebbségek alacsony száma és szétszórt elhelyezkedése miatt Magyarországon szóba sem került a területi autonómia, helyi szinten

viszont az állam politikai autonómiát garantál kisebbségeinek.

A politikai jogok gyakorlata

A kisebbségek politikai részvétele a közéletben folyamatosan változó rendszer része minden országban. A részvétel meghatározott szabályok alapján működik. Ezeket a szabályokat számos befolyásoló tényező alakítja. Az egyik legjelentősebb befolyásoló tényező a választási rendszer. A parlamenti, területi vagy helyi kormányzatba való bejutás a kisebbségek számára sokban függ attól, hogy többségi elvű választási rendszerben kell-e megküzdeniük, ahol az a jelölt nyeri a mandátumot, aki a legtöbb szavazatot kapja, arányos képviseleti választási rendszerben, ahol a szavazatok aránya a mandátumarányban manifesztálódik. Utóbbi lényegesen jobb feltételeket teremt a kisebbségek számára. Néhány választási rendszerben alacsony százalékos választási küszöb is megtalálható, mely a döntéshozó intézmények szétforgácsolódását hivatott megakadályozni, s egyben a kisebbségi pártokat is gátolja a bejutásban. Néhány esetben alternatív választási rendszert építettek be a kisebbségek számára, így azok meghatározott arányban vagy számban parlamenti képviselőkhöz jutnak a pozitív diszkrimináció elve alapján. Mivel a kisebbségek többnyire koncentrált területen élnek, a kisebbségi részvétel a politikai döntéshozásban többnyire a területi és helyi választási rendszerekbe épül be.

A pozitív diszkrimináció további formái a nemzetiségi alapú arányos részvétel a közigazgatási és közszolgálati pozíciók biztosítása, a belső autonómia létrehozása, mely területi és/vagy helyi formában működik, valamint a kisebbségi vétó intézménye, mely lehetőséget teremt a kisebbségek számára a döntéshozás befolyásolására kisebbségeket érintő ügyekben.

További tényező a kisebbségi részvétel befolyásolásában a nemzetközi kényszer. Ide tartoznak a nemzetközi emberi jogi és kisebbségvédelmi egyezmények, szerződések, megállapodások, a nemzetközi és szupranacionális szervezetek, melyek megkövetelik az emberi jogok és a demokratikus alapelvek tiszteletben tartását tagállamai részéről, végül bilaterális egyezmények többnyire szomszédos országok között.

A legfőbb tényezőknek a kormányzati pozícióban lévő politikai pártok ideológiai motívációit vehetjük, a nacionalista pártok megakadályoznak minden lépést, mely a kisebbségek politikai hatalmát erősítené, míg többnyire a bal-közép pártok között akad olyan példa, hogy a párt jelöltlistáján biztosítanak helyet a kisebbségek számára, vagy informális szövetséget létesítenek a (sokszor parlamenti ellenzékben lévő) kisebbségi pártokkal.

Végül meg kell említenünk a kisebbségek alulról építkező politikaformáló érdekérvényesítő erejét is, mely kevésbé hatékony, ha igényeik nem találkoznak az állam érdekeivel vagy nem kapnak speciális figyelmet a nemzetközi szereplők részéről.

A vizsgált államok választási rendszerei vegyes vagy arányos képviseleti elven működnek, néhányban öt százalékos küszöb működik a parlament elaprózódásának megakadályozására. Úgy tűnik, ezek a választási rendszerek nem támogatják a kisebb kisebbségi pártok parlamenti bejutását. A legtöbb választási rendszerben ez azonban nem jelent problémát, mivel a kisebbségi pártok ezekben az országokban elegendő szavazati aránnyal rendelkeznek ahhoz, hogy bejussanak a parlamentbe, nem ez a helyzet Magyarországon. Bár a magyar alkotmány előírja a parlamenti képviseletet nemzeti és etnikai kisebbségei számára, a gyakorlatban még mindig nem valósult meg, mivel a parlament eddig mindig megvétózta a kérdésre vonatkozó eddigi összes javaslatot. Minden alkotmány biztosít politikai jogokat kisebbségei számára, vagyis engedélyezett számukra politikai párt alapítása, a választásokon való részvétel nemzeti, területi és helyi szinten. Három állam azonban ennél jobb megoldást kínál kisebbségeik számára a parlamenti képviselethez azzal, hogy meghatározott számú mandátumot biztosít számukra (Horvátország, Románia and Szlovénia), beépítve a kisebbségi vétó intézményét, továbbá e lehetőségen túl Horvátország és Románia engedélyezi kisebbségi pártjai számára a választási versenyben való részvételt is.

Bosznia-Hercegovina közigazgatási rendszere arányosságra épül, míg Szerbia és Montenegró alkotmányai is előírják az etnikai arányoknak megfelelő közzszolgálati pozíciókat, a valóságban ez azonban megoldatlan problémaként jelentkezik. A román alkotmány nem ír elő arányos közfunkciókat, ennek ellenére a jelenlegi kormányban a magyar kisebbségi párt négy tagja is jelen van. Területi autonómiát biztosít nemzeti és nemzeti kisebbségei számára Bosznia-Hercegovina és Macedónia, míg Szerbiában két autonóm provincia található, Koszovó, mely jelenleg ENSZ protektorátus alatt áll és Vajdaság. Szlovéniában csak a két őshonos nemzeti közösség kap alkotmányosan garantált politikai képviseletet mind országos, mind helyi szinten, valamint nem születhet olyan törvény, rendelkezés, mely érinti e nemzeti közösségek alkotmányosan garantált jogait és helyzetét azok beleegyezése nélkül.

A vizsgált államok kormányai mind csatlakoztak az Európa Tanács, az ENSZ, az EBESZ és az EU (emberi jogi) kisebbségvédelmi rendszeréhez több védelmi intézkedéssel. A térségben lezajló rendszerváltási hullám után, a 90-es évek elején közép és dél-kelet-európai ország függetlenné vált, számos jogi nyilatkozat, keretegyezmény és bizottság látott napvilágot, melyekben kinyilvánította a térség szinte minden állama a kisebbségvédelem jelentőségét. Számos bilaterális egyezmény jellemzi ezt az időszakot, például Magyarország

kölcsönös kisebbségvédelmi egyezményt írt alá Romániával, Ukrajnával, Szlovéniával és Horvátországgal, valamint tárgyalásokat kezdeményezett Szlovákiával is, de Szlovákia azóta sem ratifikálta az egyezményt.

Pártrendszerek

A politikai rendszerek viszonya a kisebbségekhez

A politikai pártoknak széleskörű befolyása van a választók kisebbségekkel szembeni állásfoglalására, enyhíthetik és erősíthetik is a többségi és kisebbségi társadalom közötti konfliktusokat; továbbá becsatornázzák és törvényekbe transzformálhatják a kisebbségeket érintő állásfoglalásokat. A kormányzati pozícióban lévő politikai pártok ideológiai motivációi felelősek az állami kisebbségpolitika alakításáért.

A következő ábrán a vizsgált államok az aktuális parlamenti pártok ideológiai térképét mutatják, mely alapján az államokat csoportosíthatjuk aszerint, hogy a nacionalista kérdések milyen jelentőséggel bírnak a pártrendszer alakításában.

1. A semleges pártrendszert egyáltalán nem vagy kevéssé befolyásolják az állam területén élő kisebbségeket érintő nacionalista kérdések.
2. A gyengén nacionalista pártrendszert befolyásolják az állam területén élő kisebbségeket érintő nacionalista kérdések, de más ideológiák befolyása is erős.

3. Az erősen nacionalista pártrendszert többnyire az állam területén élő nemzeteket, kisebbségeket érintő nacionalista kérdések alakítják.

Bár más politikai ideológiák, mint a demokratizmus, liberalizmus, konzervativizmus, szocializmus vagy szociáldemokratizmus megjelennek a politikai színtéren, a nemzeti alapú feszültségek még mindig gátolják a klasszikus ideológiákra épülő politikai rendszer kifejlődését Bosznia-Hercegovinában, mely a multikulturalizmus példája – elméletileg. Más nézőpontból viszont: Frankenstein szörnyetege – mivel erővel rakták össze. A szubnacionális szintű intézmények elkülönülten működnek, csak a föderális szint mutat némi egységet. A gyengén nacionalisztikus pártrendszerekben mindig jelen vannak azok a pártok, melyek gátolják a kisebbségi kérdések előmozdítását, de ezzel ellentétes törekvésű pártok is megtalálhatók. Szinte minden államban van olyan kisebbségi csoport, melyre rájár a rúd. Szlovéniában a többi volt jugoszláv tagköztársaságból érkezők nem kaptak állampolgárságot. Növekedőben a nacionalista párt támogatottsága, mára már hat helyet szerzett a parlamentben, egyik kampányprogramja Horvátország Európai Unió csatlakozásának ellenzése volt. A Szenátus és a Parlament nemet mondott a magyar kisebbség kulturális autonómia-igényére, de a magyar kisebbségi párt négy tagja a román kormány tagja is egyben. A Horvát Parasztok Pártja egy helyet biztosít a kisebbségek számára pártja jelöltlistáján, végül kisebbségi ügyekért felelős parlamenti bizottságok működnek Macedóniában, Montenegróban (ahol kisebbségügyi minisztériumot is létrehozta), Szerbiában, Romániában és Szlovákiában, míg Magyarországon a térségben egyedülállóan működik a kisebbségi ombudsman, azaz a kisebbségi ügyekért felelős országgyűlési biztos intézménye.

Magyarországon csak a roma politikusokat vonják be a nemzeti és EU-szintű politikába (ez is a pártok szabad döntésén alapul), mivel csak a romák rendelkeznek olyan szavazóbázissal, mely értékes lehet a választásokon.

A kisebbségek politikai pártjai

Bangura szerint az etnopolitikai csoport olyan csoport, amely mobilizálható a politikai verseny során. A csoportok alacsony, közepes vagy magas szintű nemzeti jelentőséggel, érdekérvényesítő képességgel bírnak. A kisebbségek ereje, mely képes alakítani a politikai életet és különösen az állam kisebbségpolitikáját, nemcsak attól függ, hogy mennyien vesznek részt az etnopolitikai csoportban, hanem attól is, hogy a kisebbségi politikusok milyen célokkal, milyen megjelenéssel vonulnak fel, és milyen a kapcsolatuk a parlamenti

többséggel. Országukban a tíz százalékos arányt meg nem haladó kisebbségek csak kismértékben képesek befolyásolni az országos politikát. Magyarország alkotmányos mulasztását a kisebbségek parlamenti képviselőit illetően a pártok pártlistáin bejutó kisebbségi képviselők enyhítik, itt elsősorban romákról beszélhetünk, érdekérvényesítő erejük teljes mértékben függ delegáló pártjaik döntésétől, míg Szlovéniában a két őshonos kisebbség az olasz és a magyar speciális kisebbségi listán két mandátumot szerezhet a szlovén parlamentben, garantált számukra a kisebbségi vétó, míg az országban élő egyéb kisebbségek nem részesülnek hasonló jogi és politikai garanciákban. Ezekben az országokban a kisebbségi pártok csak helyi szinten életképesek. Horvátország, Macedónia, Montenegró és Szerbia kisebbségi pártjai közül néhány együttműködési lehetőséget kapott a parlamenti többségtől, mint a magyarok Horvátországban, az albánok Montenegróban vagy a szláv nemzetiségi pártok Macedóniában, míg mások ellenzéki pozícióba kerültek, mint a szerbek Horvátországban és Montenegróban vagy az albánok Macedóniában. Bár egyedül ők képviselik a kisebbséget a politikai rendszerben, mind Romániában, mind Szlovákiában a magyar kisebbségi párt (vagy szövetség) adja a parlament harmadik legnagyobb pártját, így érdekérvényesítő képességük is nagyobb – elvileg. Viszont az a tény, hogy egyes parlamenti ciklusokban részt vehetnek a kormányzat munkájában, másokban azonban visszautasítással kell szembenézniük a többségi párt (vagy pártkoalíció) ideológiai beállítottságától függően, megkérdőjelezi, hogy a nagyobb százalékos arány egyenes aránylik az érdekérvényesítő képességgel. Végül Bosznia-Hercegovina esetében teljesen arányos nemzeti alapú képviselőre beszélhetünk, mely azonban csak külső támogatással/kényszerrel működik.

Állami szintű kisebbségpolitika

Mindegyik állam elhatározta magát az európai integráció és az európai demokratikus alapelvek tisztelete mellett. Így mind a már csatlakozott (Magyarország, Szlovákia, Szlovénia és Románia 2007 elejétől), mind a csatlakozási tárgyalási szakaszban lévő (Horvátország, Macedónia), mind pedig a jövőbeni potenciális csatlakozó (Bosznia-Hercegovina, Montenegró és Szerbia) államokra vonatkozó politikai kritériumok nagy befolyást gyakorolnak kisebbségpolitikájukra, bár egyelőre inkább a sajátos feltételek alakítják az államok kisebbségpolitikáját: az elismert kisebbségi jogok foka, politikai életbe való bevonásuk, a pártrendszer viszonyulása a kisebbségekhez, végül azok érdekérvényesítő ereje.

of political parties towards minorities and the interest enforcement power of minorities.

Mindezek figyelembevételével a következő kérdés tovább strukturálja a területet: Vajon az állami intézmények különböző szintjei (alkotmány, parlament, kormány, közigazgatás) összhangban vannak-e a gyakorlatban megvalósuló kisebbségpolitikával? Több egymást metsző típusal találkozunk:

1. Eltérés tapasztalható az alkotmányosan elismert kisebbségi jogok és a parlamenti törvényhozás között.
2. A kisebbségi csoportokat megkülönböztetik az állami intézmények több szintjén.
3. A kisebbségi kérdések feszültséget okoznak a parlamenti pártok között, a közigazgatás összhangban működik a kormányzattal a kisebbségi kérdéseket illetően.
4. Az alkotmány és a parlament kisebbség-támogató intézkedései nincsenek összhangban a közigazgatással, mely nem viselkedik semleges a nemzetiségi feszültségek enyhítésében.

Szlovákia jól példázta, hogy létezhet eltérés az elfogadott nemzeti szintű dokumentumok és a gyakorlat között. Az állam még mindig nem ratifikálta 1995-ben megkötött kétoldalú kisebbségvédelmi egyezményét Magyarországgal a kormány koalíciós partnerének, a Szlovák Nemzeti Pártnak magyarellenes hozzáállása miatt. Így a szlovák alkotmány hiába támogatja a kisebbségeket, ha már parlamenti szinten nem érvényesíthető. Bár a szlovák alkotmány önmagában sem nevezhető a kisebbségvédelem terén minden tekintetben elhivatottnak, hiszen tartalmaz több, a nemzetállam elsőbbségét hangsúlyozó elemet is: az egyik szerint a garantált kisebbségi jogok sohasem veszélyeztethetik a szlovák köztársaság szuverenitását és nemzeti egységét, vagyis az alkotmány kizárja a területi autonómia elvi lehetőségét is, (ez az elem megjelenik az új alkotmányok közül a montenegróiban és a szerbben is); a másik lényeges kisebbségeket hátrányosan érintő elem a bármilyen irányú diszkrimináció tilalma, vagyis nemcsak a negatív, de a pozitív diszkriminációt is megtiltja.

A kulturális, oktatási és nyelvi jogok, beleértve a kisebbségi nyelv hivatalos használatának jogát abban az esetben, ha helyi szinten többséget alkotnak, biztosított Romániában. Ezen felül a kisebbségek azonban területi autonómiát is igényelnének, a kormányzat azonban ehelyett inkább a decentralizáció útján végbemenő adminisztratív autonómia megadására hajlik. A „sokszínűség ünneplése” mottó és a 17 etnikai kisebbséggel megtámogatott különbözőség, melyek mindegyike képviselővel rendelkezik a román parlamentben, kissé illuzórikus. Ezek az etnikai kisebbségek azonban csak egy biztosított

helyet rendelkeznek a parlamentben, függetlenül attól, hogy mekkora társadalmi arányuk. Ez a rendszer pozitív a kis létszámú kisebbségeknél, viszont represszív a nagyobbakkal szemben. Ennek ellenére azt mondhatjuk, hogy a mai román kormányban négy politikus is dolgozik a magyar kisebbségi pártból.

A magyar kisebbségpolitikának nincs túl jó visszhangja a szomszédos országok körében, minthogy jobboldali kormányai egészen sajátos módon értelmezték a kisebbségpolitikát azáltal, hogy a kisebbségi ügyön mindig is a határon túl rekedt magyar kisebbségeket értették, s nem annyira a határaikon belül élő nemzeti és etnikai kisebbségeket. Ezt akár egy új típusú irredentizmusként is felfoghatnánk, amely arra törekszik, hogy a határon túli magyarságot nem területi annexió, hanem mondjuk a Státusz törvényben meghatározott jogosultságok és a kettős állampolgárságról szóló referendum alapján az anyanemzethez csatolja (2005 decemberében referendumot tartottak Magyarországon arról, hogy a magyar állampolgárságot vajon kiterjesszék-e a külföldön élő magyarokra is. A javaslatot, melyet a jobboldali konzervatívok nyújtottak be, természetesen elleneztek a szomszédos országok kormányai, s végül meg is bukkott az alacsony részvétel miatt). Ez az esemény valószínűleg nagy hatással volt a románokra, akiknek esze ágában sincs kulturális autonómiát adni a romániai magyar kisebbségnek.

Horvátországban a feszültségek kézzelfoghatóak, a problémákat többnyire a társadalom generálja. Bár a Racan-kormány elfogadtatott egy olyan törvényt, mely nagyobb képviseleti arányt biztosít a kisebbségek számára a parlamentben, a gyakorlatban ez még nem valósult meg. Az apartheid bizonyos formája még mindig megtalálható a Horvátországba visszatelepültekkel kisebbségekkel szemben. A társadalmon belüli feszültségeket a hatóságok is támogatják. Ettől teljesen eltérő hozzáállás tapasztalható a legmagasabb szinten a kisebbségekkel szemben, ahol már felismerték a szomszédos országok közötti átfogó együttműködés előmozdításának jelentőségét, hogy megőrizhessék a kisebbségek nemzeti identitását. A közös együttműködés egyik példája a Szarajevói Nyilatkozat (Horvátország, Bosnia-Hercegovina, valamint az akkori Szerbia és Montenegró között), mely a menekültek visszatelepítésének végső határidejét 2006 végében határozta meg. Továbbá felismerték az alkotmány és a kisebbségvédelmi törvény felülvizsgálatának szükségességét is, további jogokat és biztosítékokat beépítve a kisebbségvédelmi rendszerbe, végül az állami intézményekben és helyhatóságokban a nemzeti kisebbségek arányos képviselete és a nemzeti kisebbségek költségvetési támogatásának biztosítása tervezési szakaszban van (maradt). Ez mindenképp az Európai Unió hatása, minthogy a Koppenhágában meghatározott politikai kritériumok arra készítetik a belépni szándékozó Horvátországot, hogy jobb feltételeket teremtsen a visszatérő

menekültek számára és megszüntesse az etnikai feszültségeket helyi szinten is.

A szabályok világa és a mindennapok tapasztalata közötti szakadék Szerbiában a legszembetűnőbb, ahol a kisebbségi oktatáshoz való jogot az állam nem támogatja financiálisan, vagyis lehetetlenné teszi annak működését. A szerb alkotmány arányos kisebbségi részvételt biztosít az állami intézményekben, ennek ellenére a 90-es években a közigazgatásban, a bíróságokon és a rendőrségeken dolgozó kisebbségi származásúak száma jelentősen lecsökkent, egyedül a helyhatóságokban dolgozók aránya maradt a régi. Továbbá a kisebbségi nyelv hivatalos használatának számos gátat szab maga az új alkotmány is. Bár több alkotmánytervezet született, melyben jelentős kisebbségvédelmi előrelépést indítványoztak, értsük ezen a kisebbségeknek biztosított nagyobb autonómiát. Ezeket a tervezeteket maga a szerb kormány és az elnök nyújtotta be. A kisebbségeket az alkotmánymódosítás folyamatából kizárták, bár ezt azzal ellensúlyozták, hogy a jelentősebb alkotmánytervezetek nagyobb skálájú egyéni és kollektív jogokat és autonómiát ígértek a kisebbségeknek. De kérdezzük csak meg: az új alkotmányban mennyivel több esélyük van a kisebbségeknek a parlamentbe való bekerülésre, vajon valóban arányosabb képviselőket biztosít számukra és vajon milyen fokú autonómiát biztosít számukra⁸?

Felhasznált irodalom

Bosznia-Hercegovina alkotmánya (1995)

Horvátország alkotmánya (2004)

Magyarország alkotmánya (2003)

Macedónia alkotmánya (1992)

Montenegró alkotmánya (1994)

Románia alkotmánya (1991)

Szerbia alkotmánya (2002)

Szlovénia alkotmánya (2004)

Szlovákia alkotmánya (1992)

Alfredsson, G. (1998) *Minority Rights, Foreign Policy and Development Assistance*. Paper prepared for Sida. (Stockholm) for the new Swedish White Paper on Foreign Policy

⁸ A Vajdasági Magyar Szövetség alkotmánytervezetében többnemzetiségű-többnyelvű területei önkormányzatokat vázolt fel.

- Államfői vétő a kisebbségi választási törvényre.* (2005) Népszava, 2005. június 22.
- Az Alkotmánybírósághoz utalta Mádl a kisebbségi választási törvényt.* (2005) Magyar Nemzet, 2005. június 21.
- Bangura, Y. (2005) *Ethnicity, Inequality and the Public Sector: A Comparative Study.* UNRISD, Geneva
- Capotorti, F. (1991) *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities.* New York, UN Sales No. E 91, XIV.2, para 568.
- Czene, G. *Kedvezmény- törvény a határokon belül.* (2005) Népszabadság, 2005. október 24.
- Czene, G. (2005) *Államilag igazolt család? Kisebbségi választások: Kaltenbach Jenő a pártokat bírálja.* Népszabadság, 2005. június 2.
- Farkas Flórián békétlenséget jósol.* (2005) Népszabadság, 2005. június 20.
- Feischmidt, M. (2005) *A nemzetről – másképp,* 41-48. In: *Nemzetfelfogások, Kisebbség-többség,* szerk. Tamás Pál-Eröss Gábor-Tibori Tímea, ÚMK MTA SZKI, Budapest, 2005
- Heinzlmeier, Marianne (2004) *A Swing to the Right in Slovenia,* CafeBabel, Strasbourg - 11.10.2004
- Jogsértő kisebbségi rendelkezés, Mádl újabb AB-találata.* Népszabadság, (2005) 2005. szeptember 28.
- Kardos, J. – Simándy, I. (2002) *Európai politikai rendszerek.* Osiris, Budapest
- Kisebbségügy, a lényegről nincs szó.* (2005) Népszabadság, 2005. június 23.
- Kymlica, W. (1995) *Multicultural Citizenship.* Oxford, Oxford University Press
- Lanza, G. (2005) *The ghosts of Hungarian nationalism,* CafeBabel, Budapest - 1.4.2005
- Niederhauser, E. (2003) *Regisztrálható-e az identitás? Az identitásválasztás szabadsága és a nemzeti hovatartozás nyilvántartása.* Szerk. Halász Iván és Majtényi Balázs. Bp. Gondolat – MTA Jogtudományi Intézet, 311 p.
- Magyari, P. *A pénznek örülnek, a listától félnek a kisebbségek.* (2005) Magyar Hírlap, 2005. június 22.
- Majtényi, B. (2002) *A kisebbségek autonómiája és a regisztráció.* Kisebbségkutatás, 2002/4
- Paul, J. C. N. (1989) *Human Rights ad Humane Development.* International Development Agencies, Alternatives, Vol. XIV.
- Poulter, S. (1998) *Ethnicity, Law and Human Rights.* Oxford, Clarendon Press
- Riddell, R. (2002) *Minorities, Minority Rights and Development.* Minority Rights Group International, London

Román szenátus: a kisebbségek államalkotó tényezőik, A kisebbségi törvényről elhúzóó vitára kell számítani. (2005) Népszabadság, 2005. október 13.

Szilvássy, J. (2005) *Elvetették a pozitív megkülönböztetést Szlovákiában.* Népszabadság, 2005. október 21. Stavenhagen, R. (1996) *Ethnic Conflicts and the Nation-State.*

Basingstoke: Macmillan

Prásil, J. (2005) *Bosnia to join the EU,* CafeBabel, Praha - 25.11.2005

Proposal for the Draft Constitution of Serbia by VMSZ (2006) (Vajdasági Magyar Szövetség, Hungarian Association of Vojvodina)

Thornberry, P., (1997) *Contemporary Legal Standards on Minority Rights.* MRG (eds.) World Directory of Minorities, London

Peter Korchnak, Images of Yugoslavia: Past and Present

A háború utáni években a volt jugoszláv államok (főként Jugoszlávia, Szerbia-Montenegró és Szerbia, valamint Horvátország) vezető elit rétege új utat keresett az új rend legitimálására, amellyel helyettesíthetik a régit. E „köztes ideológia” középpontjában a karizmatikus forradalmi hatóság/vezetés a Nagy Vezető személyében testesedett meg. Új rendjük fenntartásának érdekében az új vezető és pártja a karizmatikus erőt hagyományos értékekkel, szimbólumokkal és mítoszokkal kombinálták saját ideológiájuk kialakításához, míg mindezt a jogi-normatív rend köntösében tálták. (Weber uralom típusai.) Az ideológia azon elemeit hangsúlyozták ki, melyek leginkább megfeleltek a tömegek igényeinek.

Maleševic ideológia definíciója: azon eszmék és gyakorlati megoldások csoportja, mely bármilyen politikailag motivált vagy cselekvés-orientált és a társadalom szervezésének mikéntjére utal, jelen van minden államban mint lényeges diszkurzív valóság, mely a hatalmi elit számára a legitimáció alapvető forrását nyújtja. Ezekben az országokban az *ideológia két szintje* különböztethető meg:

- normatív vagy hivatalos ideológia: az uralkodó párt közleményeiben jelenik meg; a társadalom végső fejlődési céljait fogalmazza meg, univerzalista, absztrakt nyelven megfogalmazott szándékok, a politikai elit köreire jellemző, s legitimációjuk megerősítésére, öngazolására alkalmazzák.
- Operatív ideológia: tömegsajtó és az oktatási rendszeren keresztül terjed, hagyományos terminológia, szimbolizmus.

Ezek a nacionalizmus egy fajtáját adják, Maleševic szerint ez az egyetemes nacionalizmus a modern államok legfőbb legitimáló ideológiája. A legitimáció fogalmába belefér az ideológiai agymosás, választási manipuláció, rendőrségi elnyomás – mindezeket a külső fenyegetések elleni állami túlélés nevében használják, amihez még hozzájárul a hagyományos társadalmi hierarchia és az erős vezetők elfogadása, elfogadtatása is. A második Jugoszlávia az operatív ideológia egyik példája.

Djokic

Jugoszlávizmus – különböző jelentéssel bír az egyes jugoszláv népek, vezetők és társadalmi csoportok között. Lehet integracionista ideológia a kizáró elvű nacionalizmusok felülírására avgy akár egy átfogó etnikai identitás, mely egybegyűjti a létező etnikumokat. A jugoszláv eszme az 1830-as években született meg a horvát

értelmiség körében. A Jugoszláv államban viszont elő-előtűntek az etnikai nacionalizmusok a közös állam ellenében. Kétféle jugoszlávizmusról beszélhetünk az első világháborút megelőzően.

1. Tito

2. Kardelj (államellenes, a tagállamok nacionalizmusát hívta elő)

Jugoszlávizmus a jugoszláv állam megteremtése mögötti értelmiségi eszme volt, benne Ljubinka Trgovcevic szerint számos keresztény elem volt.

Valójában mi küzdötte le a jugoszlávizmus eszméjét? Többek szerint elsősorban a tagállamok nacionalizmusa.

A jugoszlávizmus akadémiai olvasata: történeti megközelítésű, mely az etnikai koncepciót ideológiaivá emeli. Az ideológia elemei: inkluzív, polgári ideológia.

Vjekoslav Perica, Balkan Ghosts

Jugoszlávizmus = a testvériség és egység polgári vallása. Perica megközelítése szerint a jugoszláv vallás egy olyan politikátörténeti fogalom, mellyel számolnunk kell. A nacionalizmus és vallás ugyanannak az éremnek a két oldala, egyfajta polgári vallás, mely egyesíti magában a vallási és a szekuláris nemzeti szimbólumokat, rituálékat, mítoszokat egy közös patrióta nemzetben. A vallási intézményeknek nagy befolyása van a nemzetformálásra és a politikai legitimációra Jugoszláviában. Közben hozzájárultak saját népük felépítéséhez a jugoszláv időkben, és a nemzetek közötti harmónia leépítéséhez is. A nemzeti és vallási összetartás, összhang az egyes tagállamokban volt a az állam instabilitásának fő okozója. Több mint a politikai propaganda eszköze, az egyház önálló érdekcsoportként jelenik meg, céljuk országos szintű vallási monopólium kiterjesztése, vagyis, hogy nemzeti egyházként legyenek intézményesítve nemzeti alapon szervezett nemzetállamokban. A vallási hierarchia és a szekuláris kormány egymást legitimálja és biztosítja a nemzetállam túlélését. Ezt a jelenséget *etnoklerikalizmusnak* nevezik, amely ideológia magába integrálja mind a szekuláris politikai, mind az egyházi elemeket:

- szerb ortodox egyház
- horvát katolicizmus
- bosnyák iszlámizmus

Az egyházak különféle rituálékkal, ünnepekkel erősítették a nemzeti identitást, a történelmet mitikus narratívával helyettesítve. A jugoszláv nemzeti egyházak képviselői azon dolgoztak, hogy aláaknázzák a közös állam legitimációját. De hozzá kell tenni, hogy az egyházak csak Jugoszlávia megszűnésével emelkedtek az állami legitimáció központi

elemévé. Így inentől az állam – nemzet – egyház egymástól elválaszthatatlan, egymáshoz közelít/kongruál a nemzeti, etnikai és vallási identitás, emly központi eleme a poszt-jugoszláv nacionalizmusnak – ez az etnoklerikalizmus.

Diane Johnstone

Nézete szerint a jugoszláv NATO-beavatkozást az USA arra használta, hogy világgazdasági dominanciáját fegyveres eszközökkel érje el. A beavatkozás indokai, felelősség a jugoszláv háborúk iránt, büntetőjogi igazságérzet, a nacionalizmus különböző formái Jugoszláviában, Németország szerepe, Koszovó esete, jugoszláv események globális kontextusban. Kollektív elképzelés alakult ki a háborúval kapcsolatban, amit mind a média, mind a politikusok megerősítettek, hogy igazolják és előmozdítsák az amerikai hegemonikus törekvéseket. A nyugati propaganda az eseményeket ortodox-ellenes interpretációban tálalta. A szerb média és a politikusok pedig démonizálták a nemzetközi közösséget, az EU-t, különösen ezen belül Németországot (1990 utáni politikája miatt, amely szerintük a náci birodalmi Németország folytatása volt), a médiát, azokat a politikusokat, melyeknek befolyásos támogatóik voltak, a nemzetközi és nemkormányzati szervezeteket, különösen azokat, melyeket Németország szponzorált, a diaszpóra lobbit, emigráns köröket (izraeli, albán, horvát, hercegovinai, bosnyák muszlim, PR cégeket, a Vatikánt és még a Habsburgokat is, Horvátország várható jövőbeli uralkodóit).

Pártrendszerek és állami kisebbségpolitika

Albánia

1990 és 1992 között Albánia véget vetett a 46 évig tartó kommunista uralomnak és átalakult pluralista demokráciává. Az átalakulás során a politikai vezetésnek meg kellett küzdenie a magas munkanélküliséggel, az országos méretű korrupcióval, az elhanyagolt infrastruktúrával, az erős szervezett bűnszövetkezetekkel, és erős politikai ellenfelekkel. Első demokratikus választását 1991-ben tartotta. Az országos méretű piramis játékok sora veszélybe sodorta az egész ország gazdaságát 1997-ben. 2005-ben a Demokrata Párt nyerte a választásokat szövetségeseivel, legfőbb céljának a szervezett bűnözés és a korrupció visszaszorítása volt. Bár a demokratikus fejlődés útjára lépett, Albánia még ma is Európa egyik legszegényebb országa a nagyméretű feketegazdaság, valamint az elégtelen energiaellátás és szállítás lehetőségei miatt. NATO és EU csatlakozásra vár. Több fegyveres csapata állomásozik Irakban és Afganisztánban.

Függetlenség: 1912. november 28. – az Ottomán Birodalomtól

Alkotmány: 1998. november 22.

Főváros: Tirana

Államfő: Bamir Topi elnök (2007)

Miniszterelnök: Sali Berisha (2005)

Elnökválasztás 5 évente a Népgyűlés választja

Parlament: egykamarás, 4 évente

Neve: Kuvendi

140 mandátum (100 többségi, 40 listás)

Két nagyobb párt, három kisebb, 19 apró

Demokrata Párt (Sali Berisha)

Szocialista Párt (Edi Rama)

Republikánus Párt (Fatmir Mediu)

Valamint agrár-környezetvédelmi, keresztény-demokrata, kommunista, demokrata szövetség, törvényesség mozgalom, liberális egység, nemzeti front, új demokrata, nemzeti egység, megújult demokrata, szociál-demokrata, integrációért társadalmi mozgalom, emberi jogi unió pártok.

Az EU integráció hatására az albán állam kisebbségi bizottságot állított fel, mely hasonló jogkörökkel rendelkezik, mint a magyar kisebbségi ombudsman, ezen felül még az integráció előmozdítása is. A bizottság a kormányfő hatáskörébe tartozik, ő határozza meg a létszámát és kisebbségi összetételét. A 2001-es népszámlálás során etnikai kisebbségként határozták meg a görög, macedón és montenegrói közösségeket, míg nyelvi-etnikai kisebbségeknek a romákat és az arománokat. 2004-ben Dél-Albániában már ki kell tenni a görög nyelvű közlekedési táblákat is.

Nemzetközi kisebbségvédelmi kötelezettségek:

1995-ben írták alá az ET kisebbségvédelmi keretegyezményét, 1999-ben ratifikálták, 2000-ben lépett hatályba. Benne elismeri nemzeti kisebbségnek a görög, macedón és montenegrói kisebbségek, nyelvi kisebbségnek a romákat és az arománt. Az ország 2001-es ET jelentése szerint az albán népesség 98%, míg a kisebbség 2%.

Az albán állam azokat a nemzeti kisebbségeket ismeri el, melyek rendelkeznek anyaországgal, és a következő közös jellemzőkkel bírnak: szellemi alkotmány, nyelv, kultúra, szokások és hagyományok, vallás, stb. A roma és aromán kisebbségeket nyelvi kisebbségekként ismeri el.

Görög kisebbség: létszámában a legnagyobb, Görögország határának közelében élnek. Az 1989-es népszámlálás alapján 58.758-an vannak. Többségük Saranda, Delvina és Gjirokastra járásokban él. Az ott élő lakosság 50-70%-a emigrált már Görögországba a rendszerváltást követően. Az albán állam az első világháború után a Nemzetek Szövetsége égisze alatt garantálta először a görög kisebbség számára a kisebbségi jogokat: görög nyelvű iskolák nyitását engedélyezte, melyeket a görög állam finanszírozott. A szocialista rezsim alatt nem érte őket külön diszkrimináció. A rendszerváltást követően megnyíltak a határok, és a gazdasági elmaradottság következtében sokan kivándoroltak Görögországba. Ezt a főként gazdasági motivációjú vándorlást a görög kormány is szorgalmazta, a vízumkérelmek, tartózkodási engedélyek meggyorsításával, munkahely-keresés segítségével, a betelepülők gyermekeinek képzésével, egészségügyi segítségnyújtással. Ezek a kivándorolt görögök nem

adják el tulajdonaikat Albániában, melyek főként a tengerpart közelében található. Sűrűn visszajárnak, Görögországban keresett pénzükből vállalkozásokat nyitnak.

Macedón kisebbség: a Prespa tó környékén koncentrálódnak, az ország dél-keleti csücskében, Macedónia és Görögország határában. Földműveléssel és halászattal foglalkoznak. A rendszerváltás után a kisebbség nem költözött el. Macedóniába járnak át dolgozni, a kis távolságok miatt a nap végén hazamennek albániai otthonaikba. Albánia ismerte el elsőként az új macedón államot.

Montenegrói kisebbség: az ország észak-nyugati részében, a montenegrói határ közelében, Shkorda környékén élnek. Kb. 2000-en voltak 1989-ben, de a rendszerváltás után szinte mind elköltöztek Montenegróba. 600-an visszatértek a jugoszláv háború alatt.

Roma kisebbség: rájuk nem vonatkozott kérdés a népszámlálásban, így nincsenek számukról pontos adatok. A 15. században érkeztek az országba az ottomán terjeszkedés idején. Főként az ország középső és déli részén telepedtek le. Az 1960-as évekig a romák nomád életet éltek, ez ütközött az akkori rendszer elveivel, mezőgazdasági munkára fogták őket. A rendszerváltás után főként Tirana külvárosaiban telepedtek le, vagy ismét nomád életmódot vettek fel, illetve kivándoroltak Görögországba, vagy Macedóniába. Megőrizték nyelvüket, bár Albániában nincs olyan iskola, ahol roma nyelvet oktatnának. Külön diszkrimináció nem éri őket.

Aromán kisebbség: vlachként ismerik őket, ókori nomád nép, a 6. századból, szórványosan élnek, mind városokban, mind vidéken. A múlt században érkezett szintén egy aromán csoport Görögországból, a Pindus hegység környékéről. Ezek a Kutzovlachok, vagy Szarakacénok. Az 1950-es évekig nomádok voltak, de az állami kényszer hatására letelepedtek, mezőgazdasági munkát kezdtek folytatni. Először 1950-ben számlálták meg őket, ekkor 2381-en voltak. 1955-ben már 4249-en. Később a népszámlálási kérdésekből kimaradtak. Az 1990-es években több szövetséget, civil szervezetet alapítottak nyelvük, kultúrájuk megőrzésére. Van egy havipaljuk, mely albán és aromán nyelven is megjelenik. Nagyrészt integrálódtak az albán társadalomba, számos vlach található magasabb állami pozícióban, üzleti életben. Nagy részük Görögországba emigrált, hosszú távú tartózkodási engedélyt kapnak a görög kormánytól. Nyelvi képzésüket a román és a görög állam finanszírozza.

Képviselő: a görögök 1991-ben létrehozták Omonia nevű politikai szervezetüket, mely bekerült az első, 1991-es választások alkalmával a parlamentbe, 5 mandátumot szerzett a 250-ból. 1992-ben új alkotmány, új választások és új párt-törvény: 140 képviselő: új párt: benne görögök, egyéb kisebbségek és albánok – Emberi Jogi Unió párt, 1992-ben 1 mandátumot nyert, 1996-ban 2-t. 1997-ben 155 mandátumból 4-et nyert és részese volt a kormánykoalíciónak. 1997-es választáson Emberi Jogi Unió 4-et, más nemzeti kisebbségi még 3 mandátumot nyert, más albán politikai pártban. Miniszteri pozíciókat is kaptak, azt nem tudni, mennyit. A helyi választásokon görög képviselők sok helyet nyertek, a többi kisebbségről nincs szó.

Görög kisebbségnek már 1945 óta van görög nyelvű újságja, a többinek is van későbből. Nincs külön tv-jük, vagy rádiójuk, de a közszolgálati tv sugároz közleményeket, mely a kisebbségeket érinti, valamint több regionális rádió sugároz több órás görög nyelvű műsorokat. Több görög, macedón és montenegrói adó fogható Albániában.

A koszovói válság idején 2700 koszovói érkezett Albániába, a nemzetközi sajtó helytelenül állította, hogy a kivándorolt görög nemzeti kisebbségek lakóházaiba telepítették őket.

Bilaterális egyezmény: albán-görög jószomszédsági, 1996: benne az albániai görög kisebbségek védelméről, a görög nyelv tanításáról Albániában, görög nemzetiségi tanárok képzéséről Görögországban, diákcsere programokról, görög nyelv tanítása a Tirana Egyetemen, valamint albán nyelv tanítása a Ioannina Egyetemen. Macedóniával kishatárátkelős egyezmény többek között a macedón kisebbség számára. Kishatárátlépő egyezményt Görögország nem írt alá.

Bulgária

A bolgárok közép-ázsiai török népcsoportként tűntek fel a szláv népesség között a 7. században, ekkor alkották meg az első bolgár államot. Sokat harcolt a Bizánci Birodalommal, hogy biztosíthassa határait a Balkánon. A 14. század végére bekebelezte az ottomán Birodalom. Észak-Bulgária már 1878-ban független lett, Bulgária egésze azonban csak 1908-ban nyerte el teljes függetlenségét. A világháborúkban a vesztes oldalon harcolt, ezt követően a szovjet blokkba került és 1946-ban létrehozta a Bolgár Népköztársaságot. A kommunista

rezsim 1990-ben ért véget, amikor Bulgáriában megtartották a második világháború óta első szabad többpárti választásokat. 2004-ben csatlakozott a NATO-hoz, 2007-ben az EU-hoz.

Függetlenség: 1878, 1908 – Ottomán Birodalomtól

Alkotmány: 1991 július

Főváros: Sofia

Államfő: Georgi Parvanov elnök (2002) 5 évente, népszavazással

Miniszterelnök: Sergei Stanishev (2005)

Parlament: egykamarás, 240 mandátum, többségi elvű, 4 évente

7 párt, 4 független

Legnagyobb pártok:

Bolgár szocialista párt (Sergei Stanishev)

II. Simeon Nemzeti Mozgalma (Simeon Saxe-Coburg-Gotha)

Jogok és Szabadságok mozgalma (Ahmed Dogan) 12.7%

Attak Nemzeti Unió

Már 1913-ban kötött kétoldalú megállapodást Bulgária és Törökország. A két világháború között a törökök sajátos autonómiát élveztek. Már ekkor bekerülhettek a bolgár parlamentbe. A kisebbségi nyelvű képzés magániskolákban folyt, egészen középiskolai szintig. De csak nagyon kevesek számára adatott meg. 1934-ben nagymértékű bulgarizáció indult meg: megváltoztatták a török nevű városok nevét, betiltottak nemzetiségekhez köthető civil szervezeteket (sport, szabadidő is), újságokat. 1944-ig számos kísérlet történt a bolgár muszlimok és romák keresztény hitre kényszerítésére, nevük keresztény névre cserélésére. A legintenzívebb ilyen jellegű akció 1912-23 között zajlott le. A két világ háború között szünetelt, majd 1942-44 között ismét elterjedt. Az októberi forradalom után sok orosz emigrált Bulgáriába. (50 ezer, 1922) Az 1919-22 közötti zajló görög-török háború, mely a törökök győzelmével zárult, sok örmény menekültet indított Bulgária felé. (36 ezer, 1926) A második világháború alatt több olyan törvényt hoztak, mely korlátozta a zsidók állampolgári jogait. A második világháború után a marxi ideológia a törökkel szembeni bizalmatlansággal párosult. 1950-51-ben 155 ezer törököt deportáltak Törökországba, helyükre bolgárokat telepítettek a Kommunista Párt Politbüroja alapján. 1971-ben az alkotmány szövegéből kivették a nemzeti kisebbség kifejezést és a következővel helyettesítették: „nem bolgár

származású állampolgárok”. Már az 1947-es alkotmány kimondta, hogy nem lehet vallási alapon pártot alapítani. 1944-ben 32 ezer zsidó emigrált Izraelbe, 1946-ban 5 ezer örmény emigrált Örményországba, majd 1965-68 között az USA-ba szintén 5 ezer. Arról nincs adat, hogy hány fehér-oroszt deportáltak a Szovjetunióba. Államosították a kisebbségi iskolákat. A Kommunista Párt az 1940es és 1950es években a Kommunista Internacionálét imitálva bátorította a macedón identitást. Az 1946-os és 1956-os népszámlálások alkalmával elrendelte a macedón származás megvallásának kényszerét, aminek következtében mintegy 200 ezren vallották magukat macedónnak. A törökök számára 1951-ben, szintén a Kommunista párt jóvoltából kisebbségi képzési ösztöndíjakat, kisebbségi kvótákat vezettek be az iskolákban, több kisebbségi újságot, kisebbségi kulturális intézményt az állam finanszírozott. Bár a kommunista rezsim kis mértékben támogatta a kisebbségi identitást, teljes mértékben represszív volt a vallási kisebbségekkel szemben. Csak a három, állam által elismert vallás működhetett az országban, a bolgár keleti ortodox, a muszlim és az izraelita. A katolikusok és protesztánsok működését korlátozták, több koholt pert indítottak egyházi vezetőik ellen, akiket kivégeztek vagy bebörtönöztek. 1956-ban lett a Kommunista Párt vezetője Todor Zsivkov, ő egészen 1989-ig volt hatalmon. Ezután a török iskolákat egyesítették a bolgár iskolákkal. 1967-től a bulgarizáció és a török kultúra korlátozása még intenzívebbé vált. Bulgária és Törökország 1968-ban kétoldalú emigrációs egyezményt írt alá, 1968-78 között 130 ezer török vándorolt ki Törökországba. A romák asszimilálása is kormányzati program volt, mint általában más kommunista országokban is. A legdurvább időszak 1984-89 között folyt: kényszerített névváltoztatások, ezeket deportáltak, börtönöztek be, vertek meg. Százakat zártak be a Belene koncentrációs táborba. Muszlim temetőket kereszteltek át. Kórházi jelentéseket semmisítettek meg, melyek török nevű emberekről szóltak. Közterületen tilos volt törökül beszélni. Állami listát adtak ki bolgár keresztnevekről, a török szülők csak e listákról választhattak újszülött gyermekeik számára. Emiatt tömeges emigráció következett az 1989-es határnyitás után, 370 ezer török ment el. Egy részük azóta már visszatért Bulgáriába. A rendszerváltás után azonnal megadták a lehetőséget a törökök számára, hogy visszavegyék régi neveiket, még 1989-ben. 1991-re rehabilitálták a kisebbségi alapon bebörtönzötteket. Anyagi kompenzációt is kaptak. 1994 óta kisebbségügyi miniszter is van. Az első roma párt 1989-ben alakult, az első szabad választásokból azonban kitiltották, mivel etnikai alapú. 1997-től a helyi bíróságok figyelmen kívül kezdték hagyni az alkotmányt, hogy a romák bejegyezhesék szervezeteiket. Ma már 23 nagyobb roma szervezet van, a legnagyobb a Szabad Bulgária, melyet a roma vajda, Kiro Cár vezet. Ezek nem szoktak bekerülni a parlamentbe, de roma képviselők Simeon pártjában és a szocialisták listáján is be

szokott kerülni 1-1. A helyi választásokon már nyertek el polgármesteri helyeket, számos képviselői helyet. A nem roma pártok általában nem foglalkoznak roma kérdésekkel.

ENSZ 2001: A romákat, roma diákokat szegregáció és diszkrimináció éri a képzési rendszerben.

Görögország

Görögország 1829-ben nyerte el függetlenségét az ottomán Birodalom alól. A 19. század második felében és a 20. század első felében növelte területeit a göröglakta szigetekkel. A második világháború alatt (1940) megszállta Olaszország, majd Németország elfoglalta 1941-44-ig. Ezután polgárháború tört ki a király hívei és a lázadó kommunisták között, utóbbiakat legyőzte 1949-ben, majd az ország csatlakozott a NATO-hoz 1952-ben. A jobboldali junta 1967-ben arra kényszerítette a királyt, hogy elhagyja az országot. 1974-ben újra tarthattak demokratikus választásokat, a monarchia átalakult parlamentáris demokráciává. 1981-ben csatlakozott az Európai Közösséghez, 2001-ben az euró övezethez.

Függetlenség: 1829 – Ottomán Birodalomtól

Alkotmány: 1975. június, módosítások 1986, 2001

Főváros: Atén

Államfő: Karolos Papoulias (2005) parlament választja 5 évre

Miniszterelnök: Kostas Karamanlis (2004)

Parlament: egykamarás, 300 mandátum, többségi elvű, 4 évre, 3% küszöb

Legutóbbi választás: 2007, két nagy párt

Új demokrácia (konzervatív) Kostas Karamanlis

Pánhellén szocialista mozgalom PASOK (Yiorgos Papandreou)

ENSZ Riport 1993

Az általános iskolában van török nyelvű oktatás Nyugat-Trákiában.

Ensz riport 2004

Az ország 11 milliós lakosságából 1 millió nem görög származású. Ebből 150 ezer nyugat-trákiai török, valamint a több százezres macedón kisebbség. A kisebbségi iskolák nagyon rossz minőségűek, beleszólnak a muftik kinevezésébe és megtagadnak állampolgárságot.

ENSZ Riport 2001

Már aláírta, de még nem ratifikálta az ET Kisebbségvédelmi Keretegyezményét. Kisebbségi csoportok képviselői részt vehetnek a nemzeti és helyi döntéshozásban. Viszont csak a Nyugat-Trákiai muszlim közösségeket ismeri el, a muszlim török, pomák és roma csoportokat. Nincs többnyelvű képzési programja, nincs kisebbségi statisztikája.

ENSZ riport 2005

Már nem szól bele az állam a muszlim vallási vezetők választásába.

Szerbia

A Szerb-Horvát-Szlovén királyságot 1918-ban hozták létre, a formáció nevét 1929-ben Jugoszláviára változtatták. Számos paramilitáris csoport működött a Náci Németország által megszállt Jugoszlávia területén 1941-45 között, de nemcsak a megszállókkal, hanem nemzetiségi ellenfelekkel egyaránt harcoltak. A partizán Josip Tito vezette és egyesítette a politikai és fegyveres mozgalmat, és az ország feletti uralomra tett szert, mikor 1945-ben mind a Nácikat, mind a horvát szeparatistákat legyőzte. Bár Tito kormánya szocialista volt, mégis sikerült lavíroznia évtizedeken keresztül a Varsói Szerződés államai és a Nyugat között. 1980-ban halt meg. Slobodan Milosevic 1989-ben lett a szerb tagköztársaság elnöke, és ultranacionalista intézkedései a szerb dominancia irányában Jugoszlávia etnikai vonal menti erőszakos felbomlásához vezetett. 1991-ben Horvátország, Szlovénia és Macedónia nyilvánította ki függetlenségét, Bosznia 1992-ben. A fennmaradó Szerbia és Montenegró Jugoszláv Föderális Köztársasággá alakult. 1992 áprilisában a Milisevic által vezetett Szerbia meghirdette a szerbek fegyveres úton való egysítését a szomszédos országok megtámadásával, melynek célja a Nagy Szerbia létrehozása volt. Emiatt az ENSZ megvonta Szerbiától ENSZ-tagságát, Szerbia azonban folytatta eredménytelen küzdelmét az 1995-ös Daytoni Békemegállapodásig. Milosevic megőrizte uralmát Szerbiában, 1997-ben elnökké

választották. 1998-ban a korábban autonóm Koszovó tartományban kis létszámú albán felkelés tört ki, amely szerb ellentámadást váltott ki, s az albánok mészárlásához, kiűzéséhez vezetett. Mivel a Milosevic-kormány megtagadta a nemzetközi utasítást a konfliktus békés lezárására, a NATO bombatámadást intézett Szerbiára 1999 tavaszán, melynek következtében a szerb fegyveres erők kivonultak Koszovó területéről. Az ENSZ 1244-es határozata értelmében 1999 júniusában a NATO vezette KFOR vette át az irányítást Koszovóban a rend és a biztonság megteremtésére az etnikai közösségek között, létrehozta a Koszovói ENSZ Adminisztratív Missziót (UNMIK), hogy megerősítse az önkormányzati intézményeket, valamint Koszovó végleges státuszának kérdését nem kötötte meghatározott időponthoz. 2001-ben az UNMIK közzétette azt az alkotmányos keretet, mely lehetővé tette Koszovó számára önkormányzati intézmények létrehozását, és az első parlamenti választás megtartását. 2000-ben változás történt Szerbiában, hiszen Milosevicet leváltotta Vojislav Kostunica. A demokrata reformista pártok széles koalíciója nyerte a parlamenti választásokat, szintén 2000-ben. Az új kormány 2001-ben elfogta Milosevicet és a Hágai Nemzetközi Bíróság elé állították, emberiség elleni bűntettekkel vádolva őt. Milosevic 2006 márciusában halt meg, mielőtt tárgyalása befejeződött volna. Az országot 2001-ben az ENSZ ismét tagjává fogadta. 2003-ben a Jugoszláv Föderális Köztársaság Szerbia-Montenegróvá, egy gyengébb unióvá alakult át. 2004-ben az erőszakos összecsapások Koszovóban azt eredményezték, hogy megindultak a nemzetközi tárgyalások Koszovó végső státuszáról 2006 januárjában. 2006 júniusában Montenegró kihirdette függetlenségét Szerbiától. 2006 októberében Szerbia parlamentje új alkotmányt fogadott el. 2007 januárjában újabb választásokat tartottak, melyen 81 mandátummal a Szerb Radikális párt lett a legnagyobb párt, május 15-én azonban széles demokrata koalíció alakult meg (Tadic féle Demokrata Párt, Kostunica féle Szerb Demokrata Párt és G17 Plusz 13 fővel, akiket kívülről 3 kisebbségi képviselő támogat). Májusban Házelnökké szavatták Nikolicot, a Szerb Radikális Párt elnökét, de a nemzetközi és hazai nyomás hatására lemondatták.

Függetlenség: 2006. június 6.

Alkotmány: 2006. november

Főváros: Belgrád

Államfő: Boris Tadic (2004) közvetlenül 5 évre

Miniszterelnök: Vojislav Kostunica (2007)

2007-ben új választások!! Az új alkotmány miatt.

Parlament: 250 mandátum, közvetlenül 4 évre

Nagyobb pártok:

Szerb Radikális Párt (Vojislav Seselj – épp Hágában tartózkodik), Tomislav Nikolic

Szerb demokrata párt (Vojislav Kostunica)

Új Szerbia (Velimir Ilic)

G17 Plusz

Vajdasági Magyar szövetség 3

2 Roma Párt 1-1 mandátum

Az új, 2007-es (januári) választások alkalmával kisebbségi pártok is bejutottak a szerb parlamentbe. A Magyar Vajdasági Szövetség 3 mandátumot nyert, a bosnyák kisebbségi párt 2-t, mindkét roma párt egyet-egyet, végül az albán kisebbségi párt 1-et. Az új kormánykoalíció demokrata, szocialista és liberál-demokrata erőkből áll össze. Az előző, 2004-es választásokon nem került be egyetlen kisebbségi párt sem a parlamentbe az 5%-os küszöb miatt. A hét kisebbséget tömörítő Hét Nép Tanácsa már 2004-ben szorgalmazta az alkotmánymódosítást, mely lehetővé tenné a kisebbségek számára is a parlamentbe való bejutást. Valamint a Nemzeti Kisebbségek és Emberi Jogok Minisztériumának felállítását és a miniszter személyére javaslatot tenni kérték. Már ekkor is voltak kisebbségi képviselők a parlamentben, de nem közvetlenül kisebbségiként kerültek be, hanem az országos pártok listáin, számukról nincs adat. A kisebbségek a lakosság közel 30%-át teszik a kisebbségek szerint, ezért méltánytalan, hogy nincs biztosított parlamenti képviseletük. 2004-ben a magyar és bosnyák pártok koalícióban indultak, mégsem jutottak be az 5%-os küszöb miatt. Az Európa-párti pártok ígéretet tettek a helyzet megoldására, és vannak kisebbségi képviselőik is a parlamentben, a kisebbségek azonban a pozitív diszkriminációt, a kisebbségek közvetlen képviseletét szorgalmazzák, minden kisebbségi csoport számára. A probléma amiatt alakult ki, hogy a kisebbségeket megosztja a pártkötődés. Nem minden bosnyák csatlakozott például a tolerancia koalícióhoz: a Demokrata Párt 2 mandátumot is adott a bosnyákoknak támogatásukért. 2004-ben azonban a Szerb radikális Párt is bejutott a parlamentbe, amely megnehezítette a kisebbségek érdekérvényesítését. Már 2002-ben is létezett a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Minisztériuma. A román-szerb kisebbségi viszony baráti, a román kisebbség főként a Vajdaságban él, míg szerbek főként a Bánátban. 2006-ban a macedón, szerb és horvát államfők a kisebbségek jogainak kölcsönös rendezéséről tárgyalt.

Nemzetközi szervezetekhez való kötődés:

Szerbia 2007 november 12-ig látja el az ET elnöki tisztét. Tőle Szlovákia veszi át az elnökséget. 1998-ban ratifikálta a kisebbségi keretegyezményt. Nem foglalkozik Koszovóval. Legutolsó ET jelentés 2002-ből származik: ekkor a következő kisebbségeket nevesíti: albán, bosnyák/muszlim, bolgár, bunyevác, horvát, magyar, német, román, ruszin, roma, szlovák, ukrán, vlach.

Koszovó

Elnök: Fatmir Sejdiu (2006) parlament választja 3 évre

Miniszterelnök: Agim Ceku (2006)

Több minisztérium feje az UNMIK

Parlament: egykamarás, 120 mandátum, 100 többségi, 20 kisebbségi listás, 3 évre

Nagyobb pártok:

Koszovói Demokratikus Liga (Fatmir Sejdiu)

Koszovói demokratikus párt

Koszovó jövőjéért szövetség

Szerb lista Koszovó és Metohijáért

Koszovói Egyesült Roma párt

Koszovói demokratikus török párt

Koszovó nem-szerb kisebbségei nem foglalkoznak a státuszkérdéssel, a bosnyák, török, goráni, egyiptomi, roma és askáli kisebbségi csoportok inkább gazdasági és biztonsági kérdések miatt aggódnak. Nem számítva a szerbeket, a társadalom 5,1%-át teszik ki. Személyi alapú jogaik vannak, van újságjuk a bosnyákoknak, de pl. a roma gyerekek nagy része nem mehet iskolába, mert nincs iskola a környékükön. A Koszovó státuszáról folyó tárgyalások pedig nem foglalkoznak a kisebbségekkel. 2006-ban, az előző kormányban még volt egy szerb miniszter, aki a visszatérésekért felelt, ő volt az egyetlen szerb képviselő a koszovó parlamentben és ő sem látta el tisztségét.

Montenegró

A Montenegró nevet a 15. században kezdték használni, mikor a Crnojevic dinasztia kezdte uralni a szerb Zeta tartományt; sok évszázadon át képes volt megőrizni függetlenségét az Ottomán Birodalomtól. A 16-19. század között püspöki hercegségek uralták, melyeket 1852-ben szekularizáltak. Az 1878-as Berliini Kongresszus nyomán lett először független, de 1918-ban, a „Podgoricai Gyűlés” döntése értelmében menesztették Miklós királyt, és Szerbia bekebelezte. Az első világháború után Montenegró a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett, mely 1929-ben Jugoszláviává alakult át. 1941-ben olasz Protekturátus lesz. E különállásnak köszönhetően a második világháború után a Szocialista Federatív Jugoszláv Köztársaság tagállama lett, mikor ez felbomlott 1992-ben, Szerbiával közös föderációt alkotott először Jugoszláv Föderális Köztársaságként, majd 2003-ban egy gyengébb unióban Szerbia-Montenegróként. 2006 májusában népszavazást tartottak függetlenségükről, mely elérte az EU által meghatározott 55%-ot, s így 2006 júniusában függetlenné is vált az ország.

Függetlenség: 2006. június, első függetlenség 1878

Alkotmány: 1992. október, de 2007-ben új alkotmánytervezetet vittek a parlament elé

Főváros: Podgorica

Államfő: Filip Vujanovic elnök (2003), közvetlenül 5 évre

Miniszterelnök: Zeljko Sturanovic (2006)

Parlament: egykamarás, 81 mandátum, (2006-ig 74 fő volt), többségi szavazással 4 évre

Pártok:

Európai Montenegró Coalíció 40,6%

Szerb Lista 15,3%

Szerbeket is magába foglaló Koalíció 14,8%

Változásokért Mozgalom 13,9%

Liberálisok és bosnyákok 3,8%

Albán kisebbségi pártok

Első ET jelentését 2007-ben tette, a függetlenség első napjaiban ratifikálta a kisebbségvédelmi keretegyezményt. Az alkotmány nemzeti és etnikai csoportok terminológiát használja, míg a kisebbségi törvény a kisebbségek terminológiát használja, ezért ezután az alkotmány lesz mérvadó a kérdésben.

Működik az Emberi Jogok és Kisebbségek Védelmének Minisztériuma, valamint a Nemzeti Roma Integráció Évtizedének Koordinátori Hivatala.

1992-1997 között több emberi jogi és kisebbségek elleni erőszak történt muszlimok ellen, etnikai tisztogatás Bukovicában, Boszniai menekültek deportálása, a Demokrata Akció Párt elleni politikai perek, romák kiűzése Danilovgradból, munkahelyi diszkrimináció.

Függetlenedési népszavazás 2006. május 21-én 86%-os volt, 55,5%-os többséggel döntöttek a függetlenség mellett. Utolsó népszámlálás 2003, roma kategória nem volt benne, valamint dupla kategóriák szerepeltek: bosnyák/muszlim, szerb/montenegrói, montenegrói/muszlim

Népcsoport	1991	2003
Montenegrói	61,86%	43,16%
Szerb	9,34%	31,99%
Bosnyák	-	7,77%
Albán	6,57%	5,03%
Muszlim	14,57%	3,97%
Horvát	1%	1%

Kb. 3000 roma él az országban. Érdekes, hogy 63,49% beszél szerbül, 21,96% beszél montenegróiuul. Az 1999-es NATO beavatkozás idején 130 ezer menekült érkezett az országba, a teljes lakosság 20%-a, ma 24 ezren vannak.

Intézményi kisebbségvédelem:

- A Nemzeti és Etnikai Csoportok Jogai Védelmének Köztársasági Tanácsa (etnikai, kulturális, nyelvi, vallási identitás védelme, előmozdítása). A köztársasági elnök vezeti, tagjai politikusok, vallási vezetők, kisebbségi értelmiségiek, nincs intézményes hatásköre, ritkán üléseznek, nincs nagy hatása az állami kisebbségvédelemre.
- Emberi Jogok és Szabadságok Tanácsa döntéselőkészítő parlamenti bizottság
- Emberi Jogok és Kisebbségek Védelmének Minisztériuma

Biztosított az anyanyelv tanulása egészen egyetemi szintig, a Nemzeti Műsorszolgáltató Tanácsba delegálják az összes kisebbség képviselőit, közvélemény kutatások szerint

távolodnak a nemzetiségek egymástól, különösen a romáktól és az albánoktól, ami erőszakos konfliktusokkal is jár.

A kisebbségi törvény szerint minden kisebbség alapíthat önkormányzatot, az önkormányzatok tagjai szerepelnek a parlament kisebbségi listáján és a kormány is e listáról választ minisztereket, vagy kisebbségi többségű városok polgármesterei közül, vagy kisebbségi pártok elnökei közül.

Kisebbségi pártok:

Bosnyák párt

Albán - montenegrói demokratikus liga, albán demokrata unió, albán alternativa, Forca, demokratikus prosperitás párt.

Muszlim – muszlim anya montenegróban

Horvát – több párt, köztük 1 nacionalista: a horvát civil kezdeményezés

Roma – inkább civil szervezeteik vannak

A parlamentben 81 képviselő van, 5 albán (6,17%), 8 bosnyák (9,88%), 2 horvát (2,47%), 1 muszlim (1,23%). Az albán képviselők közül három nemzeti párt képviselője, 2 bosnyák képviselő jött nemzeti pártból, 1 horvát listás, egy a nacionalista horvát civil kezdeményezés képviselője, muszlim képviselő a listáról került be. A parlament alelnöke bosnyák, a 17 minisztériumból 2-t kisebbségi képviselő lát el, míg 1-et montenegrói iszlám.

Bosznia Hercegovina

1991 októberében kiáltotta ki szuverenitását, s 1992 márciusában függetlenségét Jugoszláviától egy olyan népszavazás után, melyet a szerb lakosság bojkottált. A boszniai szerbek fegyvert fogtak, hogy elszakadjanak Boszniától és az etnikai határok mentén egyesüljenek a Nagy Szerbiában Szerbiával és Montenegróval. 1994 márciusában a bosnyákok kiegyeztek a horvátokkal, s együtt támadták a szerbeket. 1995 november 21-én az Ohio-i Daytonában aláírták a békemegállapodást az etnikai vonalak mentén kitörő polgárháború megállítására. A végső megállapodást végül Párizsban írták alá december 15-én. A Daytoni Megállapodás meghúzta Bosznia-Hercegovina nemzetközi határait, és egy multietnikus, demokratikus kormányzatot bízott meg a külpolitikai, diplomáciai és pénzügyi vezetéssel. Az államon belül két Entitást ismert el, melyek nagyjából egyenlő méretűek: a Bosnyák-Horvát Föderációt és a Szerb Köztársaságot, mindkét Entitás komoly kormányzati hatáskört kapott. Mellettük még Brcko Megye/Járás nemzetközi felügyelet alatt áll. Létrehozták az ENSZ Főmegbízott Hivatalát, mely ellenőrzi a társadalmi átalakulás folyamatát. 1995-1996-ban a NATO-vezette 60000 IFOR békefenntartó erő állomásozott az ország területén a megállapodás szerinti lefegyverzés végrehajtására és ellenőrzésére. Őket a kisebb SFOR, stabilizációs alakulatok követték a megújuló ellenséges erőszakos cselekmények megakadályozására. Őket az EUFOR váltotta fel 2004-ben, az ő feladatuk a béke és a stabilitás fenntartása. Az EUFOR célja, hogy kivonja katonáit a térségből, 2007-től kezdődően.

Függetlenség: 1992 március 3. – Jugoszláviától

Alkotmány: 1995 december 14, Párizs, de mindkét Entitásnak külön alkotmánya is van.

Főváros: Szarajevó

Elnökség: Zjelko Komsic (2007. július) horvát, másik kettő Nebojsa Radmanovic, szerb, Haris Silajdzic, bosnyák – nyolc havonta váltják egymást, népszavazással 4 évre választják őket

Minisztertanács elnöke: Nikola Spiric (2007. január)

UN Főmegbízott: Paddy Ashdown

Legutóbbi választások: 2006

Bosnyák-Horvát Föderáció elnöke: Borjana Kristo (2007. február), alelnökök Spomenka Micić (2007) és Mirsad Kebo (2007)

Szerb Köztársaság elnöke: Milan Jelic (2006 november)

Parlament: kétkamarás:

Képviselők Háza (Predstavnicki Dom), 42 mandátum 28+14, 4 évente, arányos választás

Népek Háza (Dom Naroda), 15 mandátum 5+5+5, Képviselők Háza delegáltjai hozzák létre.

Nagyobb pártok:

Demokrata Akció Párt (Sulejman Tihic)

BiH-ért Párt (Haris Silajdzic)

Független szociáldemokrata szövetség (Milorad Dodik)

Bosnyák-Horvát parlament: kétkamarás, Képviselők Háza: 98 mandátum, többségi elvű, 4 évente, utolsó 2006, Népek Háza: 58 mandátum: 17 bosnyák, 17 horvát, 17 szerb, 7 egyéb), 2007-ben hozták létre újra;

Nagyobb pártok:

Demokrata Akció Párt (Sulejman Tihic)

BiH-ért Párt (Haris Silajdzic)

Szerb parlament/nemzetgyűlés: 83 mandátum, többségi elvű, 4 évre, utolsó 2006, és a 2002-es alkotmánymódosításnak köszönhetően van egy 23 tagú Népek Tanácsa is, 8 horvát, 8 bosnyák, 8 szerb és 4 egyéb etnikai közösségből

Nagyobb pártok:

Független szociáldemokrata szövetség (Milorad Dodik)

Szerb Demokrata Párt (Mladen Bosic)

Az ország 2003-as ET jelentése szerint az 1991-es népszámlálás idején 43,5% bosnyák, 31,2% szerb és 17,4% horvát élt az ország területén. 5,5% jugoszlávnak, míg 2,4% egyéb nemzetiségűnek vallotta magát. Az egyéb nemzetiségű 17 kisebbséget takar. Főbb vallások: iszlám, ortodox, katolikus, judaizmus.

Az országot 1992-ben ismerték el nemzetközileg. Az 1992-1995 között dúló háborúban 250 ezer halt meg és 17 ezer tűnt el. 2,2 millió lakosnak kellett elhagynia otthonát, vagyis a lakosság közel felének. Közülük 1,2 millió kért menedék a világ több mint 100 országában.

Montenegró (25%) és Horvátország (14%) fogadta be a menekültek 40%-át, rajtuk kívül Németország (28%) és Ausztria (7%) fogadta be a legtöbb menekültet. E négy országba került a menekültek 74%-a. Sokan nem tértek vissza háború előtti lakóhelyükre. Németországból a menekültek 60%-a visszatért, a német kormány kényszerítő ereje hatására. A népesség 2001 után: 48,3% bosnyák, 15,4% horvát, 34% szerb. 2003-ig 985 ezer menekült és hontalan tért vissza Bosznia Hercegovinába.

Emberi Jogi és Menekültügyi Minisztérium. Emberi Jogi Ombudsman Hivatal: 1 bosnyák, 1 szerb, 1 horvát ombudsman, (törvény:2000) 2003-ig az EBESZ nevezett ki ombudsmant. 2004-től hivatalban a legutolsók, föderális szinten, de mindkét entitásban szintén 3-3 ombudman. 2003: kisebbségvédelmi törvény, ami a többi kisebbségekre is kiterjed: montenegrói, roma, albán, ukrán, szlovén, macedón, magyar, olasz, cseh, lengyel, német, zsidó, orosz, szlovák, török, román, ruszin, összesen kb. 30 ezer 1991-ben. Ma már úgy tudják, hogy kb. 50 ezer roma él BiH-ben, csak korábban muszlimnak, ma már bosnyáknak hívják magukat. A romáknak 32 civil szervezetük van, 2003-ban pártot is alapítottak. A montenegróiak voltak a legnagyobb kisebbség, de a háború alatt sokan elmenekültek és Montenegró ellenséges államnak számított Jugoszlávia részeként. Így 2003-ig nem volt semmilyen szervezetük. A többi kisebbségnek van civil szervezete: ezeknek egy közös, több nemzetiséget összefogó szervezete is Banja Lukában (Szerb köztársaság területén).

Brcko Körzet 1999-ben jött létre, a két entitás közötti zónában, 85 ezer lakosa van. Van saját alkotmánya és gyűlése, 29 mandátummal.

2003-as kisebbségvédelmi törvény: nevesíti a 17 kisebbséget, magában foglalja a pozitív diszkrimináció intézményét.

Kisebbségek részvétele az országos, kantoni és helyi döntéshozásban egyelőre csak tervezett. Még egyedül a Szerb Köztársaság parlamentjében van 4 kisebbségi hely: 1 szlovén, 1 ukrán, 1 zsidó és 1 jugoszláv, ami kérdéses kategória.

Vallásszabadság: az egyházak és vallási közösségek jogi státuszáról szóló törvény még a parlament előtt van. A nemzetközi jogi eszközök felhasználásával fogják megalkotni, melyeket BiH aláírt és ratifikált. Az egyházak vezetői egy Vallás-közi Tanácsba tömörülnek, s a vallási alapú diszkrimináció ellen dolgoznak. A BiH alkotmány alapvető emberi jogként ismeri el a kisebbséghez tartozás jogát, származásra, vallási hovatartozásra tekintet nélkül, az országban szabadon alapítható kisebbségi vagy vallási intézmény, szervezet, egyesület. Számos vallás élt és működött szabadon az ország területén évszázadokon át. Ma az országban nincs hivatalos, állami vallása, mivel mindegyik államalkotó nép többsége egy

meghatározott valláshoz tartozik: a bosnyákok iszlámok, szerbek ortodoxok, míg a horvátok katolikusok, végül a kisebbségek vagy e három fő valláshoz tartoznak, vagy egyéb vallási közösséghez, mint a zsidók izraeliták, az ukránok, lengyelek görög-katolikusok, a magyarok, szlovákok, csehek, szlovénok és a többi pedig protestánsok. Az albánok és romák többsége iszlám, bár a Szerb Köztársaság területén a romák részben a szerb ortodox vallás hívei, csakúgy mint a macedónok, ukránok, oroszok, ruszinok, románok és montenegróiak. Vallási törvény 2003-as, még nem lépett hatályba. Célja megteremteni a jogi feltételeket a másik vallások hagyományos értékeinek tiszteletéért, a tolerancia és a békés egymás mellett éléshez az évszázados többvallású karakter megőrzése BiH-ban. A vallásokkal szembeni báriféle diszkrimináció tiltott, egymáshoz képest is, de ezek nem sérthetik az alapvető emberi jogokat (polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogokat).

Az állam fokozott erőfeszítései ellenére 1995 óta nagy számban regisztrálnak vallási épületek, vallási hivatalok elleni támadásokat az ország minden területén mind az iszlám közösség, mind a szerb-ortodox egyház, mind a katolikus egyház, mind a zsidó közösség épületei és hivatalai ellen. A többi vallás ellen nem irányul erőszakos megnyilvánulás, kivéve 1998-1999-ben Szarajevóban a Hare Krisnások megtámadása. A főbb vallások elleni támadások az állam háború utáni rendezésével állnak kapcsolatban, a három államalkotó nép közötti konfliktusok részben így manifesztálódnak. Az élet normalizálódása, a menekültek visszatérése, a bíróságok és a rendőrség megerősítése és szakmai fejlesztése csökkentették az incidensek számát és növelték a vallások közötti toleranciát. A zsidók elleni támadásokat nehezebb értelmezni, nagyobb kutatás nélkül nem megállapítható, hogy egy szélesebb kontextusú antiszemitizmusról van-e szó, mely világszerte jelen van, vagy csak az izraeliek és az arab (muszlim) országok közötti konfliktusra való reflektálásról van-e szó, esetleg harmadik lehetőségként felmerül még a jellegzetesen BiH-ban mint volt Jugoszláv országban jelenlévő antiszemitizmus, mely a többi volt tagállamra is jellemző.

Még nem írt alá bilaterális egyezményt senkivel. Egyet már kezdeményezett Szlovéniával, főként a boszniából Szlovéniába menekültek védelmében, de Szlovénia nem akar megegyezni valahogy a részletekről.

Macedónia

1991-ben békés úton függetlenedett Jugoszláviától. De Görögország rögtön megtámadta az ország nevének választása miatt, ugyanis a görögök szerint a macedón nép egy görög népcsoport, s Macedónia Görögország egyik történeti-földrajzi egysége. Hellén neve és szimbólumai miatt nemzetközi elismerését bojkottálta, így ideiglenesen Korábbi Jugoszláv Macedón Köztársaság lett a neve. 1995-ben Görögország 20 hónapos kereskedelmi embargója után rendezte a két ország viszonyait. Az USA már Macedón köztársaságként kezdte nevezni, 2004-ben újra elkezdték Görögországgal a név újratárgyalását. Az albán kisebbség a politikai és gazdasági egyenlőtlenségek miatt fegyveres konfliktust kezdeményezett 2001-ben, melyet a nemzetközi közösség beavatkozása zárt le, s megfelelő alkotmányos garanciákat kaptak a kisebbségek. A szomszédos Koszovó bizonytalan státusa, a keretmegállapodás végrehajtása és a gyenge gazdaság még mindig kihívást jelentenek Macedónia számára.

Függetlenség: 1991. szeptember, referendummal, Jugoszláviától

Alkotmány: 1991. november, módosítva 2001, 2005

Főváros: Skopje

Államfő: Branko Crvenkovski (2004) 5 évre, népszavazással

Miniszterelnök: Nikola Gruevski (2006)

Sokpárti kormánykoalíció

Parlament: egykamarás, (Sobraine), 120 mandátum, pártlistás, 4 évre

Pártok hiányoznak! Kell!

2002 óta működik az ország harmadik tv csatornája, mely kimondottan a kisebbségeknek szól: albán, török, szerb, bosnyák és roma nyelvű programok.

Az ET jelentés 2006-os. A kisebbségvédelmi keretegyezményt 1997-ben írták alá, 2002-ben ratifikálták. Alkotmánybíróság, kulturális minisztérium, stb. nemzetiségiiek is nagy számban dolgoznak. A kultúrával foglalkozó állami intézményekben (könyvtár, múzeum, kulturális központ, színház, galéria) 84% a macedónok aránya, 5,5% albán, a többi megoszlik a többi kisebbség között. Általában a köztisztviselők 84%-a macedón, 10%-a albán, a többi megoszlik a többi kisebbség között. Helyi szinten, vagyis az önkormányzatokban a macedónok aránya 80%, míg az albánoké 15%. Ahol a kisebbség meghaladja a 20%-ot,

multikulturális önkormányzatként kell működnie helyi szinten. A képzésben 2005-ben meghirdették a kultúrák-közi tanulást, mely a nemzetiségek közötti megértés elősegítését szolgálja. 16 városban van kisebbségi többség, ebből 2 török, 1 roma, 13 albán többségű, mindben 60% feletti a többség a többi nemzetiséghez képest. A műsorsugárzásnál is áll a 20%-ot meghaladók számára a kedvezmény.

A macedón állami tv hetente több órát sugároz kisebbségi nyelven: albán 65, török 17, 1,5 óra szerb, roma, vlach és bosnyák. A legrégebb kisebbségi adás a tv-ben 1967-es (albán), míg bosnyákok csak 2002-ben kezdtek közvetíteni. A rádióban is hasonló arányban sugároznak kisebbségi nyelvű műsorokat. Minden közvetítésben tiltják a gyűlöletbeszédet.

Azokon a településeken, ahol a kisebbségi lakosság eléri a 20%-ot, kétnyelvű az személyi igazolvány, a hivatalos nyelv (33 városban).

Romák számára külön képzési program: általánosban még csak az alapvető anyagi feltételek megteremtése az elsődleges cél, középiskolától az egyetemig pedig már a nagyobb létszámú roma diákok tanulása, ösztöndíjakkal. Kisebbségi nyelven folyó képzés minden tárgyan egyedül az albánok számára lehetséges ott, ahol eléri a 20%-ot. 2003/2004-ben az egyetemre beiratkozó diákok 10%-a albán volt. A macedón nyelv tanulása minden esetben kötelező.

A macedón parlamentben a 120 képviselőből 26 albán, 3 török, 2 bosnyák, 2 szerb, 1 vlach, 1 roma, összesen 29%. A helyi választásokon is jó eredményeket értek el: albán 25%, török 3%, vlach 0,8%, roma 1.3%, szerb 2%, bosnyák 0,4%. Eddig minden kormányzat koalíciós partnerként választott egy albán parlamenti pártot, jelenleg a 18 minisztériumból 5 albán, egy albán politikus a miniszterelnök helyettese.

2004. július 6-án Macedónia és Szerbia-Montenegró kétoldalú megállapodást írt alá a kölcsönös kisebbségvédelemről.

Az új macedón állam békés átalakulását több külső tényező is nehezítette: a nemzetközi elismerést a görög diplomácia bojkottálta, s gazdasági nyomást is gyakorolt rá az ország nevének megváltoztatása miatt. Az ENSZ embargó Szerbia ellen Macedóniát is sújtotta, mivel Szerbia volt a fő kereskedelmi partnere. Végül a Koszovói menekült krízissel is meg kellett birkóznuk a NATO bombázások idején.

Belső probléma: Macedónia multi-etnikus állam, a többségi macedónok a társadalom 67%-át adják, az egész ország területén élnek, míg az albánok, a maguk 23%-ával az ország északnyugati határán koncentrálnak, amely Albániával határos. Az 1991-es alkotmány a macedón nép önrendelkezéséről a kisebbségek jogainak előmozdításáról szól. Az első nevesebb politikus Kiro Gligorov volt, az első macedón elnök, akit népszavazással választottak 1991-ben. Az alkotmányt az albánok bojkottálták, azt 72%-kal fogadták el. 1992-ben 1992-ben Strugában az albán vezetők meghirdették az Illirida Autonóm Albán Köztársaság tervét, de konkrét lépéseket nem tettek. Viszont 1992 márciusában tüntettek Skopjében az ország nemzetközi elismerése ellen, amíg nem kapnak autonómiát az államon belül. És elkezdték a felfegyverkezést, utcai zavargások kezdődtek. 1992-ben a macedón parlament új állampolgári törvényt fogadott el, amely 15 éves ott-tartózkodást írt elő az állampolgárság megszerzéséhez. Mivel több ezer albán vándorolt Koszovóból az 1980-as években és az 1990-es évek elején, az albán politikusok öt éves ott-tartózkodást kértek. Mikor Jugoszlávia még egy állam volt, az albánok szabadon utaztak Koszovó és Macedónia között, ezért az albán politikusok megkérdőjelezték a bevándorló státuszt. Végül 125 ezer ember maradt állampolgárság nélkül. 1993 egyik legnagyobb botránya: a belügyminisztérium illegális fegyverraktárt talált Skopjében és Tetovóban, illetve a „támogatók” 20 ezres listáját. Ezek között szerepelt két albán politikus is, mindkettő miniszterhelyettesi pozícióban. Letartóztatták őket szervezett bűnözés vádjával. A belső autonóm törekvéseket felváltotta a különválás és a Koszovóval való egyesülés gondolata. Az 1994-es népszámlálás során az albánok szerint jóval kevesebb lett a 22%-os arányuk, mint ahányan valójában vannak, vagyis a teljes lakosság 40%-a, a nemzetközi megfigyelők nem támasztották alá ezt az állítást. 1994-ben magán albán egyetemet alapítottak Tetovóban, ezt a kormány nem ismerte el, ezért bezárták, majd zavargások után 1995-ben újra megnyitották. Az 1997-es helyi választásokon számos radikális albán került pozícióba, akik a macedón állammal szembehelyezkedő politikát folytattak. Az interetnikus konfliktusok tovább erősödtek a NATO bombázások idején, mivel nem született konszenzus a koszovói albán menekültek kezelését illetően. 1999 májusáig 250 ezer menekült érkezett Macedóniába, többségüket a helyi albánok szállásolták el, a többi viszont táborokba irányították. Közben sok helyi albán csatlakozott az UCSK-hoz, s a macedón határmenti falvak váltak logisztikai központokká. Bár a sajtó sorozatosan figyelmeztetett az albánok fegyverkezésére, a kormány nem vett róla tudomást, abban reménykedve, hogy az albánok nem fordulnak ellenük. A macedóniai albánok azonban nem voltak elégedettek nemzeti kisebbségi státuszukkal, továbbra is a multi-etnikus jelleget

hangsúlyozták, mely csorbul a nemzetállami keretek között, egyenlő státuszt akartak a macedónokkal. A NATO győzelme és a koszovói menekültek gyors visszatérése előadta a konfliktus eszkalálódását. Erre 2001 tavaszán-nyarán került sor. Ali Ahmeti vezette a Nemzeti Felszabadítási Hadsereget, mely részben a koszovói UCK-ból alakult, s egy hét hónapos polgárháborút robbantott ki (2001 február-augusztus). Hivatalosan a macedóniai albánok emberi jogaiért, valójában a Nagy-Koszovó/Albánia eléréséért. A nemzetközi közvetítés alatt Ahmeti beleegyezett az albán hadsereg lefegyverzésébe alkotmányos reformokért cserébe, mely tisztázni fogja az albánok helyzetét a macedón társadalomban. E reformok belekerültek az Ohridi Keretegyezménybe, mely speciális jogokat biztosít az albánok és egyéb kisebbségek számára.

Felismerték, hogy a Macedón államnak több akadállyal kell szembenéznie erős szomszédai miatt. Mind igényt formált területére történeti alapon, s a macedón nép létezését sem fogadták el következetesen, az állam létezését sem, így a macedónok számára a Tito-i Jugoszláviában való tagság egyfajta biztonságot adott számukra egyrészt Bulgária és Görögországgal szemben, másrészt Albániával és a belső szomszéd, Szerbiával szemben. Jugoszlávia felbomlása Macedónia számára egyszerre jelentett áldást és átkot. Tito idejében Pristina az albánok regionális központja volt. A pristinai egyetemen tanult sok macedóniai albán politikus. Másrészt a függetlenség utáni időszakban a macedónok veszélyben érezték magukat, s úgy gondolták, ha az albánoknak partner-nemzeti státuszt adnak, az egy Bosznia típusú helyzethez vezetne. Ezért inkább egy magas szintű kisebbségvédelmi rendszert dolgoztak ki számukra. A macedónok kimutatták, hogy az albánok nagyon magas születési aránya és a koszovói bevándorlók nagy száma 1953 és 1994 között 200%-kal növelte az albánok arányát, s 22%-os lett így az arányuk a társadalomban, az 1953-as 11%-hoz képest. Az 1913-as, balkáni háború utáni különválás és területi megosztás hatására a macedónok erőteljes asszimilációs politikával szembesültek Görögországban és Bulgáriában, aminek következtében sok macedón asszimilálódott. A macedón állam ezért különösen veszélyeztetve érezte magát: nemcsak a Macedón történeti régióból való gyors fizikai kiszorulásuk miatt, hanem most a szabad Macedón állam esetében az etnikai albánok demográfiai és politikai erősödése miatt is.

Mai problémák: gyűlölet beszéd elterjedt és szankció nélküli az újságokban, még mindig csak az állampolgároknak járnak meg a kisebbségi és egyenlőségi jogok.

A legfőbb érv az, hogy a görögök és bolgárok attitűdje, valamint kisebb mértékben a szerbek és az albánok attitűdje a macedón nép felé befolyással bír a macedónok és albánok konfliktusára és a feszültség alkotmányos megoldására. A macedón kérdés szívében a macedón nép etnikai származásának ellentétes megközelítései állnak, és különösen az a speciális kérdés, hogy vajon az elkülönült macedón nép mint olyan valójában létezik-e.

A bolgárok szerint a macedón nép tulajdonképpen bolgár, míg a görögök szerint Macedónia egy görög tájegység neve Észak-Görögországban, tagadják a macedón nemzeti kisebbség létezését, őket szlávosodott görögöknek tekintik. Az ország függetlenségének kikiáltása után nem is ismerte el Görögország, csak akkor ismeri el, ha lemond a macedón névről.

Kereskedelmi embargót vezetett be Macedóniával szemben. A szerbek szerint a terület történetileg Szerbiához tartozik és a macedónok tulajdonképpen szerbek. Albániának csak az a problémája, hogy az ott élő albánokat másodosztályú állampolároknak tartják és nem kezelik őket számarányuknak megfelelően.

Egyes feltevések szerint a Tito-i stratégia része volt, a muszlimokat Boszniában különálló nemzetiségként kezdte el kezelni, hogy ezzel megfékezze a szerb és horvát területi igényeket. E stratégiának köszönhetően tudta fenntartani a békét és a stabilitást a Balkánon. Ugyanezt tette tulajdonképpen Macedónia esetében is, melyet szintén önálló népként kezelt, hogy letörje a jugoszláv tagállamok nacionalista törekvéseit. Jugoszláviában a macedón nép legitimitását a bolgár és a görög igényekkel szemben erősítette meg. Így Jugoszlávia felbomlása után a macedón vezetés először a föderációs államszerkezet mellett volt stabilitási okok miatt, de mikor világossá vált, hogy a megmaradt Jugoszláviát a szerbek fogják dominálni, a macedón politikai vezetők úgy döntöttek a macedón nép védelmében, hogy inkább kinyilvánítják a Macedón állam függetlenségét.

Horvátország

Az első világháborút megelőzően az Osztrák-Magyar monarchiához tartozott. 1918-ban a szerbek, horvátok és szlovének önálló királyságot hoztak létre, mely 1929 után Jugoszlávia lett. A második világháborút követően Jugoszlávia föderális állammá vált a kommunista érában Tito elnöksége alatt.

1991-ben kihirdette Jugoszláviától való függetlenségét, de négy évig tarott, amíg minden szerb fegyveres erőt kiszorítottak az ország területéről. A kelet-szlavóniai utolsó szerb enklávét ENSZ ellenőrzés alatt adta át megszállt területét az országnak 1998-ban.

Függetlenség: 1991 június
Alkotmány: 1990 december, 2000, 2001 módosítva

Államfő: Stipe Mesic (2000), közvetlenül választják 5 évre, Mesic már a 2. fordulójában van
Ministerelnök: Ivo Sanader (2003 december)
Parlament: egykamarás, 152 mandátum, (Sabor), pártlistás szavazás, 4 évre

Horvát demokrata unió (Ivo Sanader)
Horvát szociáldemokrata párt (Ivica Racan)
Horvát néppárt (Vesna Pusic)
Horvát parasztpárt (Josip Friscic)

...

Független demokrata szerb párt 3 mandátum, részese a kisebbségi koalíciónak.

A horvát parlament 2002-ben fogadta el azt a törvényt, amely lehetővé teszi 8 kisebbségi képviselő bejutását a parlamentbe, valamint a kisebbségi nyelvek tanítását az iskolákban. A szerbek 3 képviselői helyet kapnak, mivel a társadalom 4,5%-át teszik ki. Az 1,5% alatti kisebbségeknek lehetősége van mind a választások általános, mind kisebbségi részében jelöltet állítani, az alöföttiek csak a kisebbségi részében indíthatnak jelöltek, mely nem fixkvótás, vagyis sérül e kisebbségek egyenlőséghez való joga. A törvény a helyi önkormányzatokban való kisebbségi részvételt is szabályozza. Ennek értelmében a közös helyi és szerb kisebbségi önkormányzatokat különválasztják, az irányítást közösen végzik. Helyi szinten 2004-ben helyi kisebbségi választások voltak. Kb. 220 ezer, 16 kisebbséget képviselő kisebbségi választott 3521 tanácsnokot érdekeik képvisletére a helyi önkormányzatokban. A szerbek kb. 200 ezren vannak, a többi a 15 egyéb kisebbséghez tartozik: albán, bosnyák, bolgár, cseh, német, magyar, olasz, macedón, montenegrói, roma, szlovák, szlovén.

Parlamenti bizottság is működik az emberi jogi és kisebbségek ügyekre.

Legutolsó választás 2007. november 25-én volt. Szoros küzdelemben aratott győzelmet a kormányzó miniszterelnök Ivo Sanader Horvát Demokrata Unió (HDZ) pártja az ellenzéki Zoran Milanovics Szociáldemokrata Pártja előtt. 8 kisebbségi képviselőt is beválasztottak a parlamentbe. A választásra több, az ország területén kívül élő horvát is jogosult volt, kb. 400 ezer, akik többsége Bosznia-Hercegovinában él. A HDZ 61 mandátumhoz jutott, valamint plusz 5-höz a boszniai horvátok szavazatai alapján. A Szociáldemokrata Párt nem kampányolt BiH-ban, mivel úgy gondolták, hogy az ott élő horvátoknak nem kellene szavazniuk a horvátországi választásokon. Mindkét oldal egyezkedik, még nem dőlt el a kormányalakítás sorsa. De összesen 6 párt jutott be a parlamentbe és a kisebbségi képviselők – 8-an.

A kisebbségvédelem számos törvényben is manifesztálódik 2001-et követően, mikoris az alkotmány módosításával jelentősen nőnek a kisebbségek politikai és egyéb területű jogosítványai: pl. 2000: Kisebbségi nyelvhasználati Törvény, 2002: Kisebbségi Törvény.

A közéleti döntéshozásban is megnő a reprezentativitásuk a helyi és regionális szintű tanácsnokok és kisebbségi képviselők megválaszthatóságával a döntéshozó testületekbe, amennyiben az ott élő kisebbség eléri a lakosság 1,5%-át, vagy a 200 főt, regionális szinten pedig eléri az 500 főt. Létrehoztak egy Kisebbségvédelmi Kormányzati Hivatalt is. Végül a parlamenti kisebbségi lista 8 főt tartalmaz, ebből hármat a szerbek kapnak, egyet-egyét a magyar és az olasz, egyet a cseh és szlovák, egyet az osztrák, bolgár, német, lengyel, roma, román, rutén, ruszin, török, ukrán, vlach és zsidó, és végül egyet az albán, bosnyák, montenegrói, macedón és szlovén kisebbség.

Az állami költségvetés a 19 kisebbségség 63 egyesületét támogatta eddig.

A 2001-es népszámlálás alapján 331,383 kisebbség él Horvátországban, ami a teljes lakosság 7,47%-át teszi ki. A legnagyobb a szerb kisebbség 201,631.

Ethnic composition of the Republic of Croatia according to the Census of 1991 and 2001
1991 2001

Ethnic affiliation	Population	%	Population	%
Croats	3,736,356	78.1	3,977,171	89.63
Serbs	581,663	12.2	201,631	4.54
Muslims	43,469	0.9	*	-
Bosniacs	-	-	20,755	0.47
Italians	21,303	0.4	19,636	0.44
Hungarians	22,355	0.5	16,595	0.37
Albanians	12,032	0.3	15,032	0.34
Slovenians	22,376	0.5	13,173	0.30
Czechs	13,086	0.3	10,510	0.24
Roma	6,695	0.1	9,463	0.21
Montenegrins	9,724	0.2	4,926	0.11
Slovaks	5,606	0.1	4,712	0.11
Macedonians	6,280	0.1	4,270	0.10
Germans	2,635	0.1	2,902	0.07
Ruthenians	3,253	0.1	2,337	0.05
Ukrainians	2,494	0.1	1,977	0.04
Russians	706	0.0	906	0.02
Jews	600	0.0	576	0.01
Polish	679	0.0	567	0.01
Romanians	810	0.0	475	0.01
Bulgarians	458	0.0	331	0.00
Turks	320	0.0	300	0.00
Austrians	214	0.0	247	0.00
Vlachs	22	0.0	12	0.00
Yugoslavs	106,041	2.2	-	-
Greeks	281	0.0	-	-
Others non-declared	73,376	1.5	79,828	1.80
Others	3,012	0,1	21,801	0.49
Regional affiliation	45,493	0,9	9,302	0.21
Unknown	62,926	1,3	17,975	0.41

Source: For 1991 Census results: The Census of 1991 – National composition of population by settlement, The Republic Bureau of Statistics, Zagreb, April 1992; for 2001 Census results: Web-pages of the Central Bureau of Statistics at www.dsz.hr

* In 2001 Census 19,774 citizens declared that their nationality was Muslim.

Bilaterális egyezmény: horvát-szerb 2002-ben.

Szlovénia

A szlovén területek az osztrák-Magyar Monarchiához tartoztak annak első világháború utáni összeomlásáig. 1918-ban csatlakoztak a szerb-horvát multinacionális államhoz, melyet 1929-ben Jugoszláviának neveztek el. A második világháború után a szocialista jugoszláv állam része maradt. Mivel elégedetlenek voltak a szerb dominanciájú vezetéssel, 1991-ben kikiáltották függetlenségüket egy rövid – tíz napos háború után. Nyugat-Európához való történelmi kötődése, erős gazdasága és stabil demokráciája lehetővé tette a gyors átalakulást. 2004-ben tagja lett mind a NATO-nak, mind az EU-nak.

Függetlenség: 1991. június

Alkotmány: 1991. december

Főváros: Ljubjana

Államfő: Janez Drnovsek (2002), közvetlenül 5 évre, most már lehet, hogy új!!

Miniszterelnök: Janez Janza (2004)

Parlament: kétkamarás, nemzetgyűlés (Drzavni Zbor), 90 mandátum, 50 többségi, 40 arányos, de változhat, ezen belül 1 biztosított mandátum olasz, 1 magyar kisebbségnek, 4 évre; nemzeti tanács (Drzavni Svet), 40 mandátum, közvetve választják 5 évre, inkább tanácsadó funkció

Pártok:

Szlovén demokrata párt (Janez Janza)

Liberál demokrata párt

Szociáldemokrata párt

Új Szlovénia

Szlovén néppárt

Szlovén nemzeti párt

Nyugdíjas párt

Magyar, olasz képviselők

A kisebbségek három kategóriába sorolhatók a szlovén állami kisebbségpolitika alapján:

1. felülreprezentált, széleskörű garanciák (olasz és magyar)
2. külön kezelt, fejlődő garanciák (roma)
3. a kisebbségi jogosítványokból kizárt (volt jugoszláv államokból érkezettek)

Az olaszok és a magyarok őshonos kisebbségeknek számítanak, parlamenti mandátum és kisebbségi vétó jár nekik, az állam támogatja szervezeteiket, kisebbségi önkormányzatokat alapíthatnak, az állam támogatja kétnyelvű iskoláikat, rádió és tv műsoraikat, újságjaikat, stb.

A romák nehéz helyzetének javítását első körben a jogi, törvényi úton oldották meg, majd 1995-ben és 1999-ben kormányzati programokat hirdettek meg számukra a képzés, a foglalkoztatás és a lakásfeltételek javítása érdekében. Több minisztérium együttes koordinációját egy minisztériumok közötti ko-ordinációs testület látja el. Politikai részvételük helyi szinten már megvalósul.

Végül a 2002-es népszámlálás alkalmával 174,913 személy nem sorolta magát egyik nemzeti kisebbséghez sem, amit a hivatalos állami ET jelentés a számos vegyes házassággal magyaráz.